

АСЕН ЧИЛИНГИРОВ

ГОТИ И ГЕТИ

В ИСТОРИЧЕСКИТЕ
ИЗВОРИ

АСЕН ЧИЛИНГИРОВ
ГОТИ И ГЕТИ В ИЗВЕСТИЯТА НА ИСТОРИЧЕСКИТЕ ИЗВОРИ

На предната корица:
Йохан Хайнрих Шьонфелд, Скити на гроба на Овид (1640)
Музей на изящните изкуства, Будапеща

На задната корица:
Нагпис на Тит Флавий Котис
Върховен управител и свещенослужител
на Провинция Тракия
Пловдив, Античният театър
Фотоснимка Интернет

ГОТИ И ГЕТИ В ИСТОРИЧЕСКИТЕ ИЗВОРИ

Второ издание

ISBN 978-954-9670-32-8

© автор: *Асен Чилингиров*

© корица: *Иван Стаменов*

© издание: Булга Медиа

София · 2017

АСЕН ЧИЛИНГИРОВ

**ГОТИ И ГЕТИ В ИЗВЕСТИЯТА
НА
ИСТОРИЧЕСКИТЕ ИЗВОРИ**

СОФИЯ 2017

СЪДЪРЖАНИЕ

ПРЕДГОВОР	VII
ПРЕДГОВОР КЪМ ВТОРОТО ИЗДАНИЕ НА СБОРНИКА ГОТИ И ГЕТИ II	XIII
ПРЕДГОВОР КЪМ ПЪРВОТО ИЗДАНИЕ НА СБОРНИКА ГОТИ И ГЕТИ II.....	XVII
ГОТИ И ГЕТИ В ИЗВЕСТИЯТА НА ИСТОРИЧЕСКИТЕ ИЗВОРИ.....	1
ДОПЪЛНЕНИЕ	55

ПРЕДГОВОР

Наред с археологическите изследвания върху старото население на нашата родина, втора главна тема на сборника „Готи и гети II“ беше изследването на историческите извори за миналото на нашия народ, поместено в същия сборник. Отделна публикация на това изследване в интернет и като книжно издание се оправдава само дотолкова, доколкото дава възможност на по-широки среди от обществеността да има достъп до него – но също така и то да бъде допълнено с някои общи сведения за издаването на изворите за нашата история у нас и в чужбина.

През 1954 г. Институтът за българска история при БАН започва издаването на поредица от голямоформатни томове, които трябва да представят в български превод с паралелен оригинален текст изворите за българската история. Поредицата се разклонява отначало на два отделни сектора, включващи гръцкоезичните и латиноезичните извори, към които в следващите десетилетия ще се прибавят сериите, съдържащи турските, еврейските, немските и чешкословашките исторически извори и издадените томове ще надхвърлят до 1989 г. числото 30, след което издаването на поредицата ще бъде прекъснато, за да излезе неотдавна още един том.

50-годишният юбилей на Института по история при БАН, отговорен за изданието, както и големите заслуги, приписвани на това издание, дава повод на ръководството му, представено от академик Георги Марков, поредния ръководител на Института, оглавяващ го между годините 1993 и 2013 г.¹, да излезе с публикувана и в интернет обстойна статия, изтъкваща на първо място високата оценка за поредиците исторически извори от страна на изследователите не само в България, но и далече отвъд нейните граници².

---

¹ Заеманата от акад. Г. Марков служба на секретен сътрудник при Първо главно управление на ДС от 1981 до 1990 г. не му пречи не само да се представи за онеправдан от комунистическия режим, но и да оглави Съюза на репресираните от този режим след 1995 г. и да представлява тази организация на международни конференции, като продължи без прекъсване своята преподавателска и проучвателна дейност в същия дух, както и при предишния режим.

² Георги Марков, *Половин век Институт за исторически изследвания при БАН*: http://www.ihist.bas.bg/nachalo_istoria.htm

На неспециалистите, но също и на специалистите, ще се види странно наличието на тъй голям брой сведения за нашата история след толкова много войни и други големи бедствия, засегнали нашата страна и история в течение на вековете. Върху големия брой запазени изворни сведения и тяхното значение за нашата история се набляга и в предговора на първия том от тази поредица, излязал в 1954 г. Едва внимателният преглед на публикуваните – но също и непубликуваните – изворни сведения ще покаже обаче, че още от първите тонове на поредицата се преследва систематично една политика, нямаща нищо общо с истината и целяща да се манипулира действителното минало за нашия народ, за което са съхранени повече неподправени сведения, отколкото за историята на всички останали европейски държави. С този внимателен преглед ще се види, че няма нито едно значително събитие от историята на населението на нашите земи през последните три хилядолетия, за което не притежаваме несъмнени и необорими писмени сведения от съвременни автори–очевидци. А това засяга и въпросите за етническият произход и езика на това население, за неговата писменост, но също и за неговата духовна и културна дейност, за неговата вяра, религия и обичаи.

Тъкмо тези сведения са били най-грижливо прочиствани в публикациите върху българската история и нейните извори – и то не само след 1944 г., а още десетилетия преди това. Сведенията за етническият произход, езика и писмеността на населението в нашите земи, съдържащи се в множество автентични писмени извори от ранната античност до средновековието, се подменят с неверни сведения от късното средновековие и новата епоха. Нито един автор от античността и средновековието не споменава за някакво заместване на местното население на нашите земи, обитаващо ги от най-дълбока древност, с някакви новозаселени народи със съчинени от „историците“ названия, като келти, славяни или прабългари, за каквито няма сведения в нито един единствен съвременен исторически извор. Противно на това измислено сведение, писмените исторически извори съдържат много стотици свидетелства за преселване на население – но не от север и североизток на юг, а от нашите земи на североизток, север и северозапад. С пренасяне на произве-

дения на местната материална и духовна култура – чак до бреговете на Атлантическия океан и Балтийско море, а дори и отвъд тях.

Макар и тези сведения на историческите извори да са известни от близо два века, в поредицата от исторически извори за българската история, както и в започналата да излиза след нея серия *Извори за историята на траките*, те дори не се споменават.

Също и археологическите изследвания – колкото резултатите им и да са били манипулирани, но и продължават да се манипулират – не подкрепят с нищо заселването на някакви „славяни, заляли като море Балканския полуостров“ или на „милиони прабългари“, дошли от далечни земи. Следи от техния бит не се откриват нито в нашите, нито в съседните земи. Открива се обаче културна традиция, която е просъществувала без прекъсване през време на цялата цивилизация на нашата планета, от самото нейно начало до днешни дни. Тази древна „изначална“ цивилизация е притежавала и писменост, по-стара от гръцката и латинската, за която съобщават много антични автори и от която има запазени до сега паметници.

Сведенията за езика и писмеността на най-старото население на нашата родина са били добре известни на повечето от водещите палеофилолози и археолози от изследователските институти в България. Тези сведения съставят главната тема на много международни конгреси и конференции през последните десетилетия, в които те участват и изнасят доклади. А научната литература в Европа, Америка и дори Япония изобилства с публикации, засягащи тази тема, издадени на всички културни и някои екзотични езици. Но не и на български език – даже когато публикациите на протоколите от международните научни конференции се издават у нас, но без българско резюме, за да не може българската общественост да знае съществените подробности за езика и писмеността на най-старото население на нашата родина. А писмените документи и надписи се откриват, ако случайно не попаднат в обществените медии.

Настоящото изследване няма и не може да има за цел посочването или коментирането на всички предадени от съвременни автори писмени сведения за миналото на населението на нашите земи, или дори на малка част от тях. Неговата цел е да покаже на българския читател какви важни извори за това минало не са публикувани

в споменатите издавани от БАН поредици – но и в другите сборници с извори за нашата история, отпечатани преди и след 1989 г., като напр. сборника *Покръстване и християнизация на българите* от акад. Васил Гюзелев, издаден в 2007 г., където не се дават никакви сведения за широкото разпространение на християнството сред населението на нашите земи още през първите векове, от самото негово възникване. А за това ранно християнство в нашите земи са запазени голям брой писмени извори и документи, включително списъците на епископите и другите първенци на църковната организация от I до XIV век. както и имената и житията на неговите мъченици още от най-ранната християнска епоха. Но също и археологическите изследвания по територията, върху която в VII век възниква българската държава, показват, че още от IV до VI век там се изграждат повече християнски църкви, отколкото във всички останали европейски страни взети заедно до IX век – в някои от тези църкви биват открити през последните години надписи от първите векове на християнството, от които векове липсват надписи в главните християнски центрове в Европа. А и генетическите изследвания от последните десетилетия доказват, че населението в нашата родина е едно и също от доисторическата епоха до наши дни, без в неговия етнически състав да са произлезли съществени промени вследствие на някакво мнимо новозаселване в нея от народи със съчинени от историците и филолозите имена.

С навлизането на дигиталната техника в архивистиката и в библиотеките от последното десетилетие на миналия век бяха открити нови възможности за информатиката, включително и при публикацията на първичните и вторичните исторически извори. От началото на този век започнаха да се появяват в интернет множество дотогава трудно достъпни и недостъпни издания не само от миналите векове, но и от последните десетилетия. Това обстоятелство извънредно много улесни и моята изследователска дейност, също както и възможността да ползвам огромното книжно богатство на германските научни библиотеки, достъпно през първото десетилетие на новото хилядолетие не само посредством междубиблиотечния и международен книгообмен, но и чрез мрежата на интернет. За улеснение на читателите, в първото и второто печатно издание

на настоящата студия са дадени значителен брой препратки, позволяващи им да правят справки в интернетните издания на тези дотогава трудно достъпни и дори недостъпни съчинения. Към тях се отнасят ценни книги, притежавани от библиотеки в САЩ и РФ, в това число цели поредици справочници и научни списания от XIX и XX век, съдържащи изключително важни и дотогава непознати не само на широката публика, но също на специалистите, сведения и за нашата история. За съжаление, само няколко години след като бяха публикувани в интернет, много голяма част от тези издания и поредици бяха направени недостъпни за читателите под предлог, че авторското право за тях принадлежи на авторите и издателите не само когато са публикувани преди по-малко от 50 години, срок определен от Закона за защита на авторското право, но и когато тези съчинения са издадени преди повече от 100 години, какъвто е случаят с поредиците от изворите за германската история и издадените през XIX и XX век във Франция, Германия и Великобритания съчинения на антични и ранносредновековни историци. Поради това препратките за тях в бележките към настоящото изследване в повечето случаи практически вече са недействителни и читателите ще трябва да се задоволят с библиографските бележки за съответните им книжни издания.

Берлин, 23 февруари 2017

ПРЕДГОВОР КЪМ ВТОРОТО ИЗДАНИЕ НА СБОРНИКА ГОТИ И ГЕТИ II

Също както при първата част от този сборник, новото издание и на втората му част се наложи не само поради нейното бързо изчерпване, но и от нуждата да се добавят още някои материали, с които обемът на книгата беше значително увеличен. Тези добавки засягат преди всичко писмените извори, в които са включени всички сведения за присъствието на етнически германци по нашите земи и изобщо по Северното Причерноморие през късната античност и средновековието, но също и още писмени извори за най-старата история на нашия народ в родината ни. Към тях се прибавят и данните от генетическите изследвания, които не само потвърждават неговото присъствие по тази територия през цялата историческа и предисторическа епоха, но свидетелствуват и за неговото многократно разселване по всички посоки на света, където той разнася достиженията на своята материална и духовна култура.

Паралелно с теорията за заселването на Югоизточна Европа, със „скандинавски готи“ в първите векове на Новата ера, напоследък все по-настойчиво се налага предимно от германски и руски историци и теорията за възникване на автохтонна култура в Средна и Северна Европа през второто и първото хилядолетие преди Новата ера и нейното разпространение на юг и югоизток – също в нашите земи. И под влиянието на тази автохтонна култура, чиито носители били номадите от централната степна област на Русия, възникнала цялата цивилизация в останалата част на Евразия, заедно с Предния Изток. Че тази теория не е с нищо по-достоверна от теорията за „скандинавските готи-германци“, говорят недвусмислено безбройните исторически и археологически паметници от древните култури, които не само са възникнали хилядолетия преди да се появят признаци на живот в Централна Европа, но са породили и разпространили европейската цивилизация във всички области на материалната и духовната култура. А две огромни природни катастрофи са причинили разселването на голяма част от населението на нашата родина, пренесло традициите на своята хилядолетна материална и духовна култура, както и своя език и своята писменост, чак до крайния европейски север, но и на изток, отвъд Кавказ.

За повечето български читатели ще бъде новост да научат не само, че предците им са живели от най-дълбока древност в нашата родина и не са дошли тук нито от Далечния Изток, нито от блатата в полското Полесие, но и че имат своя история с писмени извори откакто съществува историята като наука и като предание. А също да научат, че и техният език, и тяхната писменост са били познати не само на най-близките им съседи, но и на цялата древна цивилизация на Евразия и Африка – а и че тази писменост е ползвала голяма част на населението на нашата планета както в далечното минало, така и през цялото средновековие до ден днешен. И че на нея е бил написан и първият превод на Светото писание, който е стигнал почти непроменен чак до наши дни и се използва и сега за богослужението на преобладаващата част от християнството – освен в нашата страна и от народа, за който то е било преведено. А това са потвърдили в своите съчинения най-бележитите учени на Християнското средновековие: от преводача на Библията на латински език, св. Йероним, до патриарх Фотий и Храбан Мавър (~780-856) – големия германски средновековен писател и автор на първия научен трактат за писмеността, създаден повече от едно десетилетие преди транскрибирането на свещените книги с кирилица и признаването им от папа Адриан II в 867 година.

* * *

Всеки народ се идентифицира със своята история, с приноса си към културата на човечеството, и няма по-ефикасно оръжие срещу един народ от унищожаването на неговата история и идентичност. В цялата световна история не познавам друг народ, освен нашия, срещу когото това оръжие да е прилагано по-целенасочено и по-последователно, и то в течение на хилядолетия. До ден днешен. Гонили са го от неговата земя, при това многократно; опитвали са да го подчинят и да го претопят, но той е устоял на всички изпитания от природни бедствия и многобройни вражески нашествия без да загине и изчезне, като е запазил своите характерни особености – добри и лоши. А неговите врагове и покорители са се претопили и изгубили сред него. Без никакъв остатък. И в най-далечното, и в не тъй далечното минало. Унищожавали са плодовете на неговия

труд и на неговия дух, горили са на клади неговите синове и дъщери, изгаряли са неговите книги, събаряли са камък по камък църквите и палатите му, а с техните безценни съкровища сами са се кичели. И се кичат до ден днешен. Тези съкровища, плодове на неговото изкуство и на неговия творчески дух, изпълват музеите на всички континенти – по света няма и нито едно голямо книгохранилище, в което да не се съдържат остатъци от неговата книжнина, запазили се по чудо невредими до днес, за да служат на цялото човечество. А както показаха извършените неотдавна генетични изследвания и неговите гени не само че не са били унищожени с многократното и систематично изстребване и прогонване на синовете и дъщерите му, но са се пръснали по цялата наша планета до нейните най-далечни краища, като са пренесли там и неговата физическа субстанция.

Задачата на това изследване е да възстанови поне малка част от историята на нашия народ със средствата на съвременната наука – а тези средства съвсем не са тъй ограничени, както постоянно се втъпява в съзнанието му с твърдението, че за неговата история не са запазени никакви документи и му се подхвърлят фалшификати, представящи в невярна светлина не само миналото му, но и поставящи под въпрос цялото му съществуване в продължение на много хилядолетия. За сметка на народите, които са си присвоили и си присвояват до днес неговата история, неговата древна култура и заслугите му пред човечеството.

Това изследване има за цел да покаже, че съществуват многобройни писмени свидетелства за историята на нашия народ с несъмнена автентичност и че тези свидетелства се потвърждават от всички помощни науки на историографията – от археологията и палеолингвистиката до палеогенетиката. А и че техните изследвания са достъпни за всекиго в днешния век на информатиката, когато вече не може да се злоупотребява с данните им в полза на една или друга политическа доктрина.

Берлин, май 2009

ПРЕДГОВОР КЪМ ПЪРВОТО ИЗДАНИЕ НА СБОРНИКА ГОТИ И ГЕТИ II

Подготвеният и отпечатан преди три години сборник с изследвания „Готи и гети“ имаше за цел да даде общ поглед върху една тема, подложена през последните години на големи манипулации от страна на известни фактори и институции във и извън нашата страна, заинтересувани по един или по друг начин за разпространението на дезинформации относно миналото на нашия народ: темата за така нареченото германско присъствие в нашата родина. А именно тези дезинформации засягат някои от най-важните, но и най-малко изследваните периоди от историята на населението на нашата родина, включващ епохата на римското владичество и ранното християнство, както и последните столетия, предшествващи създаването на българската средновековна държава. Тъй като не е възможно този огромен комплекс от проблеми да бъде изчерпателно разгледан и изяснен в една неголяма книга, някои от неговите аспекти – на първо място отнасящите се до резултатите от археологическите изследвания, но също и историческите извори – бяха засегнати само най-общо. Това наложи издаването на втора част, в която да се обърне особено внимание именно на тях, но и на демографските проблеми, свързани с етногенезиса на населението на нашата родина и на така наречените готи.

Възприетата от науката теория за „Великото преселение на народите“ не може да реши някои от най-важните проблеми на историята. А това са:

1. Откъде идват и къде отиват многобройните народи с тяхното многочислено население по време на своето с нищо недоказано преселение и по какъв начин изчезва предишното население на дотогава относително гъсто населените райони на Средна и Югоизточна Европа – но също така какви следи оставят новите заселници в своята предишна и нова родина.
2. Какви са доказателствата на лингвистиката за такова преселение.

Тъй като тези два въпроса могат да се решат само в тяхната взаимна връзка, нека започнем с археологическите и лингвистичните данни. Ако сведем огромния и многослоен въпрос за така нареченото Велико преселение на народите само до нашата родина и нейното население, ще се натъкнем на цяла поредица нерешени и неразрешими от гледна точка на тази теория въпроси: Защо от германските преселници, в чието съществуване са убедени голям брой предимно германски учени, в нашата родина не са останали следи нито в лексиката, нито в топонимията? Защо няма следи нито от тяхната материална и духовна култура, нито от техния фолклор? Твърденията на някои мними учени, че били открили такива следи в изконни български думи като *скала*, *лек(ар)*, *хребет*, *късмет*, *бряг*, *дол*, *утро*, *залез*, *снага* не могат да се приемат сериозно, а артефактите от материалната култура, включително произведенията на художествените занаяти, са същите, каквито срещаме у нас през цялата античност и чието развитие можем да проследим в течение на много хилядолетия. А този въпрос засяга и т.нар. славянски преселници: Защо „изселилите се от блатата на Полесието в Южна Полша славяни“ не са оставили в „своята бивша родина“ никакви следи от своя език с неговата тъй странна и необичайна за останалите славянски езици фонетика и граматика и както се получава на практика, са взели всичките си думи и топоними със себе си, без да оставят нито една в своята „прародина“? А взетите при изселването си думи и топоними пръснали по целия Балкански полуостров до най-южната му част. При това тук не става дума за 10, 100 или 1000 топоними. Известният германски филолог-славист Макс Фасмер изброява само в границите на кралство Гърция до Първата световна война над 3,000 такива топоними, и то без да се съобразява с данни от историческите извори и дори с географски карти от XIX век. А че броят на тези „славянски“ топоними в южната част на Балканския полуостров е бил многократно по-голям показва гръцкият изследовател проф. Федон Малингудис, който само в един микрорайон на Пелопонес открива над 4 пъти повече такива топоними от Фасмер, при които към имената на населените места се прибавят и многобройни имена на местности, реки, потоци и какви ли не други географски понятия. А според съ-

щия учен на тези следи от „славянски” език отговарят откритите при археологически разкопки по цялата територия на Гърция, „опустошена от славянското нашествие“, само няколко „славянски“ погребения и парчета от няколко счупени „славянски“ грънци. При това всички топоними са свързани с бита на уседнало земеделско население, а не на някакви си „ловци и събирачи“, каквито са били и останали още дълго жителите на Полесие, а много от тях са непознавани както за гърците, така и за останалите славяни.

Означава ли това, че археологията е неспособна да реши въпроса и за преселението на „скандинавските готи-германи“ от Скандинавия до Северното Черноморие и нашата родина, на който се основава цялата наука на готоведите? А това твърдят видните германски археолози Хахман и Бирбрауер след продължилите много десетилетия най-интензивни археологически изследвания. Тъкмо напротив: именно археологията решава със съдействието на помощните науки ясно и категорично и този въпрос – макар и не в желанието от германските изследователи смисъл. Такова преселение не е имало никога и следователно от него няма и не може да има никакви следи. А археологическите изследвания показват ясно и категорично какво население, кога и къде се е преселвало. Защото то не само е оставило навсякъде следи от своята материална и духовна култура, както и от своя език и от своята писменост, но и неговото присъствие е било отбелязвано от историците и географите на всички народи и през всички времена.

Заедно с археологията, писмените извори също ни дават изчерпателни сведения за произхода и етническия състав на населението на нашата родина – но не и данни за миграция на някакви „скандинавски готи“ или „славяни“. А тези сведения ни дават автори, живели в непосредствено съседство с нашия народ и общували непрекъснато с него в течение на хилядолетия.

Следователно, за да знаят кой е той, те не са имали нужда да четат какво са писали за него и как са го наричали старите автори, както твърдят някои съвременни историци, за да оправдаят своите безсмислени теории.

Историческите извори и археологическите артефакти ни показват също и какъв е бил езикът на населението на нашите земи. А това е бил езикът, говорен от най-дълбока древност по целия район на Северното, Южното и Западното Черноморие, а не на някакви пришълци, били те славяни, турци, или персийци. В продължение на много хилядолетия този език се е развивал както всеки друг език, обогатявал е своята лексика от общуването на населението с други народи, но е запазил особеностите на граматиката си, отличаваща се от граматиката в езиците на съседните му народи и свидетелствуваща за неговия древен произход. А неговата стара култура и писменост е възникнала още в зората на човешката цивилизация.

В този сборник е засегнат още един въпрос, по който са извършвани и продължават да се извършват също много манипулации, и то независимо от данните на историческите извори и на археологическите изследвания: въпросът за началото на християнството в нашите земи, най-тясно свързан и с дейността на Урфил или Улфила – Учителя на гетите-траки. И за него, както и за неговата дейност и неговия произход, историческите извори са ясни и категорични. Но и за неговото име, което нито един съвременен извор не назовава Вулфила – име, съчинено от германските историци. И следователно то няма нищо общо с думата „вълк“ или „вълче“ – при това съвсем неподходяща за един от най-бележитите християнски мисионери на всички времена. Неговото име – или по-скоро прозвище – означава на древния език на неговия народ **УЧИТЕЛ НА БОЖЕСТВЕНИЯ ЗАКОН** – същия корен на думата срещаме и в прозвището на Учителя на траките Орфей, а и в названието на свещения град Урфа – града на Авраам, основан от Хермес Триздевелики, Учителя на халдейците. А Константин Велики назовава Урфил „нашия Мойсей“ във връзка с мисията, която му възлага: да преведе своя народ в течение на 40 години през „пустинята“ – както Мойсей е превел юдейския народ през Синайската пустиня – и го върне в родината му, но вече пречистен и просветлен в Христовата вяра.

Берлин, октомври 2008 г.

ГОТИ И ГЕТИ В ИЗВЕСТИЯТА НА ИСТОРИЧЕСКИТЕ ИЗВОРИ

Също както излезлият преди три години първи сборник *Готи и гети* и този втори сборник е посветен на една малка, но много важна и съществена част от многохилядолетната история на нашия народ – най-пренебрегваната и най-малко проучената досега. А тя е дотолкова неизвестна, че не само огромното болшинство от нашата общественост, но и специалистите, считат, че такава история няма – също както не е имало никакъв български народ, че изобщо след включването на нашите земи в римската империя в началото на Новата ера населението им е изчезнало безследно, и то заедно със своя език: измряло, отвлечено в робство или романизирано. И в VII век нашите земи се заселват отново с някакви „славяни“, дошли от блатата в Задкарпатието – така нареченото Полесие – както и с някакви „прабългари“, които дошли от Далечния изток – от зоната на вечния лед в Памир и пустинята Гоби. А преди това вакуумът в обезлюдената ни родина бил запълнен от някакви готи-германци, които от своя страна били дошли от Скандинавия – за да изчезнат също безследно, като освободят място за новите заселници.

Че тези твърдения противоречат на резултатите от археологическите изследвания, беше показано в първата студия на настоящия сборник; втората и третата са посветени на материалите от писмените източници, които от своя страна показват най-нагледно и на разбираем от всекиго език, че в нашите земи никога не е бил образуван вакуум, за да съществува належащата нужда той да се запълни с някакви чужди пришълци. Или че местното население някога е било заместено с друго. Това не се е случвало нито в най-далечното минало, нито по-късно. След многобройни природни катастрофи и вражески нашествия населението винаги се е завръщало отново в родината си и за това свидетелствуват следите от неговата материална и духовна култура, неговият език и фолклор, но и многобройни писмени сведения на чужденци, посетили нашите земи през последните две и половина хилядолетия – малко

са народите в света, чиято история по цялото си продължение да е била тъй последователно и точно описвана, при това най-често от компетентни и безпристрастни очевидци. А че на нашата общественост тези описания и документи в по-голямата си част са непознати, вината не е в нея. Вместо автентичните сведения и документи, на нея умишлено се показват фалшификати – или оригиналите се представят в съзнателно манипулиран вид, придружени от коментари и обяснения, изопачаващи истината. Още в началото на 1950-те години Институтът за Българска история при БАН пристъпва към издаването на изворите за българската история, което да обхване голяма част от материалите на тази тема, възникнали през двете хилядолетия на Новата ера. Преди обаче да бъде даден за печат първият том от тази поредица, която в следващите десетилетия ще надмине 30 тома, идват официални представители на една чужда страна, за да дадат указания по какъв начин *може* и *трябва* да се публикуват тези извори – резултатът е известен, макар и на нашата общественост да не е известно какво не е публикувано. И сигурно още дълго няма да бъде известно. От своя страна също и Институтът за Тракология при БАН пристъпва още в средата на 1970-те години, малко след създаването си, към подготовката за издаване на изворите от предишната епоха, но въпреки наличието на голям брой висококвалифицирани специалисти ще бъде в състояние да пусне в печат само един том, в 1981 година – а вторият, излязъл 21 години по-късно, в 2002 година, нарушава реда на публикациите и трудно би могъл да бъде охарактеризиран като сполучливо продължение на поредицата.

Задачата на настоящата студия не е да даде и най-повърхностна представа за изворните сведения на древните автори за народа, населявал нашите земи в дълбоката древност. Тази задача, поставена пред Института по Тракология при БАН, беше изпълнена само в нейната начална фаза – по какъв начин тя трябва да бъде продължена показват двата тома, посветени на *малка част* от сведенията на антични автори за населението на нашите земи, съставени от наш, български, учен, но издадени от чуждо издателство в една чужда държава.¹ И именно те показват какво богатство от сведения, още неизползвани от нашата наука, се съдържат в тях.

Настоящата студия не е в състояние да запълни липсата на сведения, тъй необходими за специалистите и за неспециалистите – а и не преследва такава цел. Нейната цел е само да даде известна представа по какъв начин се манипулират изворните материали за нашата история от разни заинтересовани страни – и то само за сравнително кратък период от нея. А също да покаже съответните коментари към тях, които обикновено се предлагат на българската общественост. Тези материали се отнасят към нашата, българската, история. Отнасят се към миналото на нашия народ.

Днешният изследовател разполага с инструменти и средства за информация, за каквито миналите поколения можеха само да мечтаят. Тези информации днес се разпространяват и по огромната мрежа на интернет и независимо от напечатаните или ненапечатаните извори днешният изследовател е в състояние да провери голяма част от изворните данни на своя компютър и в своя кабинет. Той може да върши това без да губи ценно време по библиотеки, дори и когато няма достъп до някои от тях – което естествено не го освобождава от задължението да ползва и материали, скрити дълбоко в хранилищата и в архивите, ако преди това не е загубил стимулите за работата си и потънал в сивото ежедневие на безсмисленото повторение: „тилилей, тилилей...“

Световната историография счита единодушно за основен извор на информации за цялата така наречена Епоха на преселението на народите книгата на „готския“ историк Йордан – или Йорданес, както повечето автори произнасят името му според неговата гръцка и латинска транслитерация. Тъй като повечето от въпросите, свързани с възникването на тази книга, бяха вече подробно разглеждани в първия сборник², тук ще се спрем само на някои проблеми, свързани с нейното съдържание и с коментарите на чуждите историци, но ще разгледаме тези проблеми и в светлината на други изворни материали и на резултатите от изследванията на другите помощни науки.

За този извънредно важен също за нашата история извор има обширна литература, преведен е на най-важните европейски езици – но не и на български език. В рамките на поредицата *Латински*

извори за българската история (ЛИБИ) беше издаден още в първия том през 1958 година³ един твърде съкратен превод от този извор, в който не само липсват някои от най-важните за нас сведения, но и много от поместените са предадени в силно изопачен вид. А това би могъл да забележи всеки, който дори и най-бегло познава латински език, като проследи и сравни превода с оригинала в двуезичното му издание. Манипулациите започват още с превода на заглавието, което съдържат всички ръкописи – дори и впоследствие преправените и „редактирани“ – по един и същ, според българските му издатели „погрешен“ начин. И при това вмешателство в текста на автора не се касае за правописни и стилови грешки, а до най-съществената част от схващанията му по отношение на неговата народност, неговите източници и преди всичко по отношение на истината в предадените от него сведения. Тук не е място да коментираме тези манипулации. Те не са резултат нито на липса или на недостатъчна квалификация у преводачите, които се считат и до днес за едни от най-добрите, ако не и най-добрите наши специалисти. А от приложените към текста бележки и допълнителни информации може да се заключи, че преследват определена, при това дезинформираща цел – българският читател може да си представи добре кого ползват тези дезинформации, каквито ще срещнем в изобилие в нашата историография не само от последните пет десетилетия, но и от предшестващите ги. Схемата и при едните, и при другите е една и съща: на читателя се предлагат най-различни и противоречиви, но същевременно еднакво отдалечени от истината информации, докато той най-после вдигне ръце и потъне в пълна апатия. А тъкмо това е нужно на тъмните сили, дърпащи конците на марионетките-манипулатори. И на тях се осигряват всякакви облаги и привилегии – за това, че лъжат нашия народ.

В тази кратка студия може да бъде обърнато внимание само на най-важните манипулации – но дори и те могат да помогнат на внимателния читател да разбере целта им, за да следи впоследствие по-внимателно информацията, които му се поднасят: било за неговия произход, било за неговия език, било за приноса на неговия народ в съкровищницата на световната култура.

Понеже проблемите, свързани с манипулацията на историческите извори и нагаждането им в полза на руската и германската национална доктрина са изложени най-точно от съветската изследователка Е. Ч. Скржинска в предговора и коментарите към нейния руски превод на Йордановата *Гетика*, ще ги представим така, както те са обобщени и сумирани в рецензията на това издание от съветския византолог А. И. Неусыхин:⁴

„Тъй като съчинението на Йордан е посветено главно на историята на готите, които авторът отъждествява с гетите, голям интерес представлява изясняването на въпроса за причините за това отъждествяване, както и доколко достоверни са свидетелствата на Йордан за произхода на готите, за тяхното придвижване от I до IV век на Новата ера. Обръщайки се преди всичко към трактовката на Е. Ч. Скржинска за целия този кръг от въпроси, ние констатираме, че в нейните коментари убедително е показан историческият път на готите от Скандинавия към бреговете на Висла, а след това към Северното Причерноморие. Разплитайки твърде сложните натрупвания на етнически названия у Йордан, Е. Ч. Скржинска показва, че отъждествяването на гетите с готите е свързано с политическата тенденция на този историк, с неговия стремеж да преувеличи древността на готите посредством включването им в историята на събитията от историята на тракийското (дакийското) племе гети. Тази операция била облекчена от самия характер на онзи материал от източниците, от които се е ползвал Йордан: още Касиодор е съчетал данните за готите, с които разполагал, с известията, намерени от него в съчиненията на римските и гръцките писатели за гетите, а гръцките писатели често наричали и гетите, и готите скити, отдето и произлязло срещаното се у Йордан смесване на готите с гетите, а отчасти и със скитите. При това Йордан се е опирал на недошлото до нас произведение на гръцкия писател от края на I и началото на II век сл.Хр. Дион Хризостом, озаглавено «Getica» (както и съчинението на Йордан). За събитията от началото на III век сл.Хр., когато готите се придвижили от бреговете на Висла в района на Северното Причерноморие, като важен източник послужили на Йордан данните на готския писател Аблавий, чието произведение е загубено и за когото споменава само Йордан. Възможно е, че към Аблавий отвежда на първо място и отъждествяването на готите с гетите от страна на Дион Хризостом. А това отъждествяване в духа на посочената традиция на античната исто-

риогграфия, подсилено от отбелязаната по-горе политическа тенденция на Йордан – а може би и неговите най-близки източници Касиогор и Аблавий – е могла да произлиза от възприетия при писателите от I до IV век сл.Хр. обичай да наричат едно или друго племе според названието на заеманата от тях по това време територия; а тъй като готите в края на III в.сл.Хр. заемали бившата римска провинция Дакия, която по-рано обитавали гетите, оттук възникнало и пренасянето на названието «гети» върху готите. Опирайки се на свидетелството на писателя от началото на V век Орозий за това, че „неотдавна били считани за гети онези, които сега се считат за готи“, Йордан на смени употребява и едното, и другото название.

Тези бележки на рецензента, обобщаващи изследванията на Е. Ч. Скржинска, могат да се сведат също на две точки, които заключават основните проблеми, свързани с готите и гетите, тяхната история и историография:

1. Преселението на готите от Скандинавия и заселването им в Северното Причерноморие.
2. Погрешното смесване названията «гети» и «готи».

По първата точка:

Както беше показано в първата студия на този сборник, въпросът за „преселението на готите-германци от Скандинавия, е многостранен и е свързан на първо място с археологическите изследвания, отнасящи се към целия регион на „готско-германското присъствие“ в Балтийското крайбрежие, по така наречения „готски път“ от там до Северното Причерноморие, в нашата страна, завладяването на Рим и от там по Югозападна Европа до Испания и Северна Африка – последните станции по този път излизат от темата на нашето изследване. Тези археологически изследвания се отнасят както до артефактите от материалната култура, извлечени при разкопките, така и до следите от такова присъствие в топонимията и изобщо в ономастиката, в езика и писмеността на населението от района в миналото и в настоящето. И беше показано, че такива следи няма и по всичко изглежда никога не е имало. А археологическите изследвания са правени по всички правила на съвременната наука, включително генетиката.

Е. Ч. Скржинска отбелязва и рецензентът А. И. Неусыхин потвърждава, че единственият източник за това преселение е сведението на Йордан, а за неговия източник и двамата, както и всички останали историци без изключение, изказват само предположението, че Йордан е заел това свое сведение от Касиодор, който пък от своя страна го бил заел от Аблавий.⁵ До нас не са стигнали тези два източника на Йордан, но дали Касиодор е съчинил това „историческо известие“ или го е заел от Аблавий, днес е без значение. Фактът, който нито един германски или руски автор не отбелязва, е, че такова преселение на цял народ – независимо кога то се е състояло – не забелязва и не описва нито един единствен съвременник. Но и за това мнимо преселение Йордан дава в книгата си два различни и противоречащи по между си разказа. В първия разказ (§ 25) се казва: „От същия остров Скандза, като от ковачница или поскоро утроба, раждаща народи, според преданието, някога излезли готите със своя крал Бериг. И едва слезли от корабите си и стъпили на земята, те още веднага назовали това място, което, както казват, и до сега се нарича Готискандза“. А във втория разказ (§ 94-95): „... отначало аз разказах, как готите излезли из недрата на Скандза със своя крал Бериг, като изтеглили на брега отсам океана, т.е. в Готискандза, три кораба. И от тези три кораба, както обикновено се случва, един закъснял, като по такъв начин дал името на цялото племе, понеже на техния език «ленив» се казва «geranta»“. Но разликата между двата разказа не е само в уточняването броя на корабите («три»!), а и във времето, т.е. епохата, когато това събитие е станало. Така според първия разказ това събитие трябва да е произлязло в най-древни доисторически времена, още преди Троянската война, като в последвалото едно и половина хилядолетие новозаселилите се „готи-германци“ взели най-дейно участие в историята на Югоизточна Европа, т.е. в нашата родина, а имената на участниците в тази отчасти митическа и отчасти действителна история, ние знаем от древната история и митологията на народите, населявали тези земи, включително нашите прадеди, между които никога не е имало каквито и да било германци.

Политическият характер не само на това твърдение в *Историята* на Касиодор, която Йордан следва като образец за своя труд, но и на цялото съчинение на изтъкнатия политически деец в двора

на Теодорих, беше обстойно разгледан още в първия сборник⁶ и тук няма да се спираме отново на тази тема. Странното обаче е, че съвременните историци, включително Скржинска, потвърждаващи политическите тенденции на Касиодор, приемат като съмнително и недостоверно само първото съобщение за преселението на „скандинавците-готи“, заедно с последвалата „готска история“, докато второто, при което вече митичният (или реален?) „готски вожд“ Бериг се измества с едно и половина хилядолетие по-късно и пренася в историческата епоха, приемат за действително. Но тези историци не забелязват – или се правят че не забелязват – една многозначима дума, която Йордан употребява при описанието на това мнимо преселение: „според *преданието (quondam memorandum)*“. И с тази дума той, Йордан, явно се дистанцира при това свое съобщение, което за разлика от останалите негови известия в книгата му – включително вмъкнатата там древна история на неговия, *гетския*, народ – не е придружено с коректно посочване на ползваните от него източници. А между тях бива изтъкнат особено Дион Хризостом, „най-бележитият съставител на анали“ (*celeberrissimus scriptor analium*), авторът на историята именно на *гетите*, а не на никому неизвестните в Гърция през първия век сл.Хр. германци. И Йордан посочва на пет места в книгата си името на този Дион (§§ 14, 40, 58, 65 и 150), а не на неговия едноименник, римския историк Касий Дион, както погрешно отбелязва не само Скржинска⁷, но и много други съвременни автори – на неговата ключова роля при написването на Йордановата Гетика ще се спрем подробно по-долу. Само този случай би бил достатъчен, за да се види тенденцията, прокаравана последователно от историците при тълкуванията им на Йордановата *Гетика*. И това ги прави твърде уязвими от критичния анализ, особено когато към него могат да се приложат изследванията и на други източници – на първо място археологията с всички помощни науки, които през последните десетилетия унищожават напълно базата на всички твърдения за преселение от Скандинавия. Към тях се прибавят също и изследванията на скандинавските историци⁸, според които няма никакви данни за изселване на цял народ от тяхната родина, защото всички посочени от Йордан народи (§ 19), за които той дава имена, различ-

ни от тези в цитирания негов източник Птолемей, продължават да живеят там и през следващите векове. Но тези историци и техните източници не знаят нищо нито за остроготи, нито за готи, каквито според Йордан в миналото също населявали тяхната родина и считат туй сведение за съчинено от Йордан, или по-вероятно от неговия неспоменат на това място източник, който би могъл да бъде единствено Касиодор⁹.

Според втория разказ, това преселение било станало вече в по-близка до нас историческа епоха. Въз основа само на двете цитирани по-горе изречения на Йордан, сегашните германски (и руски?!) историци изчисляват с точност до няколко десетилетия годината не само на акостирането на „готските“ кораби (включително закъснелия, дал името на гепидите), а и годината, когато същите готи напускат Балтийското крайбрежие и се заселват по Северното Причерноморие, като заемат цялата територия между Черно море, Дунав, Карпатите и южноруските степи – над сто хиляди квадратни километри! Системното проучване на историческите извори, извършено през втората половина на миналия век, ще покаже, че такива преселници от Скандинавия в Северното Балтийско крайбрежие и около Черно море са непознати не само на съвременните историци. Такова преселване на цял народ (съставен от потомците на екипажа на 2 + 1 кораба за две и половина столетия, дори и те да са се размножавали като зайци или скакалци) не е забелязал нито един съвременник; то не е оставило следи нито в местната топонимия и ономастика, нито в езика и фолклора на местното население, което би трябвало да помни подобни съседи – били това мирни пришълци или завоеватели. От тях не са останали никакви надписи – но и никакви гробове, които би трябвало ясно да се различават от гробовете на местните жители.

Задълбочените изследвания на археолозите показват също от своя страна, че и от материалната култура на тези «готи» не са останали никакви следи. Никакви следи от такова многомилionoнно чуждо „германско“ население няма да се открият както сред археологическите артефакти, получени по време на разкопките по Южното Балтийско крайбрежие и Югоизточна Европа, но и по продължение на «Готския път». За идентифицирането на тези

артефакти археолозите днес вече са много по-предпазливи, отколкото до преди две десетилетия. Ако с първите находки в един некропол край долното течение на Висла в края на XIX век у германските археолози и да се пробужда надеждата, че най-после те ще могат да докажат преселването на „скандинавските готи“, разкопките през трите последни десетилетия на миналия век разпръсват напълно тази надежда и техните изследователи са принудени да признаят, че археологически данни за такова преселение няма и сигурно никога няма да могат да се намерят¹⁰. А проведените от тях най-интензивни археологически изследвания ще доведат до резултати, които вместо да отговорят на въпросите, свързани с „преселението на готите“, поставят нови въпроси. И на тях никой германски и полски изследовател не може, а и не иска да отговори. Защото разкопките ще им покажат много следи от някакво чуждо население от неизвестен произход, живяло в първите четири века на Новата ера по територията на днешна Полша, и то не само в долното течение на Висла, където историците предполагат заселването на „скандинавските готи“, но пръснати по цялата страна, а некрополите на това население са в непосредствена близост до некрополите на местното население и се датират едновременно с тях¹¹. При тези явно *малобройни* заселници обаче не се касае за компактна маса от врагове-завоеватели, а за малки групи от мирни пришълци, посрещнати очевидно също радушно от страна на коренното местно население, което ги интегрира в своите среди, и не им пречи да живеят според своите обичаи и да изпълняват своите религиозни обреди. А тези обреди – както се съди от разкопаните некрополи на това чуждо население – са твърде различни не само от славянските, но и от германските. Местните жители са били явно силно впечатлени както от напредничавата занаятчийска и аграрна техника на новодошлите, така и от керамиката им, която с високите си художествени достойнства е вдъхвала сигурно голям респект сред тях – също както и сред съвременните археолози, които първи се сблъскват още преди сто години с тези художествени произведения, като смятат, че са дело на техните германски прадеди. По същата причина след Втората световна война съветските победители ще унищожат

съзнателно и с указ на върховната съветска власт всички запазени до наше време 2192 прекрасни произведения на керамиката на пришълците, които те намират в германските музеи по цялата завладяна територия. А едва през последните години ще може да се установи, че тези художествени произведения не са дело нито на някакви пришълци от Скандинавия, нито на автохтонното местно население, а следват и развиват по-нататък хилядолетната занаятчийска и художествена традиция на нашите земи, която през първите векове на Новата ера се пренася и отвъд Дунав – до Карпатите и Украйна. За да се завърне със своите пазители и продължители през V и VII век отново в родината си – а след IV век това население напуска и Северна Европа, като малка част от него остава там, интегрирана и асимилирана от местното население.

Липсата на каквито и да било следи от някакви „скандинавски готи“, както и от тяхно преселение по Балтийското крайбрежие и в Северното Причерноморие, ще ни помогне да разберем разказа на Йордан за миналото на *неговия* народ, но и за неговата етническа, респективно национална идентичност – а тук навлизаме и във втората точка от проблематиката, свързана с неговата книга. По този въпрос той се изказва ясно на няколко места в книгата си – а това са и най-оспорваните негови изказвания, за които германските историци, включително Скржинска, пишат дълги коментари с цел да докажат, че Йордан или сам не знае своя произход, или погрешно смесва различни понятия, чийто смисъл не познава.

А ето какво пише Йордан (*Getica* § 313-316):

„С това завършвам разказа си за произхода на гетите, за благородните амалии, за делата на благородните мъже. Сам достоен за възхвала, този род отстъпи пред достойния за прослава господар, покори се на най-могъщия вожд. Тяжната прослава няма да замлъкне нито през вековете, нито при следващите поколения и ще пребъдат вечно имената на императора Юстиниан, победител и триумфатор, и на консула Велизарий – под името Вандалски-Африкански и Гетски. Знай, читателю, че следвайки писанията на по-старите, аз събрах от обширните им ливади само малко цветенца и по силата на моите способности сплетох венец за любознателния. И нека никой не си помисли, че аз, като произлизащ от гореспомнатото племе, съм прибавил нещо в негова полза, противно на онова, което съм прочел или научил. Ако и да не съм обхванал всичко, което се пише и разказва за тези хора, представих го не толкова за тяхна прослава, а за прослава на онзи, който победи.“¹²

Независимо от това какво германските историци разбират – или считат че разбират – под *готи* и *гети*, Йордан заявява на всеуслышание в заключителните думи на своята книга, че е *гет* и че е написал историята на своя, *гетския*, народ. Независимо от това дали е имало или нямало „скандинавско преселение“ и ако е имало, кога е станало, той пише историята на *своя гетски народ*. А не на германския народ. И в тази *своя* история без всякакви предубеждения и без сянка от съмнение, че твърди неверни неща и разказва чужда история, той вмъква множество епизоди от далечното минало на *своя* народ, заети от съчиненията на разни изтъкнати автори¹³, които той счита или за свои сънародници, или най-малкото, че са писали историята на неговия, *гетския*, народ. И това той заявява ясно и недвусмислено на много места в книгата си¹⁴ – както и предава твърдението на един от тези автори, че „*готите са гети*“¹⁵. В същия смисъл – а не от незнание или дори глупост, каквито му атестират някои историци, включително български, и „поправят“ грешките му – той озаглавява книгата си „**За произхода и делата на гетите**“ (**De origine actibusque Getarum**). На *гетите (Getarum)*, а не на *готите (Gotorum)*! Може ли това да се каже по-ясно? Колкото предположения и тълкувания да дават историците на тези думи, те не могат нито да отрекат, нито даже да обезсилят фактите: Йордан не пише история на германския народ, независимо как тези историци ще назовават този народ. А той, Йордан, при това на много места в книгата си заявява също ясно и категорично, че неговият народ няма нищо общо с германския народ. Той описва и земите на германите, „*граничещи със Скития*“ – а Скития е страната, която населява неговият, *гетският*, народ. И казва дословно (Getica 31): „*Скития граничи на запад със земите на германите и р. Висла, която извира от Сарматските планини и разделя Скития от Германия, преди да се влее срещу о-в Скандза в Северния океан*“. На тази основа трябва да разберем и сведението му, че „*кралят на остроготите Ерманрих подчинил под своята власт всички народи в Скития и Германия (omnibusque Scythiae et Germaniae nationibus – Getica 120)*“ и че „*кралят на хуните Атила завладял Скития и Германия (Scythica et Germanica regna possedit – Getica 257)*“, а също и предишното му сведение, че „*земята на германите и на франките била опустошена от вождя на остроготите Бурвиста (Germanorum terras, quas nunc Franci optinent – Getica 257)*“. Йордан и тук, както навсякъде, позова-

вайки се на Павел Ороз(ий) (*Getica* 58 сл.) идентифицира *готите* с *гетите*, като противопоставя на тях *германите*, а казва и че *франките* са различни от *германите*. Племената, наричани от Йордан *Germani* той споменава във връзка с другите народи, произлезли от Скандза („*Germanis corpore et animo grandiores, pugnabant beluina saevitia*“ – *Getica* 24). Като втора родина на *готите* – които той никъде не свързва с германците – посочва изрично земите Скития, Мизия, Тракия и Дакия (*Scythiae solo iuxta paludem Meotidem, secundo in Mysiam Thraciamque et Daciam* – *Getica* 38), както правят Касий Дио (*Cassius Dio*) и Дексип (*Dexippos*), които обозначават *херулите* и *ютунгите* като *скити*¹⁶. А че готите, считани от германските учени за германски народ, нямат нищо общо с населението на Югоизточна Европа показва също и споменаването на „готския“ крал Телеф, син на Херкулес и зет на троянския цар Приам, който е известен като митически цар на Мизия (*Getica* 58).¹⁷

Може ли след всичко това да се твърди, че Йордан е написал историята на германския народ?

Тук се налага да коментираме още едно място от текста на Йордан, което – въпреки неговата пределна яснота – дава повод за многобройни коментари, и то не само от германските учени, които пишат дълги обяснения, за да изяснят необяснимите за самите тях обстоятелства, свързани с преселението и заселването на откъд-дунавските „готи-германи“ в Римската империя. И макар текстът на Йордан да е еднозначен и да предава очевидно действителното положение на нещата, този текст често се превежда по свършено различен начин, като му се придава и различен смисъл.

Ето как той предава в своята история обстоятелствата, свързани със заселването на тези готи след победата им над римската войска през август 378 година (*Getica* § 138): *Quo tempore Vesegothae Thracias Daciaque ripense post tanti gloria tropaei tamquam solum genitalem potiti coeperunt incolere*. Или преведено на български език: **От тогава, след тяхната славна победа, везеготите населявали Тракия и Крайбрежна Дакия като тяхна родна земя.** В българския превод на В. Бешевлиев и Г. Цанкова-Петкова този текст се предава по следния начин: **По това време, след тая славна победа вестготите, като завладели тракийските земи и Крайбрежна Дакия, започнали да се настаняват в тях като в родна земя.**¹⁸

Смятам за излишно да напомням още веднаж изопачаването на названието на *везеготите* (или *визиготите* според гръцката му транслация) в българския превод като вестготи. В случая е важно също изопачаването текста на Йордан, в който не се казва нищо за насилствено завладяване на територията отсам Дунав, след което **оттогава** така наречените готи населяват тази територия като **своя родна земя**. И нямат никакво намерение да завладяват Рим!

Тъкмо това настаняване на „войнствените чужденци“ в „римската“ земя най-много шокира чуждите автори – но не и римските историци, които явно са по-добре запознати с отношението на тези „чужденци“ към „римската“ земя. И съвременните историци продължават да се възмушават от неблагоприятното на римските императори да „допуснат това чуждо население в тяхната земя“. А тези автори не забелязват още една важна подробност: „чужденците“ се настаняват съвсем безцеремонно по цялата територия на Тракия, Мизия и Крайбрежна Дакия като на своя земя, без да зачитат римския закон, според който земята е имперска собственост.

Това, че нито един единствен античен и средновековен автор не споменава за никакво преселение на народи от Скандинавия съвсем не означава, че тези автори не са забелязали случайно съществуването на такъв народ в съседство с римската империя или пък, че не са се интересували за своите съседи. Напротив: още бащата на историята Херодот не само се интересува от народите, съседни на своя народ, но ги посещава и пише подробно за тях – за техния произход, етнически състав, езиците на които говорят, за тяхната религия и обичаите им, за участието им във войните, които водят, и то още от Троянската война.¹⁹ Но и трудовете на всички останали гръцки и римски историци след него са посветени в по-голямата си част на описания на военните действия с тези народи – през цялото следващо хилядолетие. И не само че не забелязват сред своите противници или съюзници никакви „скандинавски готи-германци“, но имат и съвсем ясна представа за своите врагове или приятели. И макар че до нас не са стигнали много от историческите книги на античните автори – и по-специално онези, които разглеждат подробно историята на тези народи – това, което ние притежаваме като

исторически извори от античността, заема днес цели стени с рафтове в библиотеките. Тези книги се преписват многократно през античността и средновековието, издават се в многобройни издания едва ли не от самото начало на книгоиздаването, а тяхното съдържание в оригинал или в превод на всички културни езици днес се дигитализира, за да стане достъпно на всички кръгове на съвременното общество посредством мрежата на интернет. Само напечатан регистър за сведенията в историческите извори за древното население на нашата родина и неговите отношения със съседите му би заел повече страници, отколкото тази книга. Но тук възниква един друг проблем: по какъв начин тези сведения се представят на българската общественост – макар и при този проблем да се ограничим само с тесните рамки, определени от заглавието на тази книга. Срещу многократно тиражираното твърдение за „готите-германци“, за „техния епископ Вулфила-Вълченцето“ и за „неговия превод на Библията“, което ще срещнем в цялата наша научна и популярна литература чак до вестникарските статии в ежедневната преса, сведенията за произхода на нашия народ, които дават всички антични и средновековни автори, ще намерим в силно манипулиран и променен вид, изопачаващ до неузнаваемост тяхното съдържание. И това се отнася не само за най-старото писмено известие в исторически извор, каквото е сведението на Херодот, а едва ли не до всеки исторически труд, засягащ този въпрос, включително в трудове на антични и средновековни автори, посветени специално и изрично на тази тема, каквито са например книгите на Прокоп Кесарийски и Изидор Севилски. Първият, чийто централен и основен труд е посветен на войните на Юстиниан с готите, пише точно и ясно за същността и произхода на готите в пет изречения. От тези пет изречения в *Гръцки извори за българската история* (ГИБИ) първото е предадено в изменен вид, а третото, четвъртото и петото липсват и са заменени с три чертички. Тези пет изречения гласят в превод на български език: „В старо време имало много готски народи, както и в наши дни, но най-големите и важните от тях били готите, вандалите, визиготите и гепидите. По-рано обаче те били наричани савромати и меланхлени; имало и някои, които наричали тези народи гети. Както беше вече казано, тези народи се различават само по техните имена, а по всичко останало си приличат. Всички те имат бели тела и

светли коси и са високи и красиви на вид, спазват едни и същи закони, и изповядват една и съща религия. Всички те принадлежат към арианската вяра и говорят на един език, наречен готски; струва ми се, че всички те са произлезли от един народ, а по-късно били наричани различно според техните предводители.⁴²⁰ Прокоп познава добре народа на чиято война с римската империя той посветил своя най-значителен труд. В тази война той е непосредствен свидетел, той знае от собствените си наблюдения, че различните племена на този народ се различават само по названията на своите племенни водачи и говорят един и същ общ език – а това е езикът, говорен от хилядолетия по целия Понтийски район. Прокоп познава и неговото минало, знае как този народ бил наричан в миналото – също както това знаят всички по-стари и по-нови автори. Между тези автори са не само гръцките историци Херодот, Тукидит и Ксенофон, но и римските историци Касий Дио, Клавдиан и Амиан Марцелин. И нито един от тези историци не знае и не е чувал нищо за германци-готи около Черно море, а всеки знае кои народи са живели по тези места и какви войни е водила римската империя с тях – Амиан ги нарича, също както много негови съвременници, *сармати* и посвещава голяма част от своята 30-томна история на войните, които води римската империя срещу тези свои северни съседи, при това рядко с успех. Той знае, че тези съседи не само носят името на древното население на целия понтийски район и земите на север от него; те са негови потомци, а не новозаселили се пришълци от Скандинавия. И с пророческо проникновение той вижда в тях народа, който ще наследи империята.

Прокоп познава обаче не по-лошо и германите. В книгата си за войната с вандалите той отделя не по-малко място, за да изясни и кои са германите, като ги противопоставя точно и определено на готите, като също тъй точно определя тяхното местонахождение и племенен състав – а дори и степента на тяхното обществено, културно и политическо развитие. И поради именно тази негова точност, германските автори пропускат да забележат това тъй важно известие и не го споменават в своите трудове.

В тази книга Прокоп пише: „(11) ...После той [Витигис] събрал отвсякъде всички готи, разпределил ги по реда им, като раздал на всеки от тях по списък оръжие и коне. Не могъл да призове само онези готи, които пазели Галия от франките.

Тези франки били наричани в миналото германи. Къде те живели отначало, по какъв начин преминали в Галия и как станали врагове на готите, ще разкажа сега. (12) За идващия от океана [Атлантическия океан] ... страната лежача отляво ... се нарича Европа, а лежачата срещу нея се нарича Либия. ... Първата страна, обърната към океана и запад носи името Испания, чак до Алпите, намиращи се до Пиринейския хребет. ... Страната, простираща се от тук чак до пределите на лигурийците, се нарича Галия. Тук другите Алпи разделят галите от лигурийците. ... Тук има големи блата, където в древността живели германите – варварско племе от самото начало, не заслужаващо по-голямо внимание, което сега се нарича франки. До тях живеели арборихите, които от старо време заедно с жителите на останалата Галия и Испания били поданици на Рим. Зад тях на изток живеели тюрингите – там, където първият римски император Август им дал място за заселване. Малко встрани от тях на юг живеели бугундците, а на север от тюрингите – свевите и аламаните, могъщи племена. Всички те от древността заемали тези места и били независими.²¹ Нататък в текста на Прокоп ще научим, че докато готската коалиция, в която участват и гепидите, подготвя решителното нападение срещу Рим, германите навлизат в земите на гепидите и ги оплячкосват. Това място от разказа на Прокоп германските учени не забелязват – или се правят, че не забелязват – защото считат гепидите до сега за германски народ, и то въпреки изричните обяснения на Прокоп, за когото **готите не са германи**, имат различен произход и говорят на различен език.²² А макар и да населяват съседни земи, отношенията помежду им съвсем не са дружествени и постоянно воюват едни срещу други.

Ако погледнем какво е писал за произхода на готите един друг по-млад съвременник на Прокоп, Изидор Севилски, посветил на неговата история също един от главните си трудове, *Historia Gothorum, Wandalorum, Sueborum*, ще научим, че този народ съвсем не е дошъл преди три века от Скандинавия, а е древен народ, чийто произход някои историци извеждат от внука на Ной, Яфет, а името и миналото му е свързано с народа на скитите²³ – също и това сведение българският читател няма да може да открие сред грижливо пресетите откъси от книгата на Изидор Севилски, включени в първия том на ЛИБИ. Изидор, който е епископ на готите в Испания, конвертирала междуременно от арианско в католическо вероизповедание, познава обаче своята епархия по-добре от сегаш-

ните историци – знае нейния произход, нейното минало и нейния език. А не знае нищо за скандинавски готи-германци, макар и да е живял след Йордан и би трябвало да познава или поне да е чувал за неговата история и за теорията за скандинавския произход на готите. В своята *Historia Gothorum* той не споменава нито дума за тази теория, а в началото и в края на труда си подчертава, че народът, чиято история той описва, води началото си от съвсем друг край на света и произходът му го свързва с Библейската епоха, от когато е добре известен на историците и още от древността е играл важна роля в историята на човечеството, отбелязана още в пророчествата на Йезекил.²⁴

Връзката на гетите със споменатия още в Библията народ, произлязъл от преките потомци на Ной, отбелязва още дълго преди Изидор също един от най-големите християнски учени, св. Йероним (~347-419/420), който придружава своя латински превод на Библията с изчерпателно изследване на библейския текст²⁵, при което извежда произхода на гетите-скити още с родословието на Ной и неговите преки наследници: „...синове Яфетови: Гомер и Магор, и Мадай, и Яван, и Тувал, и Мосох, и Тирас. [...] ...[наследници на] Гомер са галатяните, на Магор са скитите...“ (...*Filii Japhet, Gomer, et Magog, et Madai, et Javan, et Thubal, et Mosoch, et Thiras. [...] Gomer, Galatae ; Magog, Scythae...*).²⁶

Другият виден християнски учен и църковен учител св. Августин (354-430) свързва също това сведение в Библията с произхода на гетите и масагетите, но и с *Откровението на св. Йоан Богослов*, според което този народ ще играе важна роля и в Деня на гнева.²⁷ То се възпроизвежда многократно още по време на нападенията на готите срещу Рим, преди да стигне до Изидор Сицилийски, който го приема за единственото меродавно и не обръща внимание на известието за скандинавския произход на „готите-германци“, както постъпват и останалите средновековни църковни историци след него.

В разказа си за героичното минало на гетите Изидор дава и още един цитат, който до негово време е придобил славата на крилати слова, споменавани винаги, когато се говори за бойната слава на непобедимите гети, но чийто автор и произход е бил вече отдавна забравен – също и от друг църковен историк, Павел Ороз(ий), съв-

ременник на Йероним и Августин.²⁸ Този цитат, чийто действителен автор е споменатият от Йордан на много места Дион Хризостом, гласи: „...Гетите, наричани сега готи, за които Александър заявил, че трябва да се избягват, от които Пир се ужасявал и от които Цезар също странел...“²⁹ А именно Йордан знае кой е този автор – при това знае много добре, понеже по всяка вероятност е познавал неговата по-късно унищожена книга. И за този автор повечето сегашни коментатори не пишат нищо, или когато споменават неговото име във връзка с цитатите у Йордан, не пропускат да отбележат, че Йордан *погрешно* използва тази книга, като *не забелязва*, че тя не се отнася за „скандинавските готи“. Също както *погрешно* озаглавява книгата си ***За произхода и делата на гетите***, макар и да искал да напише история на германския народ. И дори *погрешно* пише в края на книгата си, че е *гет* и е написал книга за историята на *своя народ*.

При това на повечето от германските историци и преди всичко на Момзен, най-големия капацитет в Германия не само относно Йордан, но и по всички въпроси на римската история, за която написва най-значителния досега труд на тази тема, са добре известни онези обстоятелства, които Дион Хризостом сумира в едно изречение. Той знае по-добре от всички други историци подробностите, свързани както с войната на Александър срещу тракийските народи по нашите земи, когато те се изтеглят отвъд Дунав, за да принудят Александър да влезе в неизгодна за него битка. Знае за станалите пословични „пирови победи“ срещу непобедимите негови врагове също по територията на нашата земя. Както знае и за оценката, която ще даде Цезар след победата си в решителната битка за неговата власт, когато казва своите крилати слова, че „Помпей не знае да побеждава“, защото загубва битката въпреки предимствата, които имал, включително най-добрата войска, съставена от най-боеспособните „тракийски конници“³⁰. И въпреки това пишат за история на германския народ, който по време на тези събития преживява от лов и риболов по горите и блатата на Западна Европа и за който останалият цивилизован свят нищо не знае.

От малкото стигнали до нас цитати от унищожената *История на гетите, Гетика*, на Дион Хризостом³¹ можем да заключим, че е познавал добре предмета на своите изследвания. Събирал е твърде

внимателно съобщенията на старите историци, но и сам е проучвал непубликувани материали от преданията на този народ, от неговата космогония, легенди и митове, като се е ползвал с доверието на старото местно население по време на своето продължително изгнание в земите му. От тези материали до нас не е стигнало почти нищо, освен споменатия малко по-горе цитат и още един цитат, според който „**Богът на войната Марс се е появил именно при гетите, и това е засвидетелствано от Вергилий**“³². И някои отделни бележки в останалите негови трудове, така наречените дискурси или речи, т.е. беседи на определени теми, съдържащи безценни за нас сведения за това население, за неговия живот, неговата религия и неговите обичаи, които все още чакат – и сигурно има още много да чакат – докато някой ден се събуди интересът и на нашата общественост към него.

При всички посочени случаи се вижда, че събитията, в които се среща названието гети, са станали много векове и дори хилядолетия преди германците да се появят на историческата сцена. И че народът *германи*, споменаван от античните автори, няма никакво отношение към етнонима *готи*, независимо в какъв контекст и кога се отбелязва в историческите извори. В много случаи обаче се вижда, че етнонимът *гети* е заменян впоследствие съзнателно и умишлено с етнонима *готи* – а това ще забележим още на редактираните през следващите векове ръкописи на Йордан – заместването на етнонимите там е извършено съвсем дилетантски и непоследователно. Така още при първото споменаване в текста на Йордановата *Гетика*, че **готите са гети** (§ 58) се казва „**както показахме по-горе**“³³ – читателят напразно ще търси къде „по-горе“ това е било споменато, защото съвсем очевидно то е заличено още при първото редактиране на текста.³⁴ А ако разгледаме по-внимателно цялата книга на Йордан не може да не забележим колко нелогично и безразборно се редуват в нея двете понятия и това е трудно обяснимо с непознаването на тяхното значение, което критиците му отдават на неговото невежество, а не на неумелите манипулации на редакторите.

Но манипулация със заместване названието *гети* с *готи* можем да видим и в английското издание на историята на Клавдий Клавдиан от 1922 година, където в заглавието думата *Gets* е заместена с думата *Goths*³⁵. Това „изправяне“ на текста ще забележим още и на

други места при издаването на историческите извори за българската история и те не засягат само подмяната на етнонима *гети* с *готи*, или заличаването на най-важните за нашата история подробности в текста на античните исторически писмени извори, за които беше вече споменато по-горе във връзка с текста на Прокоп за произхода, имената и езика на населението на нашите земи. Те засягат и цял комплекс от въпроси, свързани с морално-нравствения облик на туй население, създавайки напълно превратни представи за него, като в изследванията авторите поставят ударението върху войнствените качества и храбростта му, пренебрегвайки неговите чисто човешки качества, отличаващи го едва ли не от всички останали народи, както и любовта му към красотата, заложена у него още в първите прояви на неговото художествено творчество преди хилядолетия.

В началото на Новата ера в земите на гетите-сармати край брега на Черно море прекарва последните девет години от живота си в изгнание бележитият римски поет Овид, който оставя и някои от най-важните и най-ценните свидетелства за нашия народ – за неговия живот и обичаи, за неговия език и писменост, но преди всичко за неговия духовен облик и неговата човечност.³⁶ А тъкмо този вид свидетелства и исторически извори ще бъдат подложени на най-много манипулации от неговите врагове не само през следващите векове, но и до ден днешен. И когато те не могат да бъдат унищожени, просто се скриват или значението им се подценява до такава степен, че нашата общественост да не знае за тях и че те се отнасят именно за нашите предци – и то когато не само нашите северни съседи, румънците, но и западните ни съседи, сърбите, предявяват претенции, че се отнасят за тяхната история³⁷.

По време на своето деветгодишно заточение при град Томи Овид не общува с никакви представители на римската администрация – каквито там очевидно няма – а само с местното варварско население от **скити**, **гети** и **сармати**, с което го свързва сърдечна дружба („*Nomen amicitiae barbara corda movet...*“).³⁸ В непрекъснатия си допир с голямото множество на сармати и гети („*Sarmaticae maior Geticaeque frequentia gentis*“)³⁹ – между които той не прави разлика – научил е да говори гетски и сарматски език („*jamdidici Getice Sarmaticeque loqui*“)⁴⁰ и се чувства сам гетски поет („*Carmina quae faciam paene*

poeta Getas⁴¹), като учи на мерна реч своите гетски приятели („coepique poetae inter inhumanos nomen habere Getas⁴²). По-нататък в същата стихосбирка Овидий се оплаква, че като слуша наоколо само скитски и гетски език, започва да забравя латински и в ръкописите си вмъква **понтийски** думи („Threicio Scythicoque fere circumsonor ore et videor Geticis scribere posse modis. Crede mihi, timeo ne sint inmixta Latinis inque meis scriptis Pontica verba legas⁴³). И ако неговият дух витае във висините [...] сянката му на римлянин се лута между сенките на сарматите („Nam si morte carens vacua volut altus in aura Spiritus [...] inter Sarmaticas Romana vagabitur umbras...“).⁴⁴

Тъй като сведенията, които Овидий дава за местното население, от *скити*, *сармати* и *гети* и за неговите езици, не отговарят на представите на сегашните германски историци и езиковеди, някои от тях го обвиняват не само в неточно предаване на според тях „действителното“ положение на нещата, но и че съчинил цялото си деветгодишно заточение и за това време не се е отдалечавал нито за миг от Рим, а сведенията си заел навярно от някой неук римски легионер, посетил същите места, както и от старата историческа литература.⁴⁵ А неговите сведения, наистина се отличават от това, което сегашните германски автори пишат за туй население и Овидий е имал неблагоразумието да не познава тези писания по простата причина, че е нямал възможност не само да ги прочете, но и да ги предвиди, понеже са писани две хилядолетия след смъртта му и то от хора, които нямат дори най-малка представа нито за географията на тази „тъй далечна“ от Европа област, нито за нейното население. И никога не са имали такава представа.

Преди да минем към основния въпрос, свързан с втората точка от проблематиката на Йордановата *История* – съзнателната или несъзнателна и произволна замяна на етнонимите *готи* и *гети* в тази книга – ще повторим накратко становището на Скржинска за тази замяна. Така тя счита, че „замяната е могла да произлиза от възприетия при писателите от I до IV век сл.Хр. обичай да наричат едно или друго племе според названието на заеманата от тях по това време територия; а тъй като готите в края на III в.сл.Хр. заемали бившата римска провинция Дакия, която по-рано обитавали гетите, оттук възникнало и пренасянето на названието «гети» върху готите“. Или с други думи: нито римската общественост, нито

римските историци и географи са могли да забележат, че за няколко десетилетия съседната им страна си е сменила изцяло населението и на мястото на добре познатите им от много векове *гети* и *даки*, е дошъл нов народ, с различен външен вид, религия и обичаи, говорещ на различен език, като преди това изтребил или погълнал без остатък местното население. И това няма да забележат не само през последвалите десетилетия, а още цели пет века, когато ще продължават да наричат „новозаселените“ с името на предишния „изчезнал без остатък“ народ. А Прокоп, когато пише за произхода на народа, на чиято война с Рим посвещава най-голямата си книга, ще чете първо какво Херодот е писал за него преди повече от хиляда години, без да се доверява на непосредствените си впечатления. При това германските автори не забелязват или не искат да забележат, че тук става дума за съседни народи, живеещи от хилядолетия в близки съседски отношения, а не за промени сред населението например в Китай. В останалата неисторическа съвременна литература, която историците не четат и не познават, се описва надълго и нашироко животът на туй население, говори се за неговите обичаи, за неговата религия, за езика му и дори за неговата писменост.⁴⁶ Но и представители на това население постоянно посещават империята, търгуват с нейните граждани, взимат участие в местни празненства и в обществения живот, като даже стават и римски императори – при това не тъй рядко! Така че когато римските граждани – също както и писателите историци, белетристи и драматурзи – употребяват названията *гет*, *дак* и *скит*, те имат достатъчно добра представа за тези хора. За разлика от сегашните германци, които често смесват названията *българи* и *румънци*, *Букурещ* и *София*. Но дори и те никога няма да нарекат един бошняк или албанец „австроунгарец“ и „арнаути“ или пък „османски турчин“.

Противно на твърдението на историците, че при размяната на названията *гети* и *готи* се касае за погрешна употреба на първото на мястото на второто, редица примери от историческите извори ще ни покажат не само, че тъкмо обратното отговаря на действителността, но ще обяснят и причините за тази замяна.

Затова нека погледнем какво се съобщава за готите в останалите писмени исторически извори, извън *Историята* на Йордан.

Сведенията, които съвременните германски историци дават за първата поява на етнонима готи в писмените исторически извори, са не само непълни и неверни, но се и интерпретират погрешно, за да наложат убеждения, свързани с официалната политическа доктрина, според която германската държава е наследник на държавата на готите – независимо от това, какво се разбира под туй име. В този смисъл в най-новото издание на многотомния речник на германската древност, официално възприет като компендиум на германската история, за готите се казва следното: „Добре известният на класическите автори народ (Stamm) на готите се споменава често. Най-старите свидетелства са от I в. сл. Хр.: Βούτονας (Страбон), уточнено като Γούτονας и Goutones (Плиний), както и откъсът от егин по-стар труг на Питей (Pyteas), Guionibus, уточнено като Gutonibus. При Тацит срещаме и Gotones, а при Птолемей – Γούθωνες“.⁴⁷ Независимо от твърде волното разчитане и транскрибиране на тези имена, извършено от германските филолози и историци, при по-внимателен разбор на сведенията у античните автори ще установим, че в посочените случаи с етнонима *готони*, последните имат съвършено различна представа за съответните народи, отколкото приписваната им от германските историци, а освен това тези народи населяват места, отдалечени на хиляди километри от местата, сред чието население античните автори споменават етнонима *готи* – и то по същия начин и със същия правопис, както ще го споменават и през следващите пет столетия. Защото първото споменаване на названието *готи* не се отнася за някакво малко и непознато племе, а се употребява като обобщаващо название на много народи, населявали Северното, Западното и Южното Причерноморие, но и земите далече на юг в Мала Азия. И общото име на тези народи им е известно от хилядолетия като *гети* или *хети* – а последното име възхожда към най-ранната „Библейска“ епоха; то се споменава в Библията, но и в историята на всички народи от Древния изток и произлиза от потомците на Хет, първородния син на Сидон, правнук на Ной.⁴⁸ В този смисъл се предава и етнонимът *готи* при най-старото му упоменаване, известно от историческите извори. То е било записано на колоната на Помпей Велики, издигната в чест на победата му над народа на Митридат при Византион (дн. Цариград) в 63 год. пр. Хр. Съдържанието на този

надпис се предава от съвременника на Юстиниан Йоан Лидийски по следния начин: „На Фортуна за победата над готите.“ И Йоан Лидийски добавя: „По-късно това място стана механа. Готите са гети.“⁴⁹

Още това първо известно на историята споменаване на *готите* го свързва с названието *гети*. И споменаването на туй име още преди средата на I век пр.Хр. ни показва съвсем ясно за какви готи става дума в надписа – даже и без пояснителните думи на Йоан Лидийски. Защото дори да можехме да приемем като вярно съобщението на Йордан за „преселението на скандинавските готи“, то не би могло по никакъв начин да се свърже с името на народа, населявал от най-дълбоката древност целия район на Евразия на юг, на запад и на север от Черно море. И паметният надпис на Помпей Велики се отнася за решителната битка, при която римската войска разбива войската на водената от Митридат Евпатор коалиция от народите около Понтоса (Черно море), обозначаващи в историческите извори от хилядолетия като *хети* или *гети*. Но и следващото съобщение на етнонима *готи* в писмен исторически извор не може да се свърже със „скандинавските готи“ по същите причини, защото се отнася до управлението на император Макрин (217-218) и е свързано със събитията довели до възкачването на император Максимин Тракиеця (235-238) на престола, а и неговото управление. То не може да се свърже със „скандинавските готи“ не само понеже събитията са произлезли дълго преди тяхното „заселване в Северното Причерноморие“, и дори преди „изчисленото с математическа точност преселение от Скандза“, но и защото при действащите лица се споменават изрично също и *гетите*, а и тяхната родина Тракия. А обяснение за смесването на имената *гети* и *готи* ще ни даде едва следващото съобщение в същия писмен извор. И това е ползващата се с изключителна популярност сред съвременниците *История на императорите* (*Historia Augusta*), сборник с написаните от шестима римски автори 30 биографии на римските императори от Адриан до Нумериан (117-284), считана от някои съвременни историци за едно от първите произведения на порнографската литература, но предаващо без цензура разпуснатия живот на римския Highlife от епохата на упадъка.⁵⁰ След като прочетем двете биографии на императори, свързващи туй литературно произведение с проблематиката относно

историческите извори за готите и гетите, ще ни стане ясно защо бележитият немски историк и многозаслужил изследовател на Йордан, Теодор Момзен, има тъй отрицателно отношение към него, за да каже: „...когато ползвам тази колкото опасна, толкова и необходима книга, винаги изпадам в безпокойство и несигурност (in stetiger Verlegenheit und Unsicherheit)“.⁵¹ А безпокойството и несигурността идват у Момзен – също както при известията на Йордан относно „скандинавското преселение“ – от това, че само няколко изречения от тази „опасна, но необходима книга“ срутват цялата конструкция на германската историография за готите и техния принос за европейската цивилизация.

Първата от тези историйки, ако и на пръв поглед да изглежда безвредна и забавна поредица от анекдоти из ежедневието и живота в далечната провинция на империята, при по-дълбоко вникване в нейното съдържание поражда у читателя много въпроси, които водят до отговори, съвършено отличаващи се от представите на днешните хора за различните слоеве на „робовладелческото общество“, наложени не само от „историческия материализъм“, но и от неговите германски предвестници. И ние научаваме подробности за живота на тези хора в навечерието на битката на някакви „готи-германци“, дошли Бог знай от къде, за да сломят мощта на империята. Научаваме и че в нейно съседство живее някакъв древен народ, запазил своята първична сила и морал, който ще успее да сломи прогнилата в основите си държава, ще ѝ влее своите животворни сили, от които ще възникне новото възродено общество, за да бъде то в състояние да даде тласък в общественото развитие на Новото време.

Съдържанието и на двата разказа няма да дадем в буквален превод, като се задоволим с по-важните им подробности. В първия се разказва за един от многобройните императори, наричани *военни*, избирани и налагани от войската, чието управление протича обикновено далеч от културните центрове на империята. В този разказ обаче са интересни някои подробности за него, неговия живот и живота на близките му, за които научаваме, че са *гети*, респективно *траки*, че живеят по периферията на империята, а и че между нея и техните земи не само не съществуват непристъпни граници, а хората от двете страни на естествената граница – която в дадения случай е Дунав – общуват по между си и че не е невъзмож-

но дори представители от най-ниските слоеве на чуждото „неримско“ население да се издигнат до върховете на управлението в империята. Научаваме, че не е вярно онова, което не само германците, но и ние сме учили в първоначалното училище за изчезването на един цял народ; научаваме, че неговите представители, траките, не само живеят и говорят на своя според учените „умрял и безследно изчезнал“ език, но се радват и на отлично здраве и „пращят“ от преизобилна сила. А това, което учените също крият от нашия народ, е, че избирането на император от средите на местното наше население през следващите три века не само няма да бъде изключение, а изключение ще бъде императорът да не е от средите на това местно „измряло“ или „романизирано“ население. Защото сред римските императори, респективно императорите на Източната римска империя от Константин Велики до Юстин II само трима от всичко петнайсет не са от местното население. А че при тях не може да става и дума за романизирани и интегрирани сред римското общество чужденци, говори обстоятелството че някои от най-великите между тях, като Юстин I, не знаели нито да говорят, нито да четат и пишат по латински – което не им пречело да заповядват на своите войски, набирани също главно от местното население, и да ги водят към победи.

За същия император Максимин *Тракиеця*, на когото е посветен този разказ, споменава накратко и Йордан, виждайки в него свой сънародник (§ 83), а това сигурно ще внесе смущение и у Момзен, който от тук ще научи – ако не знае това отдавна, но си мълчи! – че страната на Максимин е страната на *гетите*, а не на *готите* и че другото нейно название е *земя на траките*, щом авторът на този разказ не го нарича Максимин *Гота*. Но туй би трябвало да се отнася също и до Йордан, за чиято „*готска*“ народност немските автори, в тяхното число и сам Момзен, са изписали хиляди страници. А с обстоятелството, че и *аланите*, от които произхожда майката на Максимин Тракиеця, нямат нищо общо с готите, германските учени постепенно ще трябва да се примирят, също както трябва да се примирят и с това, че в рода на готския император Теодорих Велики, амалите, произхождащи от същия народ, не тече нито капка германска кръв.

В разказа за Максимин Тракиецца има още един интересен епизод, в който се казва: „при управлението на Макрин Максимин напуснал военната служба и закупил имот в Тракия, в селото, където бил роден, и постоянно поддържал търговски отношения с готите. Той бил любимец и на гетите, като един от тяхната община (*amatus est autem unice a Gethis quasi eorum civis*)“⁵². И така, ние виждаме преди края на II век на границата при Дунав представители на различни народи: римляни, траки, гети, алани... Не виждаме само германци. И никога няма да видим такива. А по какъв начин етнонимът *гети* се заменя с *готи*, ще ни покаже втората историйка, съдържаща се в същата книга с биографиите на императорите.

Тази историйка ни разказва за живота на император Каракала (211-217)⁵² – един от най-жестоките и най-прочутите с престъпленията си римски императори, който убил не само безброй свои политически противници, но дори и родния си брат. И от тази историйка, съдържаща в по-голямата си част описанието на престъпленията на Каракала, ще вземем само един епизод, който е свързан най-тясно с нашата тема, но също е потънал в кърви. В разказа се казва следното:

„Няма да бъде неуместно да разкажем тук и един весел анекдот: Когато той [Каракала] си присвоил прозвищата Германикус, Партикус, Арабикус и Аламанникус, синът на император Пертинакс, Хелвий Пертинакс, му подхвърлил шеговито: «Моля, добавете също така Гетикус Максимус», намеквайки с това за убийството на Гета, [брата на Каракала], а не за победата на Каракала над гетите, защото **готите са гети**.”⁵³

Дали тази шега на Хелвий Пертинакс е станала причина за убийството му или не, факт е, че от този момент нататък думата *гети* никъде не се споменава, като се замества с думата *готи*. А за да разберат читателите кои са тези *готи*, всички антични историци, без изключение, след споменаването на това название, *готи*, поясняват, че това са *гетите*.

Това пояснение, „**готите са гети**“, ще срещнем безброй пъти в съчиненията на античните автори – а обратното, че „**гетите са готи**“, ще открием само при сегашните германски и руски историци⁵⁴, но също и в бележките към българския превод на Йордановата *История*, както и в именния указател към нея. И тъй като то се счита за аксиома, никъде няма да намерим доказателство или поне обясне-

ние за него. Също и от българските историци, макар то да фалшифицира *нашата* история и приноса на *нашия* народ в историята на човешката цивилизация за сметка на германския народ.

Тъй като посочването дори само на малка част от известията на писмените източници съдържащи това пояснение би увеличило обема на сборника с много десетки страници, тук ще отбележим само няколко от тях, които най-ясно показват идентичността на готите с *гетите* и ролята на тези *гети* в историята:

1. Най-подробното и изчерпателно описание за гетите, респ. даките и техния живот, обичаи и религия към началото на Новата ера е оставил Страбон в своята *География*,⁵⁵ чиято цяла седма книга е посветена на този народ. А това прави невъзможно предаването тук дори на кратък избор от материалите, поместени там – както беше споменато по-горе,⁵⁶ относно сведенията за гетите-траки южно от Стара планина, е издадено в последните години много добро критично изследване в два големи тома, макар и на немски език, а за сведенията на Страбон относно останалите земи на гетите-траки и съпоставянето им с данните на останалите антични автори би било нужно още значително повече място. По неизвестни за мене причини досега в български превод са издадени само първите книги от труда на Страбон. В този смисъл ние сме принудени тук да се откажем от представянето на някои от известията от този исторически извор, като взместим до известна степен загубата със сведения от други извори.
2. Противно на установеното в историографията схващане, че Траян побеждава *даките* и установява своята власт над тяхната страна, в паметния надпис за тази победа от 4 VII 27 година сл.Хр. се казва, че Траян е победил *гетите*.⁵⁷ С тази победа римската власт се установява обаче само върху западната част от земята на гетите, докато нейната източна част, на изток от Карпатите и р. Буг остава завинаги недостъпна за римската войска и за римската власт, като само за кратко време през IV век нейното население получава статута на федерати, но малко след

това то отново обявява своята независимост. Скоро след победата на Траян обаче римляните изгубват отново контрол върху отвъддунавската си провинция Дакия и в 283 година Аурелиан преименува отсамдунавската провинция Мизия в Крайбрежна Дакия (*Dacia ripensis*), за да не признае загубата на провинцията. А всички римски историци ще продължават до IV век да пишат за значителни военни действия между римската империя и отвъддунавското население с участието на големи контингенти от въоръжени сили, водени от самите римски императори, завършващи често с поражението им. И след като историците престават да наричат местното население с неприятните за тях имена *гети* и *даки*, те говорят за *сармати*, с което название обозначават още от първи век пр. Хр. цялото население на европейската територия северно и североизточно от границите на империята. И сред това население не споменават *готи* – освен в редките случаи, при които поясняват, че става дума за *гети*, чието название също не им е особено приятно и е свързано с лоши спомени.

3. Едно от най-важните свидетелства за народа на гетите и за неговия учител Урфил(а), но и за неговата църква, е известието на църковния историк Филосторг (~368-след 433):⁵⁸ „...по това време Урфил довел в ромейската земя многоброен народ от отвъддунавските скити, наричани някога гети, а сега готи, които поради своето благочестие избягали от собствените си земи. А този народ приел християнството по следния начин. През царуването на Валериан и Галиен голяма част от отвъддунавските скити преминали в ромейската земя и опустошили голям дял от Европа. Като преминали в Азия, те навлезли в Галатия и Кападокия, заловили много пленници, някои от които се числели към духовенството, и с голяма плячка се оттеглили в земята си. А взетите пленници-християни, като общували с варварите, обърнали в благочестието голям брой от тях и ги направили да мислят по християнски, вместо според езическата вяра. Всред тези пленници се намирали и предците на Урфил, по произход кападокийци, от така нареченото село Садаголтина, близо до град Парнас. И тъй, този Урфил, като бил поставен за пръв техен епископ, предвождал преселението на благочестивите люде. Той станал

[епископ] така. През времето на Константин, тъй като на императора се покорявали и тамошните варварски племена, [Урфил] бил изпратен от вожда на този народ заедно с някои други като пратеник [при него]. Той бил ръкоположен от Евсевий и неговите привърженици за епископ на християните в гетската земя. Като се грижел и за другите техни работи, той им изнамерил собствена азбука и превел на техния език цялото Писание, с изключение на «Книгите на царете», тъй като те съдържали повествуване за войни, а народът [и без това] бил военнлюбив и повече се нуждаел от нещо, което да обуздае неговия порив към сражения, а не от нещо, което да го подбужда към това. Но тези книги могат най-силно да възбудят умовете на читателите, ако човек се отнася към тях с голямо благоговение и се преработят така, че да водят сърцата на вярващите към вярата в Бога. Императорът заселил този народ от бежанци в селищата на Мизия, кой където желал. Той почитал извънредно много Урфил и често казвал за него „нашия Мойсей“. Той боготворял много този човек и направил самия него и подчинените му привърженици на своята еретическа вяра.“

4. Между многобройните съвременни автори, потвърждаващи идентичността на готите с гетите, трябва да отбележим на едно от първите места един от най-видните средновековни християнски учени, преводача на Библията от еврейски на латински език св. Йероним, чието име вече споменахме по повод свързването на произхода на гетите-сармати с потомците на Ной. За тези гети той пише, че „учените хора наричали готи“, а пише и че „хуните четат псалтира и загорят скитския студ с топлината на вярата: русата и златокоса гетска войска издига палаткови църкви“⁵⁹. Той не само се застъпва за изпълнението на богослужението на езика на местното „скитско“ население и с неговата писменост, но и сам дава пример за прилагането на своите препоръки – понеже този въпрос беше разгледан вече подробно в първия сборник,⁶⁰ тук няма да се спираме отново на него; ще добавим само, че св. Йероним знаел по-добре от всеки сегашен германски историк кои са гетите и на какъв език са говорили. Също както Йордан.
5. Във връзка със съобщението на св. Йероним за покръстениите хуни и скити, които „четат псалтира и загорят скитския студ с топлината на вярата“, а „русата и златокоса гетска войска се обкръжава с

палаткови църкви“, е и *Прославата на епископа на Ремисияна св. Никита* за неговата апостолска дейност при покръстването на *бесите*, т.е. *мизийците* или *визиготите*, от Мероний Понций Павлин от Бордо, епископ Ноландски (нач. на V в.): (XVII, 193) „Ти ще минеш през македонските полета на Филипи и през града Томи, ти ще идеш и в близкото до родината си Скупи като гост на дарданците, (197) От какви ликувания вече ще се огласи тогава оная земя, чиито настърхнали племена ти учиш да си подлагат необуздания врат под ярема на всеблагия Христос! И там, гдето сред Рифейските предели Борейскова реките с дебел лед, ти размразяваш вцепенените от студ души с небесен огън. (205) Нали бесите, ако и земята, и душата им да са сурови, ако и те самите да са по сурови от тамошния студ, са станали сега по твое напътствие кротки овце, които се струпват в кошарата на мира! И те, които винаги са отказвали да превият шията си под робство и минаваха за непобедими в бой, сега радостно я протягат под ярема на истинския господар. (213) Сега бесите ликуват, че са повече забогатели от своя труд: златото, което преди търсеха с ръце по земята, отскоро го получават чрез душата си от небето. (217) Каква промяна, на нещата! Какъв щастлив обрат! Непроходимите и кървави по-рано планини сега закрилят превърнатите в монаси разбойници – храненици на мира. (221) Окървавената някога земя, сега е земя на живота. Към небето се насочва благочестивата сила на разбойниците и Христос им помага да заграбят и завземат небесното царство. (225) Там, гдето някога е имало животински нрави сега властвува ангелски дух и в пещерите се подслонява като праведник тоя, който е живял в тях като разбойник. (229) В плячка се превръща за светците оня стар грабител и убиецът, справедливо лишен от оръжието на престъплението, което му ограбва Христос, пшка под тежестта на извършените престъпления. (233) Сега, обратно, с превалата на сатаната загива завистливият Каин, а възкръсналият Авел пасе агнетата, които е изкупил с цената на пролятата кръв. (237) Хвала на тебе, Никита, добри рабе на Христа! Той ти даде дар да превръщаш камъни в звезди и да съзиждаш свои храмове от живи скали. (241) Ти преброждаш недостъпни дебери, страшни ридове, докато търсиш пътя и преодолявайки неплодната гора на непросветената душа. Превръщаш я в тучни ниви. (245) Цялата борейска област те назовава баща; при твоите думи скитът омеква и по твоя поука той захвърля в душевна борба своята жестокосърдечност. (249) (При тебе) се стичат и

гети, и всички даки – и тия, които живеят във вътрешността на земята, и ония, които носят плъстени шапки и обитават богатото с много добитък крайбрежие [на Дунава]. (253) Това значи да направиш вълците телета, да накараш лъв, впрегнат с вол, да яде слама и да разкриеш дупката на усойници без опасност за децата. (257) И наистина ти, който изпълваш свирепите човешки сърца с просветена реч, убеждаваш зверове да изоставят зверската си природа и да се събират с питомен добитък. (261) В непросветени страни на света чрез тебе варвари се научават да повтарят името на Христа с римска реч и целомъдрено да живеят в спокоен мир. (265) Тъй в твоята кошара вълкът е станал благ, телето пасе заедно с лъва и детето си играе с пепелянка, измъкната от страхотната ѝ дупка. (269) Ти превръщаш в злато опитните събирачи на злато и бидейки сред тях, ти им подражаваш, като с дълбаещото слово изтръгваш от тях живо злато.⁶¹

6. Не по-зле от св. Йероним знаел и бележитият римски поет Клавдий Клавдиан (~370-404/405), че *гетите* **не са готи** и в своите произведения не споменава второто название, а пише само за *гети* – макар и съставителите на ЛИБИ I да се стремят да убедят читателите, че като е писал *гети*, имал пред вид само *готите* – вж. с. 192, 194, 199, 201 и 430.
7. По същия начин съставителите и редакторите на първия том от ЛИБИ променят текста в биографията на римския император Проб (276-282) от Флавий Вописк Сиракузянин, като заменят навсякъде названието *гети* с *готи*, макар там да се казва изрично, че става дума за „гетски племена в Илирик“⁶².
8. В своите коментари към Енеидата на Вегилий Сервий Граматик (IV в.) пише: **Гетите са мизийци, както казват Салустий и Лукул**⁶³.

Но за истинския произход на готите-гети и тяхната връзка с нашия народ не пишат само античните автори, а и редица други автори от зрялото и късното средновековие – при това не само от местното население, а дори и чужденци от близки и далечни страни. Тук няма да повтаряме какво мислят и пишат по този въпрос нашите съседни сърбите и хърватите – на тази тема беше посветена една от студиите в първия сборник *Готи и гети*, при това написана от автор, който трудно би могъл да бъде обвинен в симпатии или дори

пристрастие към нашия народ.⁶⁴ В тази студия авторът дава съвсем коректно текста на важни писмени исторически извори, които показват какво съдържание е било влагано от съседите на нашия народ в понятието *готи* едва ли не през цялото средновековие. И авторите на тези исторически извори, без изключение, не са разбирали под това название етнически германци, а представители на нашия народ.

Ето още четири сведения на странични наблюдатели от чужди на нашия народ земи, отнасящи се за неговия произход, но също и за неговата религия и национална идентичност:

1. „През тази година [497] бе изпратена от император Анастасий войска, състояща се от готи, беси и други тракийски народи, за да бъде на разположение на Ареобинд, сина на Дагалайф, който беше губернатор и префект на Изтока.“ – Теофан Изповедник, † 818.⁶⁵
2. „Готите или гетите преведоха на своя език свещените книги, от които и до днес още са запазени у много народи документи. И както научаваме от известията на надеждни братя, до ден днешен божествената служба при някои скитски народи, особено при жителите на Томи, се извършва на същия език“ – Валафрид Страбо, † 849.⁶⁶
3. „През тази година [896], разправят, дошло писмо в Багдат от Тарс, което известявало, че голям брой славяни нападнали византийците и бидейки в голямо множество от техните селища дошли до Цариград. Византийците избягали в града и затворили портите на своята столица. Тогава императорът на византийците изпратил да кажат на царя на славяните: «Вашата религия е също като нашата. Защо да се избиваме едни други?» Царят на славяните [Симеон] му отвърнал: «Тази страна е царството на моите прадеди и аз няма да я напусна, докато един от двама ни не победи другия.» Императорът на византийците насъбрал мюсюлмани срещу славяните. Мюсюлманите отблъснали славяните, но императорът се уплашил и от мюсюлманите, затова им взел оръжието и ги разпръснал по цялата земя, за да не могат да се съюзават и въстават“ – Абу Джафар Мухамад ибн Джарир ибн Язид ибн Катир ат-Табари (838-923)⁶⁷.
4. „...[мизийците], които народът обикновено знае и като българи [...] прогонени някога от ръката и мощта на Александър от Олимп при Брусса [...] след много години преминали с голяма войска Дунава и завладели всички съседни земи: Панония и Далмация, Тракия и Илирия, а и голяма част от Македония и Тесалия.“ – Димитрий Хоматиян, † 1234?⁶⁸

И едно сведение от първия български историк от Новото време:
„...българите по това време [IV век] наричали готи и конен народ и досега [XVIII век] пребивават покрай Дунав и Тракия, а по онова време наричали ги готи“ – Паисий Хилендарски (1722-1773).⁶⁹

* * *

За разлика от необозримия брой източници, които приповтарят думите „*готите са гети*“, в историографията не ми е познат нито един източник, който да твърди обратното, включително Йордан – и той също никъде не споменава, че готите, за които пише, са различен от гетите народ, но същевременно многократно повтаря, че гетите и германите са различни и дори враждуващи по между си народи. А и от следващото хилядолетие и половина след Йордан не е известен нито един писмен източник, според който населявалият в ранното средновековие земите северно от Черно море народ е имал нещо общо с германския. За идентифицирането на готите с германците немските историци се позовават освен на книгата на Йордан – при това напълно своеобразно тълкувана – всичко на всичко още на пет „доказателства“. Първите две са стихотворенията на един римски поет, от които те заключават, че готите говорили на германско наречие, а другите три са така наречената „Библия на Вулфила“, която разгледахме подробно в първия сборник и в предишната студия от настоящия, свидетелството на миноритския монах от фламандски произход Вилхелм Рубрук, посетил в 1253 година Крим като пратеник на френския крал Лудвиг IX при монголския император Мангушан, според когото в една крепост при Херсон имало „**готи, чийто език е тевтонски** и списъкът на „готските“ думи, изготвен от Ожие Гислен дьо Бусбек в 1561/ 1562 година, въз основа на съобщението на двама „кримски готи“.

Всички тези пет „доказателства“ са предмет за изследване от една особена област на филологията, която не само се е утвърдила като отделна наука, но се изучава днес в стотици университети по всички краища на света – включително и в нашата страна – под названието „старогерманска филология“. А тези пет „доказателст-

ва“ съставят нейната единствена база. За тази наука съществуват много хиляди учебници и други помагала като речници, пишат се много хиляди научни трудове.⁷⁰ Нейната база обаче съставя лексическият материал от пет или шест ръкописа с нищожни размери и неизвестен произход, а преди всичко с неточно определена датировка, не отиваща по-далече назад от VIII век – освен последния, вече споменатия Сребърен кодекс, при който не може изобщо да се говори за автентичен документ. А с останалите 83 думи от лексиката на този език (!) ще се занимаем в последната студия.

„Научната“ база на „старогерманската филология“ е залегнала и върху една аксиома, съгласно която „езикът на рутените [русите], полоните [поляците], бохемите [чехите] и славоните [словациите] е еднакъв с езика на вендите или вандалите – които включват както днешните словенци, така и някои други славянски народи, населяващи в миналото и сега съседните на германските земи на изток и юг“. И този език представлява според германските филолози самостоятелен клон на източната („готска“) група на германските наречия. Тази аксиома ще срещнем навсякъде в трудовете на германските – и не само германските! – учени, където се споменават някои от тези езици. Ще я срещнем дори в официални издания на Българската академия на науките,⁷¹ в полуофициалните български научни издания, като сп. Наука, както и в множество писания и на „сериозните“, и на „несериозните“ (т.нар. булевардни) вестници, съставляващи ежедневната духовна храна на българския читател.⁷² Излишно е да отбелязвам, че тази „аксиома“ няма никакво научно покритие; това би било нужно да обяснявам на някой студент от Япония, Австралия или американската провинция, а българският читател днес знае много добре, че отбелязаните в аксиомата езици са известни като славянски и са твърде различни от немския език, за да бъдат представени като негови наречия. И това знае от своето непосредствено общуване с тези народи.

Считам за излишно да повтарям още веднаж по-горе цитираните сведенията на антични и средновековни автори относно езиците на народите от Северното Причерноморие, включително нашия – ще ги допълня само със сведенията, засягащи трите „доказател-

ства“, че езикът на готите (или на това, което средновековните автори считат за готи) е германско наречие. Първите две, включени в състава на *Паметниците на германската история* (*Monumenta Germaniae historica*) се дават тук в пълен текст на латинския им оригинал. И в този текст се разказва от един очевидец на завладяването на Рим от готите, който бил принуден да слуша отвратителния „германски“ език на нашествениците. Очевидецът е поетът Сидоний Аполинар, висококултурен (и култивиран!) интелектуалец, своего рода римски „Доктор Живаго“, който преживява края на античната култура в нейната столица. Той е потресен от вида на варварите, които си мажат дългите коси с грънлива мас и вонят на лук и чесън. Като римски поет той не само не разбира езика на варварите, но изобщо не се интересува от него – а това се вижда от второто писмо, в което той възхвалява своя племенник, заради лекотата, с която усвоил писмения „германски“ език (*sermonis Germanin notitiam*) и търпението му да понаса ужасните германски думи (*Germanica verba*). А че това е германски език, единствено доказателство е фактът, че варварите, които си служат с него, си мажат косите с грънливо масло и вонят на лук и чесън. Това доказателство приемат безпрекословно и германските историци, които – както Сидоний Аполинар – заключават, че този език може и трябва да е бил само германският и следователно нашествениците били германци.⁷³

Това доказателство и неговата научна стойност оставям без коментар и не бих го приложил към моята студия, ако то не се приемаше съвсем сериозно от германските изследователи, които не притежават други по-убедителни доказателства – освен приемания от тях също съвсем сериозно като доказателство разказ на миноритския монах от фламандски произход Вилхелм де Рубрук за пътуването му през 1235 година в Крим.⁷⁴ Тъй като значителни по обем откъси от този извънредно интересен за българския читател разказ се съдържат в ЛИБИ и то заедно с оригиналния текст,⁷⁵ тук ще посочим само изречението, цитирано от германските автори като доказателство, че готският език е германско наречие, но и че в Крим през XIII век имало все още „скандинавски“ или „германски“ готи. Туй изречение предшества в текста на учения мино-

ритски монах съобщението му, че слушал в Крим да се говори на „тевтонски език“ (*ydium Teutonicum*), предадено в първото печатно френско издание на пътеписа като „*langue allemande*“. И Вилхелм де Рубрук пояснява кой е езикът на вандалите и тевтонците: „*Lingua Rufinorum et Polonorum et Boemorum et Slavonorum eadem est cum Lingua Wandalorum*“ (езикът на рутените, и на полоните, и на бохемите и славоните е същият, както езикът на вандалите)“. Или с други думи тук откриваме почти същата аксиома, която споменахме по горе. Само с малката разлика, че за този език никъде не се казва да е германски. А тъй като всички знаят, че вандалският език бил германско наречие, няма нужда това да се доказва. И от тези думи ще научат, че германски наречия са също така руският, полският, чешкият и словашкият език.

Още в първия сборник *Готи и гети* бяха отбелязани последните изследвания на словенските историци и филолози относно езика на техните предшественици, известни под названията *венди* и *вандали*. Тъй като те се отнасят вече за епохата, последвала „преселването на готите-германци“ в нашата родина, ние няма да отделим тук повече място за тях и само ще отбележим, че *вандалите* са от многобройните негермански народи, участвали в антиримската коалиция, довела до края на империята. А че основата на тази антиримска коалиция не са били германските народи, доказват също многобройните следи, които словенските учени откриват по целия път на готите и вандалите в Югозападна Европа, но и отвъд Гибралтар в Северна Африка. И сред тези следи са многобройни топоними и надписи – но не на германски език, както биха желали германските учени, а на езика на вандалите и гетите⁷⁶.

Но и Прокоп, описал най-подробно така наречената Вандалска война, също не пише никъде, че вандалите са германски племена, а твърди, че били близки на етноса, наричан от него *визиготи* и *мизи*, като многократно повтаря, че всичките тези етноси принадлежат към старото основно население на Югоизточна Европа, наричано от някои автори *скити* и *сармати*. Но не и германци. И добавя, че тези етноси говорили един и същ общ език. На същия език говори и Приск при посещението си в двора на Атила – както и всички останали там, включително готските вождове.⁷⁷

При сведението на Вилхелм де Рубрук намираме същото смесване на различни понятия и манипулирането на исторически сведения с висока научна стойност, за да бъдат нагодени към германската национална доктрина. Този път обект на манипулациите е етнонимът *тевтони*, при който германските историци и филолози правят същите манипулации, както при етнонима *готони*, обявен от тях за идентичен с етнонима *гот*.⁷⁸ И те дори се позовават на известията на античните историци и географи, макар и нито един античен автор да не свързва този етноним с германски племена – дори напротив, те винаги го споменават в места извън териториите, на които срещат германци. И тези антични автори са Плиний⁷⁹ и Клавдий Птолемей,⁸⁰ чиито трудове са многократно публикувани и днес са общодостъпни. Но и на съвременния читател ще стане ясно само като погледне на картата и види къде са били локализирани в миналото тези *тевтонци*, че при тях не може да става и дума за германски племена, тъй като всички те са населявали областите зад границата, отделяща ги от останалите германски племена. А и езикът им сега, както и в миналото, няма и не е имал никога нищо общо с езика на германските народи.

На това място трябва да повтора още веднаж, че германските учени считат цитираното изречение от пътеписа на Вилхелм де Рубрук за доказателство, че в Крим през XIII век – а следователно също преди и след това – се е говорило на германски език. И туй „доказателство“, т.е. писмено сведение за говорещото германски език кримско население е единствено за цялото средновековие – а че авторът на това сведение изрично съобщава какво той разбира под *тевтонци* и *тевтонски език* очевидно малко интересува германските учени. Но в случая за нас е важно какво *той* разбира под понятията *тевтонци* и *тевтонски език*, а не какво германските изследователи разбират и как интерпретират неговите думи. За доказателната стойност на това сведение в полза на германската национална доктрина може да съди читателят – разбира се, ако не е склонен да признае, че езиците на русите, поляците, чехите, словациите и словенците, също както и нашият език, са наречия на германския език.⁸¹ Това ние не можем да приемем, след като нито „присъствието на скандинавските готи“ в Крим се подкрепя от

някой писмен източник, нито твърдението, че готите говорили на някакво германско наречие. Тези твърдения не подкрепя и *Историята* на Йордан, в която никъде не се казва, че „дошлите от Скандза готи“ са били германци, както не се казва и че тези *готи* говорили на германски език – това твърдят единствено германските филолози и историци, позоваващи се на приликата на думите *готи* и *гети*.

На тази прилика се основава и употребата на думата *готи* в сръбската историография като синоним на „волжките бугари-татари“ – и то за цялото средновековие до XIV век. Тъй като този проблем беше обстойно разгледан в първия сборник *Готи и гети*⁸², повече няма да се спираме на него. А на проблема за съдбата на кримските готи, свързан и с разказа на Ожие дьо Бусбек за срещата му с двама „представители на този народ“, считан от германските учени за най-важен исторически извор за езика на „готите-германци“, е посветено последното изследване в този сборник

Ако направим равносметка на всички писмени исторически извори, ще стигнем до заключението, че и те – също както резултатите от археологическите и генетическите изследвания – не могат да дадат никакви потвърждения за каквото и да е присъствие на представители от германския етнос в Югоизточна Европа през цялата късна античност и ранното средновековие. И че всички твърдения за такова присъствие са плод на безоснователни предположения – върху всички тези безоснователни предположения е изградена германската историческа наука, както и германската национална доктрина.

БЕЛЕЖКИ

¹ Konstantin Boshnakov, *Die Thraker südlich vom Balkan in den Geographica Strabos. Quellenkritische Untersuchungen*, Wiesbaden: Steiner, 2003 (=Palingenesia 81); същ., Pseudo-Skymnos (Semos von Delos?), Τὰ ἄριστερά τοῦ Πόντου. *Zeugnisse griechischer Schriftsteller über den westlichen Pontosraum*, Stuttgart: Steiner, 2004 (=Palingenesia 82).

² *Тому и гему*. Изследвания по история на културата под редакцията на Асен Чилингиоров, София: Ziezi ex quo Vulgares, 2005 (=Поредица Брегалница I). Срв. и второто допълнено издание, София, 2008.

³ Българска академия на науките, Институт за българска история, *Латински извори за българската история I*, под редакцията на Иван Дуйчев, Михаил Войнов, Борислав Примов, Велизар Велков, София: Издателство на БАН, 1958; руския превод на Е. Скржинска заедно с нейната встъпителна статия и коментари според изданието: Иордан, *О происхождении и деяниях гетов. Getica*, (второ издание) Москва: Алегейд, 2001, има и в интернет → <http://www.krotov.info/acts/06/iordan/iordan01.html> а също → www.vostlit.narod.ru/texts/rus/iordan/text1.htm. Текстът на латинския оригинал тук се дава според критичното издание на Момзен: *Jordanis Romana et Getica*, recens. Theodorus Mommsen (=Monumenta Germaniae historica, В 1, 5,1, Berlin: Weidmann, 1882), което все още се счита за най-автентично и се преиздава многократно в репринт, за последен път в 1982 година, а напоследък може да се ползва и в интернет → http://mdz11.bib-bvb.de/dmgh_new/app/web?action=loadExtra&extraAction=loadSearch и <http://www.thelatinlibrary.com/iordanes1.html> Най-ново критично издание на латинския текст е в: *Jordanis, De origine actibusque Getarum*, a cura di Fr. Guinta / A. Grillone, Roma: Istituto Storico Italiano per il Medio Evo, 1991 (=Fonti per la storia d'Italia 117). Пълният английски превод, *Jordanes The Origin and Deeds of the Goths*, translated by Charles Christopher Mierow, може да се ползва също в интернет в два варианта → http://mdz11.bib-bvb.de/dmgh_new/app/web?action=loadExtra&extraAction=loadSearch и <http://www.northvegr.org/lore/pdf/jordanes.pdf>. За сравнение в изследването ми съм използвал и последния немски превод (от преди повече от 100 години!): *Jordanis, Gotengeschichte nebst Auszügen aus seiner Römischen Geschichte*, übersetzt von Dr. Wilhelm Martens, Dritte, neubearbeitete Auflage, Leipzig: Verlag der Dykschen Buchhandlung, 1913 [= Die Geschichtsschreiber der deutschen Vorzeit. In deutscher Bearbeitung herausgegeben von G. H. Pertz u. a. Zweite Gesamtausgabe, fortgesetzt von Michael Tangl, Band 5].

⁴ А. И. Неусыхин, *Иордан. О происхождении и деяниях гетов (Getica)*, Вступительная статья, перевод, комментарии Е. Ч. Скржинской М., 1960 (Византийский временник, XXII/1963). На това място трябва изрично да подчертая, че и болшинството германски автори, писали по същата тема след издаването труда на Скржинска, не само че се солидаризират изцяло с нейното становище, но както отбелязва авторът на основното засега изследване върху Йордан и неговата Гетика, Норберт Вагнер (Norbert Wagner, *GETICA. Untersuchungen zum Leben des Jordanes und zur frühen Geschichte der Goten*, Berlin: Walter de Gruyter & Co, 1967, 280 стр.), той използва най-широко коментарите на съветската авторка в своя труд, като дори отбелязва там, че по негова поръчка му е бил изготвен работен немски превод от нейната книга. Тук се дава само съкратеният мой български превод, тъй като руският текст от рецензията на Неусыхин е отпечатан в лесно достъпно издание, също и в интернет → <http://www.krotov.info/acts/06/iordan/iordan20.html>

⁵ Вж. Е. Ч. Скржинска, *ГЕТИКА*, бел. 72 на с. 197. Там тя повтаря изказването безброй пъти от германските учени съжаление, че този забележителен труд не е стигнал до нас, заедно с надеждата си: „Если бы удалось найти произведение Аблавия в недрах какого-нибудь архива, в составе какого-либо позднейшего труда, или хотя бы уловить фрагменты того, что он когда-то создал в виде «Истории», — а счастливые находки могут случиться и в наши дни! — то это, несомненно, внесло бы много нового и уясняющего в сложную и изобилующую пробелами историю южнорусских степей и черноморского побережья. Действительно, Йордан называет Аблавия именно в связи с этими территориями: в § 28 говорится «о крайней части Скифии» («extrema pars Scythiae»), о той, которая прилежит к Понту; в § 82 говорится о побережье Понта в Скифии («limbus Ponti in Scythia»); в § 117 — о племенах, живущих около Мэотиды («iuxta Maeotida palude inhabitans»).“ За съжаление откриването на неизвестен и забравен препис от труда на Аблабий е също тъй невероятно, както и самото „преселение на готите-германци“ от Скандинавия в Северното Причерноморие.

⁶ *Готи и гети*, (вж. бел. 2), с. 32-40.

⁷ Бел. 38 — вж. също бел. 109. Освен при първото споменаване на неговото име като автор на анали, което би могло да се отнася и за значително по-прочутия историк Дион Касий, при останалите четири посочвания на името Дион се вижда съвсем ясно, че Йордан навсякъде има предвид само Дион Хризостом, а цитатите са от унищожената негова книга със същото заглавие както книгата на Йордан, *Гетика*. И това изключва напълно възможността Йордан да не е могъл да прави разлика между *готи* и *гети* и по неосведоменост е включил в книгата си значителен брой сведения от историята на гетите, които нямат никакво отношение към „скандинавските готи“. Също както и неговият първообраз Дион Хризостом, той пише историята на своя народ и в нея нямат никакво място някакви митични скандинавци, сведението за които той взема от „преданието“, следвано от Касиодор, за което той не намира никъде потвърждение, а го излага вероятно само от някакво чувство за лоялност към своя образец Касиодор.

⁸ По този въпрос вж. моите бележки в първия сборник *Готи и гети*, както и библиографията за него, с. 18-19, бел. 42 и 43.

⁹ Пак там.

¹⁰ Вж. моите бележки по този въпрос в първата студия на този сборник, заедно с посочената там литература.

¹¹ Вж. приложените в началото на първата студия карти.

¹² „(315) Haec hucusque Getarum origo ac Amalorum nobilitas et virorum fortium facta. Haec laudanda progenies laudabiliori principi cessit et fortiori duci manus dedit, cuius fama nullis saeculis nullisque silebitur aetatibus, sed victor ac triumphator Iustinianus imperator et consul Belesarius Vandalici Africani Geticique dicentur. (316) Haec qui legis, scito me maiorum secutum scriptis ex eorum latissima prata paucos flores legisse, unde inquiringenti pro captu ingenii mei coronam contexam. Nec me quis in favorem gentis praedictae, quasi ex ipsa trahenti originem, aliqua addidisse credat, quam quae legi et comperi. Nec si tamen cuncta. quae de ipsis scribuntur aut referuntur, complexus sum, nec tantum ad eorum laudem quantum ad laudem eius qui vixit exponens.“

¹³ На първо място сред тях е вече споменатият Дион Хризостом (~40~120). Макап и неговият основен труд по история на гетите да е бил своевременно унищожен, ползвали са го мнозина антични автори и са запазили някои откъси. За работата си върху историята и религията на *гетите* — и по-специално върху тяхната космогония — Дион споменава на много места в своите стигнали до нас дискурси, между които за

нас представлява голям интерес *Бористенската реч*. Всички тези материали са издавани многократно в оригинал и в преводи – най-ново френско критично издание на неговите текстове с френски превод в: Cécile Bost Pouderon, *Dion Chrysostome, Prologomènes*, I, Édition critique et traduction, II, Commentaires, bibliographie et index, Salerno: Helios, 2006. Немски превод на всички дискурси/речи – Dio Chrysostomos, *Sämtliche Reden*. Eingeleitet, übersetzt und erläutert von Winfried Elliger, Zürich/Stuttgart: Artemis, 1967; гръцки оригинал с англ. превод в интернет → http://penelope.uchicago.edu/Thayler/E/Roman/Texts/Dio_Chrysostom/html По-нов англ. превод с оригиналния гръцки текст: Dio Chrysostom, *Discourses I-V*, Cambridge, Mass.: Harvard Univ. Press, 1961-1964. Основното изследване за творчеството на Дион Хризостом остава все още книгата *Dionis Prusaensis quae vocant Chrysostomum* quae existant omnia edidit apparatus critico instruxit Johannes de Amim, Vol. I-II, Berolini: Weidmann, 1893, Repr: Editio altera ex editione anni MDCCCLXXXIII lucis opera exoressa, Berolini: Weidmann, 1962; отскоро в интернет има и руски превод на някои негови дискурси → <http://miriobliblion.narod.ru/dion/Dion-ind.htm>

¹⁴ §§ 14, 40, 58, 65.

¹⁵ Дион Хризостом, § 14.

¹⁶ Срв. също по този въпрос Kaspar Zeuß, *Die Deutschen und die Nachbarstämme*, München, 1837 (Repr. Heidelberg, 1925), с. 313, който пръв от германските историци се съблъсква със същия проблем и е твърде озадачен от това обозначение, считайки подобно на останалите си колеги до днес херулитите за германско племе. За херулитите вж. също *Готи и гети* I, с. 131.

¹⁷ За Телеф вж. преди всичко: Аполлодор, *Мифологическа библиотека*, превод В. Г. Боруховича, III, 9,1 и VII, 8 → <http://ancientrome.ru/antlitir/apolloodor/index.htm> немски превод → <http://www.gottwein.de/Grie/apollod001.php> Йордан или неговият източник е използвал текста не на *Митологическата библиотека*, а популярната в средновековието *История на Троянската война* от Диктис Критски. (*Dictys Cretensis sive Lucii Sptimii ephemeridos belli Troiani libri sex*, Bonnae: Weber, 1833).

¹⁸ ЛИБИ I, с. 349. За сравнение вж. също руския превод на Скржинска: *С того времени везеготы после столь великой и славной победы расселились в обеих Фракиях и в Дакии Прибрежной, владея ими, как родной землей*; англ. превод на Мироу: *From this time the Visigoths, in consequence of their glorious victory, possessed Thrace and Dacia Ripensis as if it were their native land* и немския превод на Мартенс: *Damals nach solchem Siegesruhm begannen die Wesegoten die beiden Thrazien und Uferdazien, wie wenn sie sich des angestammten Bodens bemächtigt hätten, zu bewohnen*. Срв. също бележката на Павел Ороз по същия въпрос по-долу, бел. 29 и бел. 33 към предишната студия.

¹⁹ Още уводът и първата глава от *Историята* на Херодот са най-тясно свързани с нашата история и с историята на нашите съседи. Там Херодот много ясно разграничава своя народ от останалите, които са свързани етнически и със своя общ език. По-нататък, в § 57-58, той засяга по-определено този език, като нарича първоначалното население в земята на елините с общото название пеласги: „*На какъв език са говорили пеласгите, не мога да кажа точно: а ако трябва да говоря, преценявайки по този на пеласгите, които и днес съществуват и населяват град Крестон над тирените, а някога са били съседи на днес наричаните дорийци, [...] то пеласгите са говорили на варварски език. Впрочем, ако и целият пеласгийски народ е бил такъв, то и атическият народ, бидейки пеласгийски, е забравил езика си заедно с преминаването към елините. Защото нито жителите на Крестон говорят един и същ език с тези, които живеят наоколо, нито*

жителите на Плакия, а помежду си са едноезични и е ясно, че какъвто характер на езика си са донесли, когато са се преместили в тези места, те го пазят. А елинският народ, както на мене ми се струва, си служи все с един и същ език, откакто е възникнал. Но бидейки слаб, докато е бил отделен от пеласгийския, търговийки от нещо малко, си е увеличил властта до многобройност на народите, като към него са се присъединили най-вече пеласгите и множество други варварски народи.“ – цитатът е по *Извори за историята на Тракия и траките* I, София: Издателство на БАН, 1981, с. 197. За населението на нашите земи е добре известен цитатът от петата книга на *Историята* на Херодот, макар и да се дава обикновено в неточен превод и преди всичко с невярно тълкуване. Този текст (V, 3,1) в български превод трябва да гласи: „Тракийският народ е най-големият народ на земята след индийския. Ако той се управляваше от един вожд и беше единодушен под неговата власт, според мене той би бил непобедим и много по-силен от всички останали народи взети заедно. Но понеже не може да преодолее разединението сред него и не може да се устрои, затова е слаб. Траките носят много имена според областта, в която живеят, но всички спазват едни закони, освен гетите и травсите [населяващите поречието на р. Трав], както и живеещите отвъд крестоните“ – ИИГТ, с. 220-221. Именно многобройността на този народ, към който Херодот причислява всички сродни на траките народи (включително и гетите, които много автори локализираха само северно от Стара планина, а някои дори и само отвъд Дунав), показва какво той разбира под това име. А не само областта Тракия – или както някои наши траколози, за да оправдаят своето фирмено название, прибавят към географското понятие Тракия също и земята между Стара планина, Дунав, Черно море и Тимок, наричана през средновековието от гърците и римляните Мизия, макар и названието ѝ да произлиза от името на тракийския народ *беси* и тя да е влизала в състава на царствата на *Одрисите* и *Трибалиите*, а по-късно и на българската държава. Съобразно с определението на Херодот много антични автори употребяват за този народ и други названия, като *гети*, *сармати* и дори *скийти*, когато имат предвид чергарските племена в степите северно от Черно море, за разлика от уседналото население в южните области, населяващо ги още много хилядолетия преди историческата епоха.

²⁰ „Γοτθικά ἔθνη πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα πρότερόν τε ἦν καὶ τὰν ὄντων ἔστι, τὰ δὲ δὴ πάντων μέγιστά τε καὶ ἀξιολογώτατα Γότθοι τέ εἰσι καὶ Βανδίλοι καὶ Οὐσίσιγοι καὶ Γήπαιδες. πάλοι μόντοι Σαυρομάται καὶ Μελάγγλαινοι ὀνομάζοντο· εἰσι δὲ οἱ καὶ Γετικά εθνη ταῦτ' ἐκάλουν. οὗτοι ἅπαντες ὀνόμασι μὲν ἀλλήλων διαφέρουσιν ὡσπερ εἴρηται, ἄλλω δὲ τῶν πάντων οὐδενὶ διαλλάσσουσι. λευκοὶ τε γὰρ ἅπαντες τὰ σώματά εἰσι καὶ τὰς κόμας ξανθοὶ, εὐμήκεις τε καὶ αγαθοὶ τὰς ὄψεις, καὶ νόμοις μὲν τοῖς αὐτοῖς χρῶνται, ὁμοίως δὲ τὰ ἐς τὸν θεὸν αὐτοῖς ἥσκηται. τῆς γὰρ Ἀρείου δόξης εἰσὶν ἅπαντες, φωνὴ τε αὐτοῖς ἔστι μία, Γοτθικὴ λεγομένη καὶ μοι δοκοῦν ἐξ ἐνὸς μὲν εἶναι ἅπαντες τὸ παλαιὸν ἔθνος, ὀνόμασι δὲ ὕστερον τῶν ἐκάστοις ἠησαμένων διακεκρίσθαι. οὗτος ὁ λέως ὑπὲρ ποταμῶν Ἰστρὸν ἐκ παλαιοῦ ὄκουν. ἔπειτα Γήπαιδες μὲν τὰ ἄμφι Σιγγιδόνον τε καὶ Σίρμιον χωρία ἔσχον, ἐντός τε καὶ ἐκτός ποταμοῦ Ἰστρῶν, ἔνθα δὴ καὶ ἐς ἐμὲ ἴδρυνται.“ – *Procopii Caesariensis opera omnia*, rec. Jacobus Havri, Vol. I, *De Bello Persico, De Bello Vandalico*, Editio stereotypa correctior addenda et corrigenda adiect G. Wirth, Lipsiae: Aedibus B.G. Teubneri MCMLXIII, с. 311. (Прокопий Кесарийски, *Воюната с персите и вандалите*, III, II, 1-6). Руският превод на А.А.Чекалова е публикуван в интернет в сайта Восточная Литература. *Средновековные исторические источники Востока и Запада* → <http://www.vostlit.info/Texts/rus/Procop/framevand11.htm>.

²¹ „(11) ... ἔπειτα δὲ ἅπαντας Γότθους πανταχόθεν ἀγείρας διεῖπέ τε καὶ διεκόσμη, ὅπλα τε καὶ ἵππους διανέμων κατὰ λόγον ἐκάστω, μόνους δὲ Γότθους, οἳ ἐν Γαλλίας φυλακῆν

είχον, δέει τῶν Φράγγων οὐχ οἶός τε ἦν μεταπέμπεσθαι. οἱ δὲ Φράγγοι οὗτοι Γερμανοὶ μὲν τὸ παλαιὸν ὠνομάζοντο. ὄντινα δὲ τρόπον τὸ ἐξ ἀρχῆς καὶ ὅπη ὠκνημένοι Γαλλίας τε ἐπεβάτευσαν καὶ διάφορῳ Γόθοις γεγένηται, ἐρῶν ἔρχομαι. (12) Τὴν θάλασσαν ἕκ τε ὠκεανῶ καὶ Γαδείρων ἐσπλέοντι χώρα μὲν ἡ ἐν ἀριώτερᾳ, ὥσπερ ὦν τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις ἐρρήθη, Εὐρώπη ὠνόμασται, ἡ δὲ ἀντιπέρας αὐτῇ Λιβύη ἐκλήθη, ἦν δὴ προϊότες Ἀσίαν καλοῦσι. Λιβύης μὲν οὖν τὰ ἐπέκεινα ἐς τὸ ἀκριβὲς οὐκ ἔχω εἰπεῖν ἔρημος γὰρ ἐστὶν ἐπὶ πλείστον ἀνθρώπων, καὶ ἀπ' αὐτοῦ ἡ πρώτη τοῦ Νεῖλου ἐκροή οὐδαμῇ ἔγνωῦται, ὃν δὴ ἐπ' Αἰγύπτου ἐνθένδε φέρεσθαι λέγουσιν. Εὐρώπη δὲ εὐθὺς ἀρχομένη Πελοποννήσῳ βεβαίωτατα ἐμφορῆς ἐστὶ καὶ πρὸς θάλασσην ἑκατέρωθι κεῖται, καὶ χώρα μὲν ἡ πρώτη ἀμφὶ τε τὸν ὠκεανὸν καὶ δύνοντα ἡλιὸν ἐστὶν Ἰόπνια ὠνόμασται, ἄχρι ἐς Ἄλπεις τὰς ἐν ὄρει τῷ Πυρηνναίῳ οὐσας. (...) λίμναι τε ἐνταῦθα πολλαὶ, οὗ δὴ Γερμανοὶ τὸ παλαιὸν ὠκνητο, βάρβαρον ἔθνος, οὐ πολλοῦ λόγου τὸ κατ' ἀρχὰς ἄξιον, οἱ νῦν ἰα Φράγγοι καλοῦνται. τούτων ἐχόμενοι Ἀρβόρυχοι ὠκουν, οἱ ξὺν πάσῃ τῇ ἄλλῃ Γαλλία καὶ μὴν καὶ Ἰσπανίᾳ Ῥωμαίων κατήκοοι ἐκ παλαιοῦ ἦσαν. μετὰ δὲ αὐτοὺς ἐς τὰ πρὸς ἀνίσχοντα ἡλιὸν Θορίγγοι βάρβαροι, δόντος Αὐγούστου πρώτου βασιλέως, ἰδρῦσαντο. καὶ αὐτῶν Βουργουζῖανες οὐ πολλῶ ἀποθεν πρὸς νότον ἀνεμὸν τετραμμένοι ὠκουν, Σουαβοὶ γε ὑπὲρ Θορίγγων καὶ Ἀλαμανοὶ, ἰσχυρὰ ἔθνη. οὗτοι αὐτόνομοι ἅπαντες ταῦτη τὸ ἀνέκαθεν ἰδρυντο.“ – *Procopii Caesariensis opera omnia*, Rec. Jacobus Havri, Vol. II De bellis libri V-VIII. Editio stereotypa correctior addenda et corrigenda adiect Gerhard Wirth, Lipsiae: Aedibus B.G.Tevbneri MCMLXIII, с. 62-64 (Прокопий Кесарийски, *Воината с готите – Събрани съчинения*, том II). Вж. също и руския превод на същия интернетен адрес, както в предишната бележка.

²² Вж. напр. Volker Bierbrauer, *Gepiden in der Wielbark-Kultur (1.-4. Jahrhundert n. Chr.)? Eine Spurensuche, в: Studien zur Archäologie des Ostseeraumes. Von der Eisenzeit zum Mittelalter*. Festschrift für Michael Müller-Wille, hrsg. von Anke Wesse, Neumünster: Wachholtz Verlag, 1998, с. 389-403; Á. B. Tóth/G. Neumann/M. Nagy/W. Pohl, *Gepiden*, в: *Reallexikon der Germanischen Altertumforschung*, ²XI/1998, с. 115-140.

²³ *Isidori di Sevilha Historia Gothorum*: „Gothorum antiquissimam esse gentem; quorum originem quidam de Magog Iafeth filio suspicantur a similitudine ultimae syllabae; et magis de Ezechiele propheta id colligentes. Retro audem eruditi cos magis Getas quam Gog et Magog appellare consueverunt“ (Народът на готите е много древен; някоя извеждат неговия произход към Магог, сина на Яфет, съдейки по сходството на последната сричка от това име и позовавайки се на думите на пророк Йезекил [Книга на пророк Йезекил, гл. 38 и 39]. Учените, напротив, са привикнали да го наричат «гети», вместо «Гог и Магог») (§ 1). В заключителните обобщения на своята *История на готите* Исидор Севилски отново повтаря думите си за произхода на готите, за да го разберат и онези, които не са го разбрали при първото му споменаване: „Gothi de Magog Iafeth filio orti cum Scythis una probantur origine sati, unde nec longe a vocabulo discrepant. Demutata enim ac detracta littera Getae quasi Scytae sunt nuncupati“ (Готите са произлезли от Магог, сина на Яфет и се считат за еднородци със скитите. Ето защо те не се различават много и в названието си: една буква се изменя, друга изчезва и от «Getae» се получава «Scythae») (§ 66). Най-ново издание на латинския оригинал: *Conquerors and Chroniclers of Early Medieval Spain* Liverpool: University Press, 1999; пълен руски превод от Т. А. Миллер в: *Средновековная латинская литература IV-IX вв.*, Москва, 1970, интернетно издание → http://www.vostlit.info/Texts/rus/Isidor_S/frametext.htm; текстът на латинския оригинал тук е по изданието *Isidori Iynioris Episcopi Hispanalis Historia Gothorum Wandalorum Sveborum*, AD A. DCXXIV, в: Theodor Mommsen, *Chronica Minora saec. IV. V. VI. VII (II)*, Berlin, 1894 – *Monumenta Germaniae Historica*, AA. XI,1

(*Die digitalen Monumenta*), интернетно издание → <http://mdz10.bib-bvb.de/~db/bsb00000823/images/index.html?id=00000823&fip=84.188.230.179&no5&seite=246> вж също и http://la.wikisource.org/wiki/Historia_de_regibus_Gotorum_Vandalorum_et_Suevorum

²⁴ Вж. предишната бележка.

²⁵ Битие, 10: 1-2 – „Ето родословието на Ноевите синове: Сим, Хама, и Иафета. След потопа родиха им се деца (2) Иафетови синове: Гомер, Магор...“ и Летописи (Паралипоменом), 1: 1-2: „Адам, Сим, Енос, (2) Каинан, Малелеил, Иарел, (3) Енох, Матусал, Ламех, (4) Ной, Сим, Хам и Иафет. (5) Синове Иафетави: Гомер, Магор...“.

²⁶ Изследването на св. Йероним е поместено в: *Sancti Eusebii Hieronymi Stridonensis Presbyteri opera omnia* [...] Editio Parisiorum novissima juxta secundam ab ipsis veronensibus iteratis curis resensitam typis repetita, accurante et denuo recognoscente J.-P. Migne Bibliothecae cleri universa, sive *Cursum completorum in singulos scientiae ecclesiasticae ramos editore*, tomus (23), 2, Parisiis, 1883, col. 999.

²⁷ „Gentes istae, quas appellat Gog et Magog, non sic sunt accipiendae tanquam sint aliqua parte terrarum barbari constituti, sive quos quidam suspicantnr Getas, et Massagetas propter littera horum nominum primas, sive aliquos alios alieni genas, et a Romano jure sejunctos“. (*Augustini De civitate Dei liber XX*, 11 – електр. текст на латинския оригинал → <http://hiphi.ubbcluj.ro/fam/texte/augustin/augustin-civ20htm> ; англ. превод на целия § 11 → <http://www.ccel/schaff/npnf102.iv.XX.11.html>. Доколкото ми е известно, от това съчинение няма нито руски, нито български превод.

²⁸ Paulus Orosius (~385~420) – за него вж. ЛИБИ I, с. 206, с малки извадки от неговата книга *Protius езичниците*, но без споменатия тук цитат.

²⁹ Павел Ороз, *Protius езичниците (Pauli Orosii historiae adversum paganos)* I, 16, 2: „Modo autem Getae illi qui et nunc Gothi, quos Alexander evitandos pronuntiauit, Pyrrhus exhorruit, Caesar etiam declinauit, relictiis uacuefactisque sedibus suis ac totis uiribus toti Romanas ingressi prouincias simulque ad terrorem diu ostentati societatem Romani foederis precibus sperant, quam armis uindicare potuissent; (3) exiguae habitationis sedem non ex sua electione sed ex nostro iudicio rogant, quibus subiecta et patente uiuersa terra praesumere, quam esset libitum, liberum fuit; semet ipsos ad tuitionem Romani regni offerunt, quos solos inuicta regna timuerunt“ (Гетите, наричани сега готи, за които Александър заявил, че трябва да се избягват, от които Пир се ужасявал и от които Цезар също странел, се надяваха с молбите си да сключат съюз с Рим, който биха могли да превземат със силата на оръжието. При това те можеха да издействат насила такъв договор, след като преди туй бяха напуснали и изоставили домовете си и изпълниха римските провинции, вселявайки сред тях дълго време ужас. (3) Те измолиха земя за заселване не по тяхен избор, а по наше решение, макар и да имаха възможност да вземат цялата завладяна от тях земя. Те, които бяха единствените, от които непобедимата империя се боеше, се предлагат сега сами за нейни защитници). Този цитат не е поместен в ЛИБИ. Не ми са известни и руски преводи, но в интернет може да се ползва латински текст на цялата книга → <http://www.attalus.org/latin/orosius1.html> Сред двуезичните латино-немски, -френски и -английски издания най-новите, които имах възможност да ползвам, са: Paulus Orosius, *Die antike Weltgeschichte in christlicher Sicht*, 1: Buch I-IV, Zürich: Artemis, 1985 (Die Bibliothek der Alten Welt); Orose, *Histories (Contre les Paiens)*. Tome I, Livres I-III. Texte établi et traduit par Marie-Pierre Arnaud-Lindet, Paris/ Les Belles lettres, 1990 (Collection des Universités de France publiée sous le patronage de l'Association Guillaume Budé) and Andrew H. Merrills, *History and geography in late antiquity*, Cambridge: Cambridge Univ. Press, 2005.

³⁰ Става дума за битката при Pharsalos в Тесалия на 9 VIII 48 г. пр.Хр. между войските на Цезар и Помпей, при която Помпей имал на разположение 7500 „тракийски“ конници и 55000 пехотинци, срещу 1500 конници и 35000 пехотинци

у Цезар; Цезар се оказва обаче по-добър стратег и спечелва битката. Помпей – а това е същият, който 15 години преди това побеждава гетите на Митридат и издига в чест на Фортуна паметна колона във Византион – избягва в Александрия и 6 седмици по-късно 10-годишният господар на Египет Птолемея Дионис (братът на Клеопатра) ще изпрати на Цезар на сребърен поднос главата на неговия бивш съратник и противник. *Sic transit gloria mundi!* Не ми е известен никой историк, който тъй подробно и картинно да е предал тези събития, както Момзен в своята излязла в безброй издания и на много езици осемтомна Римска история, където напълно коректно споменава за „*vorzügliche thrakische Reiter*“ (превъзходни тракийски конници) и не тъй коректно за „*deutsche Reiter*“ у Цезар, тъй като употребата на думата „*deutsch*“ в средата на I в. пр. Хр. е твърде проблематична. Междувременно от *Римската история* на Момзен има и няколко електронни издания на CD като *Geschichte des Altertums in Darstellungen von Johann Gustav Droysen, Theodor Mommsen, Jacob Burckhardt, Robert von Pöhlmann und Eduard Meyer mit Einführungen von Karl Christ*, Berlin: Directmedia 2001 (Digitale Bibliothek, Band 55).

³¹ Името на Дион Хризостом (вж. по-горе, бел. 13) досега не съм срещал никъде в българската научна литература, при все че той се счита в историографията на античността за една от централните фигури сред гръко-римските автори – историци и философи, особено що се отнася за нашите земи.

³² Както е отбелязал и Дион, тези думи са на Вергилий от неговата Енеида (III, 35), а Йордан (*Getica* § 41) ги предава според цитата у Дион.

³³ „...*quos Getas iam superiori loco Gothos esse probavimus*“.

³⁴ На това място трябва изрично да подчертая, че най-ранните стигнали до нас преписи от книгата на Йордан са поне с два до три века по-късни от оригинала – а както отбелязват редакторите на последното критично издание на книгата на Йордан, Iordanis, *De origine actibusque Getarum*, a cura di Fr. Guinta / A. Grillone, Roma: Istituto Storico Italiano per il Medio Evo, 1991 (=Fonti per la storia d'Italia 117), между някои от най-късните преписи се откриват следи от най-ранната текстова версия, при която много от стилистичните поправки в късните версии не са нанесени, от което може да се заключи, че от самото начало е имало разни редакции на текста и следователно тези редакции не са засягали само литературната част на ръкописа с изглаждането на неговите правописни и стилови грешки, а са могли да „изправят“ и неговото съдържание по начина, по който и съвременните български редактори „коригират“ текста на неговата – и не само на неговата – книга.

³⁵ Claudio Claudiani, *De Bello Getico – The Gothic War*, Loeb Classical Library, 1922. Същата манипулация е направена и в интернетното издание на тази книга → http://penelope.uchicago.edu/Thayler/E/Roman/Texts/Claudian/De Bello Gothico*.htm

³⁶ Заточението на Овидий е главната, ако не и единствената тема на неговата последна стихосбирка *Tristia* (*Елегии*) и сборника *Ex Ponto* (*Писма от Черноморието*) За Овидий и последния период на творчеството му, свързан с неговото заточение на Черноморското крайбрежие, вж.: N. Holzberg, *Ovid. Dichter und Werk*, München: C.H.Beck, ²1998; последно двуезично латино-немско издание на съчиненията му: Publius Ovidius Naso, *Gedichte aus der Verbannung: lateinisch und deutsch*, Stuttgart: Reclam, 2001; същ., *Briefe aus der Verbannung: lateinisch und deutsch*, Zürich: Artemis & Winkler, 2001; *Ovids Epistola ex Ponto* I-II, Kommentar. M. Helzle, Heidelberg:

Winkler, 2003. По понятни причини, от втората трета на XX век нататък последният период на неговия живот и поезията му от това време предизвиква особено голям интерес предимно при някои европейски интелектуалци, прекарвали също част от живота си в принудителна или доброволна емиграция, откриващи в него първия представител на т.нар. Exilliteratur. И това често ги лишава от обективност при преценката на неговото творчество, която особено напоследък се движи между двете крайности на прекомерна идеализация и отричане поради „обедняване на поетичната тематика и езика на автора, лишен от възможността да обогатява постоянно своя кръгзор“. Независимо от това, именно последните му творби, поетичният цикъл *Tristia* (Поеми на тъгата) и *Ex Ponto* (Писма от Чернопланието), придобиват напоследък необикновена популярност, с каквато вече не се ползва никое друго от произведенията му. А причината за това е свършено новият диапазон на чувства и мисли, чужди дотогава на поета, които очевидно са резултат от неговия контакт с нова обществена среда, в която тривиалността е отстъпила пред дълбоките човешки чувства, пред непознати дотогава на поета сърдечност и приятелски чувства, които одухотворяват неговата меланхолия и носталгия по далечната родина. За този обрат в творчеството му, но и за реакцията на широките читателски кръгове и критиците вж. пр. всичко: Karin Florian, *Ovids Jahre am Pontos. Eine diachronische Analyse der Tristien und Epistulae ex Ponto als ein frühes Beispiel europäischer Exilliteratur*, Innsbruck/Wien/Bozen: StudienVerlag, 2007 и Ulrich Schmitzer, *Ovid*, Hildesheim: Georg Ohms Verlag, 2001 – но също така и излязлата още през 1926 година за първи път стихосбирка на Осип Манделщам, озаглавена по образец на Овид *Тристия* и преживяла през последните две десетилетия ренесанс, като е издадена в безброй нови издания на всички цивилизовани езици.

³⁷ В обширната румънска библиография за Овид се премълчава навсякъде обстоятелството, че Овид живее в изконните български земи, обитавани от най-дълбока древност от нашия народ, и че тази област с нейното българско население беше дадена на Румъния от Берлинския договор през 1878 година като компенсация срещу „румънската“ Бесарабия, дадена от същия договор на Русия за покриване на част от разходите по „освободителната“ Руско-Турска война. А съставът на населението на тази област не отговаря и на представите на съвременната румънска общественост, която предпочита да се счита наследница на нейния „латинизиран“ през първите столетия на Новата ера народ. От друга страна националистически кръгове в Сърбия също предявяват „научно обосновани“ претенции, че са наследници именно на старото „српско“ население от античната епоха в цяла Северна България, преди тя да бъде заселена от „татарите-бугари“. От сръбската библиография ще цитирам само Олга Луковић-Пјановић, *Срби... народ најстарији*, I-II, Београд: Досије, 1990.

³⁸ *Ex Ponto*, III, 2, 100.

³⁹ *Tristia*, V, 7, 13-14.

⁴⁰ *Tristia*, V, 5, 12.

⁴¹ *Ex Ponto*, IV, 13, 18.

⁴² *Ex Ponto*, IV, 13, 21-22.

⁴³ *Tristia*, V, 7, 55-63.

⁴⁴ *Tristia*, III, 3, 61-63.

⁴⁵ Вж. напр.: Otger Janssen, *De Verbanning van Ovidiis. Waarheid of Fictie?*, в: *Uit de Romeinse Keizertijd (Collectanea Franciscana Neerlandica VI 3/1951)*, с. 77-105, както и А. D. Fitton Brown. *The unreality of Ovid's Tomitan exile*, в: *Liverpool classical monthly 10/1985*, 2, с. 18-22 – а също и коментарите към тези теории от Karin Florian в цитираното по-горе изследване.

⁴⁶ Да се изброи поне главната част от тази литература са нужни много страници, затова тук се посочват само няколко от най-важните неисторически съчинения, които разглеждат по-подробно живота на населението в северния граничен район на империята и съседните земи през I-IV в.сл.Хр. в хронологичен ред: Страбон, *География* (вж. бел. 54), Овидий (вж. бел. 35), Плиний Стари, *Земеописание*, Дио Хризостом (вж. бел. 13) и Клавдий Птолемей, *География*. Нито едно от тези съчинения не е преведено на български език, освен отделни известия в съкратена форма в: *Извори за старата история и география на Тракия и Македония*, избраха и пръведоха Г. И. Кацаровъ и Д. Дечевъ, София: БАН, 1915. Отдавна станалата библиографска рядкост книга сега е достъпна в интернет → http://www.ivanstamenov.com/?page_id=8.

⁴⁷ T. Andersson, *Goten, I. Philologisches*, в: *Reallexikon der Germanischen Altertumskunde* von Johannes Hoops, 2. völlig neu bearbeitete und stark erweiterte Auflage mit Unterstützung der Akademie der Wissenschaften in Göttingen [...], 11. Bd., Berlin/New York: Walter de Gruyter, 1998, с. 402-404.

⁴⁸ Битие; 10,15. Съобразно правилата на немския език Мартин Лутер предава името на потомците на Хет и техния народ под формата „хетити“, която отдалечава названието на този народ от неговото първоначално название и по такъв начин дори образованите германци не могат да направят връзка между тези имена – но и за българския читател названията *xemi* и *xemiti* са непознати..

⁴⁹ *Ioannis Lydus Liber de mensibus*, Ed. Ricardus Wuensch, Studgardiae in Aedibus V.G. Teubneri, 1898 (=Bibliotheca Scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana), Regr. Stuttgart, 1967), с. 161₇₋₁₉ § 132. Йоан Лидийски възпроизвежда гръцкия превод на надписа, а латинският текст трябва да е гласял: *Fortunæ reduci ob devictos Gothos*. За разлика от текста в преводите, в оригинала тъждствеността на готите и гетите е ясно изразена с латинска недвусмисленост: „*Gothi Geti dicerentur*“.

⁵⁰ *Scriptores historiae Augustae*, edidit Ernestus Hohl (Bibliotheca scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana), Lipsiae in Aedibus V. G. Teubneri, (=Bibliotheca Scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana), Editio stereotypa correctior addenda et corrigenda adiecerunt Christa Samberger et Wolfgang Seyfarth, Vol. I, Leipzig: Teubner, 1965. Срв. също немския превод в: *Die Kaisergeschichte der sechs Schriftsteller*, übersetzt und mit Anmerkungen begleitet von C. August Clotz, Stuttgart: J. B. Metzlersche Buchhandlung, 1857, с. 295. Вж. и текста на оригинала заедно с английския превод от изданието на Loeb (1924) в електронното издание → http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Historia_Augusta/Caraacalla*.html , а също и руския превод на С. П. Кондратьев: *Авторы Жизнеописаний Августов* (Scriptores Historiae Augustae), Москва: Наука, 1992, електронно издание → http://www.fictionbook.ru/autor/yuliyj_kapitolin/avtory_jizneopisanyj_agustov/. В ЛИБИ I, с. 52-77 са поместени също няколко откъса от книгата в български превод с латинския оригинал, включително от биографията на Максимин Тракиец, но не и на Каракала.

⁵¹ Theodor Mommsen, *Die Scriptores Historiae Augustae*, в: Hermes 25 (1890), с. 281 и сл.: „...[Man ist] bei dem Gebrauch des ebenso gefährlichen wie unentbehrlichen Buches in stetiger Verlegenheit und Unsicherheit.“

⁵² XIII Æelius Spartianus, *Antonin Caracallas*, X,5 в: *Scriptores historiae Augustae*, пос. съч. (вж. бел. 49) и руския, респ. английския превод, посочени в същата бележка.

⁵³ В биографията на Антонин Гета, също от Елий Спартиан (VI, 6) се дава малко по-различен вариант на тази историйка: „Докато преторът Фаустин изказвал благопожелания на Басиан [най-стария брат на Каракала] и го наричал *Maximus Sarmaticus* и *Maximus Parthianis*, Хелвий Пертинакс, синът на император Пертинакс, убит впоследствие от същия Басиан, бил казал: «Добави също и *Maximos Geticos* вместо *Goticos*». Тези думи дълбоко се впили в сърцето на Басиан, както показало по-късно убийството на Пертинакс и не само на Пертинакс, а както беше казано по-горе и на мнозина други – на разни места и без всяко основание.“ Във връзка с това Дио Касий (*Epitome of book 78*. 12,5) казва: «Ако след убийството на Гета някой се осмеляваше да напише името на Гета или само да го прошепне, веднага го осъждаха на смърт.»

⁵⁴ Още от края на XIX век германските автори се отнасят с големи резерви спрямо идентифицирането на двете думи, като употребата им в еднакъв смисъл считат за неволна грешка у античните автори. От германските филолози и историци единствен Якоб Грим продължава до край да отстоява на своето твърдение, че гетите са били готи-германци още преди хилядолетия в Мала Азия и пише за това обширна студия, в която доказва също и че името на гота-германец Йордан в действителност е Йорнанд и произлиза от прагерманската дума, означаваща *глизан* – Jacob Grimm, *Über Jornandes*, в: *Philologische und Historische Abhandlungen der Königlichen Akademie der Wissenschaften zu Berlin*, Berlin, 1846, с. 1-59; същ., *Über Jornandes und die Geten*, в: същ., *Kleinere Schriften*, 1866, Bd. 3, с. 171-235, Repr. Berlin: Dümmler, 1965. И когато всички филолози и историци отхвърлят неговата теория, обиден той пише стихотворение в поетичния стил на Вилхел Буш, в което се възмущава от отрицателната оценка за неговия забележителен принос в германската филология, като заявява, че в такъв случай германците ще трябва да преименуват и своя най-велик поет Göthe в Gete: „Was trudan in des Gothen mund / heisst in dem unsern treten; / erst that ich euch von Gothen kund, / nun rück ich auf mit Geten. / Doch wenn die glocken stürzen ein, / so wird geklopft am brete : / soll Göthe gleich kein Gothe sein, / war er vielleicht ein Gete.“ – *Zeitschrift für deutsches Altertum*, 6/1846, с. 548.

⁵⁵ Най-ново двуезично латино-германско издание: *Strabon Geographika*. Mit Übersetzung und Kommentar herausgegeben von Stefan Radt, Band 2, Buch V-VIII: Text und Übersetzung., Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2007.

⁵⁶ Вж. бел. 1.

⁵⁷ W. Vollgraff, *Inscriptions d'Argos*, в: *Bulletin de correspondance hellénique* 28/1904, с. 425: „...τήν κατὰ Γετῶν νείκη...“. В коментарите на сегашните историци често се твърди, че на триумфалната арка названието *getu* било погрешно написано вместо *daki* – вж.: Conrad Cichorius, *Die Reliefs der Trajanssäule*, Text 1-3, Tafeln 1-3, Berlin: Reimer, 1896-1900; *Trajan's column. A new edition of the Cichorius plates* by Fr. Lepper & Sh. Frere, Gloucester: Sutton, 1988; Felix Jascoby, *Die Fragmente der griechischer Historiker*, 3 *Geschichte von Städten und Völkern (Horographie und Ethnographie)*, Teil 3, C, Autoren über einzelne Länder, Bd. 1, Ägypten-Geten: Nr. 200, с. 626-627. От това излиза, че те знаят по-добре и от Траян, и от неговия полководец Марк Луций Крас срещу кого воювали римляните и кого са победили!

⁵⁸ Оригиналният гръцки текст и подробности за автора вж. във втората студия на този сборник, *Урфил – Учителят на гетите*.

⁵⁹ Migne, *Patrologia Latina* 22, 1 col. 870.

⁶⁰ *Готи и гети* (вж. бел. 2), с. 55 сл., 197 сл.

⁶¹ Текстът е по съкратения превод на акад. Д. Дечев в ЛИБИ I, с. 257-259. И тук, както при надписа на Траяновата арка и цитата от св. Йероним, е излишно да се подчертава, че епископът знаел добре кои са новопокръстените християни – но той знае и тяхното местно название, *беси*, което не транскрибира на гръцки във *визи* или *мизийци*, а още по-малко във „*вестготи*“.

⁶² 16, 2-3 – ЛИБИ I, с. 74. Срв. също останалите издания споменати в бел. 50.

⁶³ *Getae sunt Mysi, quos Sallustius a Lucullo dicit esse superatos* – Мавр Сервий Хонораций (Mauros Servii Honoratus), *Коментарии към Вергиловата Енеида (Servii Grammatici qui feruntur in Vergilii carmina commentarii, rec. Georg Thilo et Hermann Hagen, Vol. 1. Aeneidos librorum I-V commentarii, Leipzig, 1881, Repr. Hildesheim: Olms, 1961), 7, 604.*

⁶⁴ Фердо Шишич, *Летописът на Дуклянския презвитер и «готоманията» у сърбите и византийците*, с. 184-196.

⁶⁵ *Theophanis Chronographia*, rec. Carolus de Boor, Lipsiae: Teubner, 1883, с. 145. Срв. гръцкият текст в ГИБИ III, с. 233.

⁶⁶ „*Gothi et Getue, qui divinos libros in suae locutionis proprietatem transtulerunt, quorum adhuc monumenta, apud nonnullos habentur. Et fidelium fratrum relatione didicimus, apud quasdam Scytharum gentes, maxime Tomitanos, eadem locutione, divina hactenus celebrari officia*“

⁶⁷ *The History of al-Tabarī (Ta'riḫh al-rusul wa'l-mulūk)*, edit. by Ehsan Yar-Shater, Volume XXXVIII, The return of the caliphate to Bagdad, translated and annotated by Franz Rosenthal, Albany, NY: State University of New York Pr., 1985 (Center for Iranian Studies, Columbia University: Bibliotheca Persica, SUNY series in Near Eastern studies, edit. Said Amir Arjomand), с. 31.

⁶⁸ Димитрий Хоматиян, 27 юли, *Памет на св. наш отец архиепископ и чудотворец Климент, епископ на България в Охрид*, 1, в: Ал. Милев, *Гръцките жития на Климент Охридски. Увод, текст, превод и обяснителни бележки*, София: Издателство на БАН, 1966, с. 175.

⁶⁹ Паисий Хилендарски, *Славянобългарска история*. Под редакцията на Петър Динеков, София: Български писател, 1972, с. 57.

⁷⁰ Непълен списък на тези научни трудове, при това обхващащ почти само изданията на немски и английски език и по изключение и няколко на други езици, е даден в споменатата в този сборник на няколко пъти *Bibliographia gotica* на CD-ROM (вж. бел. 2 на с. 273). В него обаче не са включени многобройните дисертации и хабилитации на същата тема, след чиято успешна защита авторите им получават съответната научна степен, като се приравняват по този начин с носителите на същите научни степени в останалите области на науката – включително природните науки и богословието, което в голям брой страни продължава да се счита за първата и главна наука; а фактът, че в редица (други или дори същите) страни за науки се считат също марксизмът и дарвинизмът, основаващи се както богословието на вярата, а не на опита, показва действителното състояние на човешките знания в началото на третото хилядолетие.

⁷¹ За пример ще дам тук само бележката към текста на ЛИБИ IV/1981, с. 228, бел. 109, свързан именно с едното от трите „доказателства“ за германския произход на готите, *Пътеописанието на Вилхелм Рубрук*.

⁷² За пример само няколко заглавия от последната година: Катя Меламед, *Сребърната Библия на готите в Националния археологически музей*, в сп. Наука, бр. 6, 2007, с. 77-78; Доний К. Донеv, *Готическите фрагменти на Вулфила*, в: Евангелски вестник от 22 III 2007; Димитър Николов, *Българите са отчасти германци*, във в. Новинар, Брой 23, (4877) от 28 I 2008; проф. Румен Теофилов, *Сребърната Библия – гордостта на Швеция*, във: в. Сега, съботна притурка от 15 XII 2007 и още много други. Там ще срещнем известия за „откриване на готски епископски център край аула на хан Омуртаг до с. Хан Крум“, за „готския произход на царския род Асенеvци“, за „готски прочит на Мадарския конник“, за „готски книжовници и светци в България – в това число и св. Сава“, а също и че нашите думи „снага“, „гердан“, „скала“, както и топонимите „Росица“, „Стряма“, „Видин“, „Годеч“, „Магура“ и дори „Рила“, „Шумен“, „Сливен“, „Плевен“ и „Тетевен“, били от германски произход. Ще срещнем, естествено, и вече многократно тиражираното твърдение, че „за образуването на българската народност трябва да имаме предвид като четвърта компонента германците“. Но ако тези сензационни новини ни се поднасят и от „именити“ автори с научни титли, надзърнем ли в интернетните форуми с гръмки названия като „Бойна слава“ и „БГ Наука“, ще бъдем още повече потресени от дилетантизма на анонимните автори с още по-звучни имена (pics), даващи в тях пълен простор на своето невежество и грандомания.

⁷³ Ето и тези два примера в техния пълен текст, тук възпроизведен според *Monumenta Germaniae Historica* AA. 8., Berlin, 1887, с. 230 и сл.:

Epistula V

Sidonius Syagrio suo salutem.

1. Cum sis consulis pronepos idque per virilem successionem (quamquam id ad causam subiciendam minus attinet), cum sis igitur e semine poetae, cui procul dubio statuas dederant litterae, si trabeae non dedissent (quod etiam nunc auctoris culta versibus verba testantur), a quo studia posterorum ne parum quidem, quippe in hac parte, degeneraverunt, immane narratu est, quantum stupeam sermonis te Germanici notitiam tanta facilitate rapuisse.

2. atqui pueritiam tuam competenter scholis liberalibus memini imbutam et saepenumero acriter eloquenterque declamasse coram oratore satis habeo compertum. atque haec cum ita sint, velim dicas, unde subito hauserunt pectora tua euphoniā gentis alienae, ut modo mihi post ferulas lectionis Maronianaе postque desudatam varicosi Arpinatis opulentiam loquacitatemque quasi de harilao vetere novus falco prorumpas?

3. aestimari minime potest, quanto mihi ceterisque sit risui, quotiens audio, quod te praesente formidet linguae suae facere barbarus barbarismum. adstupet tibi epistulas interpretanti curva Germanorum senectus et negotiis mutuis arbitrum te disceptatoremque desumit. novus Burgundionum Solon in legibus disserendis, novus Amphion in citharis, sed trichordibus, temperandis amaris frequentaris, expeteris oblectas, eligeris adhiberis, decernis audiris. et quamquam aequae corporibus ac sensu rigidi sint indolatilesque, amplectuntur in te pariter et discunt sermonem patrum, cor Latinum.

4. restat hoc unum, vir facetissime, ut nihilo segnius, vel cum vacabit, aliquid lectioni operae impendas custodiasque hoc, prout es elegantissimus, temperamentum, ut ista tibi lingua teneatur, ne ridearis, illa exerceatur, ut rideas. Vale.

Ad v. C. Catvllinvm

Quid me, etsi valeam, parare carmen
 Fescennicolae iubes Diones
 inter crinigeras situm catervas
 et Germanica verba sustinentem
 laudantem tetrico subinde vultu
 quod Burgundio cantat esculentus,
 infundens acido comam butyro?
 vis dicam tibi, quid poema frangat?
 ex hoc barbaricis abacta plectris
 spernit senipedem stilum Thalia
 ex quo septipedes videt patronos.
 felices oculos tuos et aures
 felicemque libet vocare nasum
 cui non allia sordidaeque caepae
 ructant mano novo decem apparatus,
 quem non ut vetulum patris parentem
 nuticisque virum die nec orto
 tot tantique petunt simul gigantes,
 quot vix Alcinoi culina ferret.
 Sed iam Musa tacet tenetque habenas
 paucis hendecasyllabis iocata,
 ne quisquam satiram vel hos vocaret.

⁷⁴ Този пътепис, *Voyage en Tartarie*, излиза във френски превод в сборника на Bergéron, *Voyages en Asie*, Paris: La Haye, 1735 и е посрещнат от германските изследователи с голям интерес; за него споменават още през първата половина на XVIII век мнозина автори, включително и английски, които издават и английски превод от латинския оригинал на части от текста в Кембридж в 1598 година (*The principal navigation*). Срв. също пълния английски превод: *William of Rubruck's Account of the Mongols* в интернет → <http://depts.washington.edu/silkroad/texts/rubruck.html>. Последно издание на немския превод: Wilhelm von Rubruck, *Beim Großkhan der Mongolen: 1253-1255*. Hrsg. von Hans Dieter Leicht, Lenningen: Erdmann, 2003.

⁷⁵ ЛИБИ IV/1985, с. 228. Българският превод е според изданието: *Récueil de voyages et de mémoires*, publié par la Société de Géographie de Paris, vol. IV, 1838, с. 213-336. На същия исторически извор е посветена и статията на М. Петрова, *Leben und Kultur der nördlichen nomadisierenden (sic) Viehzüchter nach Mitteilungen von Wilhelm de Rubruck* в: *Byzantinobulgarica* IV/1973, с. 121-143 – един от бисерите на българската марксистическа историография, който показва какво може да извлече една псевдонаука от такъв важен и за нашата история извор; при това тази статия е била предназначена за просвещаване на германския читател, макар и там да не се споменава нито дума за неговите мними прадеди, които фламандският автор бил срещнал в Крим.

⁷⁶ За тези изследвания вж.: Jožko Šavli/Matej Bor/Ivan Tomažič, *Veneti. First Builders of European Community. Tracing the History and Language of Early Ancestors of Slovans*, Wien: Editiones Veneti, 1996; Andres Pääbo, *The Veneti Traders of Early Europe, A New Approach to an Old Question – The Veneti and Ancient Europe From the Point of View of Trade and Commerce* → <http://www.paabo.ca/uirala/veneti.html> същ., *Handbook of the Veneti Language. A non-indo-european language*, интернетно издание → <http://www.paabo.ca/veneti/index.html>.

⁷⁷ Вж. сведенията на Приск за посещението му при Атила – съкратен български превод на неговите *Откъси* (*Excerpta e Prisco*) в ГИБИ, I/1954: 10 Пътуването на Максимин, с. 103-119. В тези откъси много ценни са наблюденията на Приск. Така той не може да различи един грък от хуните – а нали според историците хуните били монголци? Приск пише също и че скитите си служили с два езика, готски и хунски, като само търговците от тях знаели латински, а малцина говорили гръцки; слугините бродирали ленени тъкани, с които украсявали *скитските* носии. Не помалко са интересни и имената, носени от хуните, чиято етимология ги свързва с нашия език, в който срещаме много от тях. И отново се сблъскваме с усърдието на редактора на българското издание на превода в ГИБИ, който „пояснява“ на читателя, че в текста на Приск „остроготите са назовани скити“ (вж. бел. 441 на с. 217).

⁷⁸ Вж. напр. статиите *Teutonen* от S. Zimmer в *Reallexikon der Germanischen Altertumskunde*, Bd. 36/2005, с. 368-369 и *Teutoni* от A. Franke в *Paulys Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft*, Bd. V A, 1, Stuttgart, 1934, кол. 1172-1176.

⁷⁹ Плиний (Plinius) споменава само *гумони* като едно от племената, известни под събирателното име вандали/вандили: *Vandili quorum pars Burgudiones, Varinni, Charini, Gutones* (*Naturalis Historia* IV, 14).

⁸⁰ Клавдий Птолемей (Ptolemaios) при изреждането имената на южните съседни ругите/рутиклеите по Висла споменава заедно с бургундците, елвеоните и лугите някакви *дидуни* (Διδουνοι), които германските историци отъждествяват също с тевтоните (?!) – Γεωγραφικὴ Ἑφήγησις, II 11.

През втората половина на XX век редица шведски учени се занимават изчерпателно със сведенията на античните автори, включително Ороз, Плиний и Птолемей, за Скандинавия и мнимите скандинавски готи, като показват, че не може да става и дума за някакво преселение на местното население в Европа. На първо място между тях е Свенунг (Josef Gusten Algot Svennung, 1895/1985), автор на цяла поредица монографии и статии на тази тема, главните от които са следните: *Orosiana: Syntaktische, semasiologische und kritische Studien zu Orosius*, Uppsala: «Akad. Bokhandeln», 1922; *Scadinavia und Scandia*, Uppsala: «Almqvist & Wiksell», 1963; *Jordanes und Scandia, kritisch-exegetische Studien*, Stockholm: «Almqvist & Wiksell», 1967; *Zur Geschichte des Goticismus*, пак там, 1967 и *Skandinavien bei Plinius und Ptolemaios, kritisch-exegetische Forschungen zu den ältesten nordischen Sprachdenkmälern*, пак там, 1974.

⁸¹ Такива твърдения, почиващи на конюнктурни обстоятелства, ще открием и у някои български учени, и туй беше вече посочено по-горе в тази студия, както и на много места в първия сборник *Готи и гети*.

⁸² Стр. 185-196.

ДОПЪЛНЕНИЕ

Само няколко десетилетия след началото на книгопечатането в Германия, Италия, Франция и Холандия започва усилена издателска дейност, свързана с издирването и отпечатването на запазените ръкописи, съдържащи произведенията на античните и средновековните историци – предимно на гръцки и латински език, като по възприетата още в XV и XVI век практика печатните издания съдържат освен гръцкия оригинален текст, също и техния латински превод. В течение на цялото средновековие в скупториите към големите манастири в Западна Европа са били преписвани – твърде често без ред и система – много голям брой ръкописи. Издирването, издаването и отпечатването на книгите за нуждите на богослужението, както и на ръкописите, включващи съчиненията на античните автори, посветени на политическата история на античността и историята на християнството, заедно с трудовете на богословите от първите столетия на Новата ера, ще погълне от XVI до XVIII век над 95% от капацитетите на книгопечатането, докато произведенията на античната и съвременната литература, философия и наука ще заемат само останалата нищожна част сред печатните издания. Още през XVI век са отпечатани в многобройни издания считаните за най-важни извори за античната история съчинения, препечатвани много пъти също през XIX и XX век. В XIX век във Франция започва да излиза голяма поредица фолианти, съдържащи основните трудове на богословите и историците от античността и средновековието в две големи серии, гръцка и латинска, в които са отпечатани до края на XIX век и препечатвани в течение на целия XX век близо 400 големи тома с по 400 до 600 страници¹, съдържащи и всички, известни дотогава писмени извори за античната и средновековната история. Също през XIX век започват да излизат във Франция и Германия две поредици със съчи-

---

¹ Jacques Paul Migne, *Patrologia Cursus Completus Series Latiana et Graeca*. В текста на изследването двете поредици се предават със съкращенията MPG и MPL.

ненията на гръцките автори-историци², а в Германия и съчиненията на предимно латинските автори, засягащи историята на Свещената римска империя³, от които до края на XX век ще се издадат и преиздават над девет хиляди тома в 52 серии с различна тематика, като към същата поредица ще бъдат включени и много стотици отделни изследвания, посветени на тази тема.

Античната и ранносредновековната история на населението в нашата родина и историческите извори за нея представлява за българската академична наука съвсем странична тема, за която се отделят незначителни изследователски ресурси и средства чак до последните десетилетия на миналия век, когато след направените значителни археологически открития е представена от тях голяма изложба, показана в много страни на изток и запад и засилила интереса към нашето културно наследство. До средата на миналия век в България излиза една единствена малка книжка-сборник със сведения от антични автори за историята на старото население на родината ни, станала библиографска рядкост още веднага след нейното издаване⁴. Според данни от архивите на БАН, на 27 март 1938 г. към Историко-филологическия клон на БАН се създава „Комисия за издаване изворите на българската история“. Като първа задача е изтъкнато събирането и обнародването на изворите за средновековната българска история. Управителният съвет на Академията заделя по 180,000 лева годишно, значително за времето си финансиране. В Закона за Българската академия на науките и изкуствата, утвърден с Указ № 29 от 18 април 1940 г. се набелязва като приоритет изследването на българската история и отново е поставена задачата – „да събере и обнародва изворите за историята на българския народ“⁵. „Заделената от бюджета на БАН сума“ отго-

---

² *Corpus Byzantinae Historiae* и *Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae* – по-нататък в текста съкратено СР и СВ.

³ *Monumenta Germaniae Historica* – по-нататък в текста съкратено MGH.

⁴ *Извори за старата история и география на Тракия и Македония*, избраха и пръведоха Г. И. Кацаровъ и Д. Дечевъ, София: БАН, 1915. От 2011 г. тя е достъпна в интернет на форума „От извора“ → <http://www.otizvora.com/files/izvoritm.zip>

⁵ Георги Марков, *Половин век институт за исторически изследвания при БАН*, интернетно издание → http://www.ihist.bas.bg/nachalo_istorija.htm

варя на около 50 средни годишни заплати на високо квалифицирани гимназиални учители, но за нейното „усвояване и оползотворяване“ липсват каквито и да било сведения. Известно е обаче, че чак до началото на 1950-те години БАН не издава в своите публикации нито една книга или дори статия на тази тема, а в архивите не се намират и никакви събрани по нея материали. Не са запазени и съобщения за ревизия на изразходваните средства от бюджета на Академията.

С държавната и административна система българската държава възприема от своята освободителка и образователната система заедно с великоруската историография, за чиито цели се съчинява история на българската държава „от нейното основаване в 679 г.“, нямаща нищо общо с известията на историческите извори. Също така се създават нови теории за заселването на Югоизточна Европа с някакъв измислен народ, който руските „учени“ назовават с името „славяни“. А това име няма да срещнем дори в руските манипулирани още през XI век писмени извори, където до XV век се споменава на няколко места⁶ основното население в Северното и Северозападното Причерноморие под названието „словени“, чиято етимология е съвършено различна от етимологията на думата „славяни“, произлизаща от думата „слава“, „славни“, употребявана от руски автори едва от XVI век нататък във връзка с политическите претенции на руските владетели Иван IV Грозни и неговите наследници през следващите векове, приписващи си правото за наследство на държавната и църковната традиция на Византия след нейния край в XV век. Названието „словени“, произлиза от думата „слово“ и съответно от писмо, писменост, а руски писмени извори го свързват с писмеността, която този народ е притежавал още през ранната античност, противопоставяйки го на съседните безписмени народи, „немците“, чийто език е бил непонятен за местното население, а етнонимът „немци“ произлиза от думата „нем/ням“.

---

⁶ Напр. *Автописецъ Рускихъ Царей и Летописецъ Переславля Суздальского*, в *Полное собрание Русскихъ Летописей*, том 41, Москва: «Археографический центр», 1995. Вж. моите бележки по този въпрос и пълния цитат на съответния откъс от текста в А. Чилингиров, *Цар Симеоновият Съзорикиз от X век. Изследвания I*, Берлин 2007, ²2011, с. 28–29. Вж. също моите изследвания *Българската църква I и II*, София: «ХЕРОН ПРЕС», 2014, 2016.

Старата история на населението на нашата родина се манипулира въз основа на великоруската политическа доктрина и до сега по една съвършено проста схема, която може да се изложи в няколко изречения: Първоначалното население на родината ни, стоящо на твърде ниска фаза на общественото развитие и културата, е било езическо, без да достигне до формиране на държава. При разширяването на римската империя в Югоизточна Европа до Дунав, то било отчасти измряло – избито и унищожено, отчасти латинизирано и елинизирано, преминавайки в следващата степен на общественото развитие, т. нар. робовладелски слой, при който висшите управляващи слоеве се състояли изключително от римски колонисти и представители на централната римска власт. Паралелно с политическото развитие, под гръцко влияние протекло и християнизирването само на висшите управляващи слоеве, без да засегне останалата част от населението, което останало езическо и било асимилирано от новозаселените славяни, като след създаването на българската държава от новозаселници от тюркски произход, също асимилирани от огромното мнозинство новозаселени славяни, приело от гърците в 865 г. християнството.

Нито едно от тези твърдения за историята на нашия народ, както тя се представя от великоруската политическа доктрина, но също и от българските автори на руска и съветска служба до сега, не се потвърждава от писмените исторически извори и археологическите изследвания. Въпреки това, съчинената в духа на тази доктрина история на България от чешко-австрийския историк Константин Иречек (1854–1918) продължава да се счита от българската „академична“ наука за основен труд върху нашата история, като се печата и препечатва безброй пъти, включително и в Новото хилядолетие⁷, а с името на автора са назовани две села, множество улици, училища и дори един рилски връх.

---

⁷ Първото издание на книгата излиза почти едновременно на немски и руски език във Виена и Одеса: *Исторія Болгарь*, сочиненіе Пражскаго университета Д-ра Конст. Юс. Иречка, Одесса: Типографія Л. Нитче, 1878, а в България през 1886 г. Последното българско академично издание е излязло под редакцията на проф. Петър Хр. Петров в издателство «Наука и изкуство», София, 1978, преиздадено засега за последен път в 2015 г. от изд. «Изток-Запад», София, 2015. Както руското оригинално издание, така и изданието от 1978 г., са свободно достъпни във факсимиле и текст с индекс в интернет.

Не по-малко почит отдава съвременната българска академическа наука и на съчинителя на теорията за преселението на славяните на Балканите, Марин Дринов (1838–1906). Като професор по славянска филология в Харковския университет той издава през последната трета на XIX век поредица от съчинения върху мнимото славянско преселение⁸, които – също както и съчиненията на Иречек – създават теоретическата база на тази лъжлива теория, в подкрепа на която липсват каквито и да било автентични писмени извори, а археологическите изследвания от последната четвърт на XX век, но също и редица изследвания още от XIX век, както и филологическите и палеофилологическите изследвания от последните десетилетия, я опровергават напълно. А за мнимите заслуги на Марин Дринов, Българското академично издателство бива названо на негово име, като това име то продължава да носи и до сега.

Големият брой съчинения на античните и ранносредновековните историци, издадени още през първите векове на книгопечатането, съвсем не води и до критично отношение на обществеността към техните текстове, както и към съществени промени в тяхната оценка, която е установена още дълго преди края на средновековието. Това се отнася не само за трудовете по политическа история на предишните епохи, но и по история на църквата, за която още в края на IV век са установени норми от богословите на Изтока и Запада, преди те да се разделят на две различни конфесии. В този смисъл и голямото разпространение на тези трудове, достигащи вече до по-широки обществени кръгове, не създава никакви предпоставки за критично отношение към големите противоречия, които се разкриват още при повърхностното запознаване с историята на църквата през първите векове на нейното съществуване. Печатните издания включват голямата част от богослужебните книги и трудовете на богословите, използвани за нуждите на католичес-

---

⁸ Почти всички статии на Марин Дринов, посветени на преселението на славяните, са издадени в български превод в 3 тома през 1909–1915 г., а последното издание на избрани негови исторически изследвания в български превод излиза през 1971 г. под редакцията на Ив. Дуйчев: Марин Дринов, *Избрани съчинения в два тома*, София: «Наука и изкуство».

ката църква от самото начало на християнството, които целят укрепването на нейните канони и господството ѝ над политическата власт. Църквата зорко бди върху всеки опит за поставяне под съмнение обявените за свещени нейни канони, както и книгите на Светото писание, които са прогласени за канонични през IV и V век, едновременно с унищожаването на всички неканонични книги. Още първото издание на Гутенберговата Библия с превода на Мартин Лутер, последвано от стотици други издания през следващите векове, но също и от богословски трудове в защита на реформацията, показва какво оръжие не само в духовната борба отначало в средите на църквата, но малко след това от тридесетгодишната война, вече не с мирни средства, засилва значението на печатната книга, използвана срещу реформацията. Римокатолическата църква притежава най-големите архиви с ръкописни книги, но също решава кои книги да се издават и кои да не се издават. Книгопечатането се превръща в могъщо средство за пропаганда и заедно с първите публикации на повече или по-малко автентични писмени извори за политическата и църковната история на Европа през античната и средновековната епоха започват да се появяват и съвсем не малък брой грижливо изготвени фалшификати, отначало с цел да подкрепят борбата на римокатолическата църква срещу реформацията, но също и да закрепят догмите, върху които тя е основана и които през следващите векове и особено през последните десетилетия ще бъдат постепенно подложени на критика.

Паралелно с изготвянето на фалшификати, публикувани във вид на исторически извори, като т. нар. *Тайна история (Anecdota)*, приписвана на най-продуктивния и най-достоверен историк от късната античност, сирийския автор Прокоп(ий), и голямата поредица „исторически“ съчинения на кардинал Чезаре Барони (Cesar Baronius), някои оспорвани сведения от която е използвал и Паисий Хилендарски, но също и изготвената в XVI век „*Сребърна Библия на Вулфила*“, манипулациите върху историческите извори ще се насочат главно в тълкуванията на техните сведения. Този въпрос беше разгледан обстойно в основния текст на настоящото изследване и във втората студия от сборника, *Урфил – Учителят на гетите*, но и в

последвалите мои изследвания, включително двете части на *Българската църква*, и тук повече няма да се връщаме на него⁹.

Архивистиката и историографията разполагат с до значителна степен надеждни методи за изследване на старинните ръкописи и тяхната хартия едва от началото на миналото столетие и автентичността на ръкописите, издавани и преиздавани от XVI до XX век, ще стане обект на изследванията на учените едва през последните десетилетия. Тези изследвания водят до големи изненади, засягащи действителната стойност и достоверност на много от сведенията, считани за аксиоми във френската и немската историография – а това ще засегне не само приписваните на Тацит основни извори за германската история, но и произведения на други антични историци. Става ясно, че в основата на цялата европейска история на следантичната епоха са залегнали съставени по един или по друг начин фалшификати, съдържащи не само съчинени разкази за живота и делата на главните действащи лица, но също и фалшиви документи за основаването, устройството и правата на Свещената римска империя, които определят съдбата на цяла Средна, Северна и Западна Европа чак до Новата епоха. И ако германските учени започват полугласно да правят плахи опити за изясняване на някои от спорните въпроси относно тези фалшиви документи, основните въпроси за същността и произхода на германския народ остават и до сега табу.

Манипулацията на писмените исторически извори и създаването на нови съчинения, представяни като автентични исторически извори, засягат най-тясно и непосредствено историята на нашия народ. Въпреки това, българската историческа наука не само не се занимава критично с тях, но и видни български учени се поставят

---

⁹ Автентичността на т.н. *Тайна история (Anecdota)* на Прокоп е тема на едно мое ново изследване, чиято публикация в интернет е предстояща. Там се разглежда също и въпросът за многотомната *История* на Чезаре Барони, както и за фалшифицираната история на шведския народ и подправената „*Библия на Вулфила*“, чиято автентичност се изследва подробно също във втората студия от *Готи и гети II* и в двете части от *Българската църква*. Фалшификациите на българските исторически извори в Русия се разглеждат подробно в двете части на моето изследване *Цар Симеоновият Съборник от X век*, София 2008 и *България и покръстването на русите*, София: «Алфаграф», 2011.

съзнателно и със съответно заплащане под форма на високи субсидии, дългосрочни командировки в чужди страни и всевъзможни материални и морални облаги в услуга на повече или по-малко официалните институции, които често – да не кажем винаги – изхождат от върховното държавно ръководство на съответните държави на изток и на запад. И този въпрос беше засегнат обстойно както в останалия текст на сборника, в който беше за първи път публикувана настоящата студия, но съставя и основната тема на повечето мои изследвания и затова тук няма да се спираме отново на него, а само ще дадем някои допълнения във връзка с някои фалшификации на нашата история, които са останали досега неизвестни на широката общественост у нас, но също и на специалистите.

На голямата част от българската общественост не е известно, че подправените исторически извори засягат и протеклата в течение на повече от пет хилядолетия история на нашия народ. Не само след 1944 г., но и още след създаването на новата българска държава обучението по история и изучаването на историята в нашата страна целенасочено се ограничава само със „славяните“ и „прабългарите“, като се изхожда от „научните“ изследвания на Иречек и Марин Дринов, а подир тях Златарски и Мутафчиев, които стават един вид канонични наръчници – а малкото книги и статии, застъпващи тезата за автохтонния произход на населението на нашата родина, се обявяват за еретически, със същите последици, както църквата обявява за еретически и унищожава неудобните за нея тези и изследвания. Унищожават се или „само се загубват“ всички запазени или новооткрити материални свидетелства, надписи и документи, свързани със старото население на нашите земи – в това число оригиналните записи на издадените от Веркович песни на родопските българи, както и малкото запазени скелети от тракийските царски погребения – при това последните от тях, като материалите от разкопките в Странджа и погребението в Могиланската могила във Враца, изчезнаха и бяха изнесени от страната преди по-малко от четвърт век. В училищата и университетите се разказва и преподава – и то не само през последните шест десетилетия – за някакви чужди народи, дошли от далечни земи с чужда култура в

земя, чието население с неговия език, с обичаите и културата му, бил изчезнал – измрял преди много векове, без да остави никакви следи от своя живот и своята материална и духовна култура. А понеже за тези „нови“ заселници и тяхната „новосъздадена“ държава липсват автентични сведения и документи, съчиняват се нови с помощта на археологията, която от своя страна трябва да приспособи многобройните остатъци от старото население по такъв начин, че тези находки, също както следите от езика, обичаите и културата на старото население, да отговарят на мнимата новосъчинена държава.

Историята на първоначалното население на нашите земи е най-тясно свързана и с ранната история на християнството, която още от IV век систематично се фалшифицира от страна на църковната институция както на изток, така и на запад. Между първите печатни издания от XVI и XVII век са също съчиненията на църковните историци от IV и V век и изследователите за пръв път получават рядката дотогава възможност да сравнят техните текстове. Тези текстове водят без изключение до *Историята на църквата* от Евсевий, която е била очевидно съзнателно унищожена, като са запазени малко фрагменти, заимствани от останалите историци, преди всичко Сократ Схоластик, Созомен, Евнапий и Теодорит Кирски, и публикувани в съчиненията им¹⁰. До този момент в съвременната историография липсва обаче сравнително изследване между фрагментите, от което да се вижда кои и какви сведения се съдържат в съчиненията на другите историци и по какъв начин те са представени от тях – но и какви сведения са се „загубили“, или по-точно са били съзнателно унищожени. Това, за което у съвременните историци липсва смелост, е извършил един историк от късната античност, Касиодор, заемащ важни постове при господаря на империята на готите, Теодорих. Заедно с неговата *История на готите*, унищожена по нареждане на Юстиниан след разгромяването на тази империя и временното ѝ присъединяване към римската империя, той изготвя и сравнителна история на църквата, *Historia eccle-*

---

¹⁰ Кратки бележки за съчиненията на тези историци са дадени в *Извори за българската история I*, София: Българска академия на науките, Институт за българска история, 1954 – по-нататък в текста съкратено цитирани като ГИБИ.

*siastica tripartita*¹¹, която базира върху запазените дотогава фрагменти от съчиненията на църковните историци Сократ Схоластик, Созомен и Теодорит, преведени на латински от Епифаний Схоластик – за тази книга и за изводите от сравнителното проучване на сведенията от тях мълчат и до сега историците от трите главни християнски конфесии на изток и на запад, а новите издания на латинския оригинален текст от 1952 и 1977 (първото с немски превод) са практически недостъпни за българските историци.

Между съхранените откъси от книгите на църковните историци особено важни за историята на старото население на нашата родина са църковните истории на Теодорит Кирски и Филосторг. Гръцкият оригинален текст на първата е бил унищожен – без няколко фрагмента, запазени в цитати от него, предадени от други автори. До V век почти пълният текст обаче е бил запазен и от него изготвен по нареждане на Касиодор латински превод, който се съдържа в *История еклезиастика трипартита*. Тук трябва изрично да се подчертае, че ако и още в първия том от ГИБИ да са издадени фрагментите от гръцкия оригинал на историята на Теодорит с български превод, за запазените само в латински превод фрагменти не се споменава нито дума, макар че тъкмо те съдържат особено важни сведения за нашата история и за ранното християнство в родината ни. Тези сведения, заедно с протоколите от Сердикийския събор са запазени в пълен текст само в техния латински превод, заедно с пълния текст на така наречения Сирмиански Символ на вярата, при който не се казва че Христос е единосъщен на Бог-Отец, а **единоподобен** – в по-късно съставените истории на църквата се твърди, че християните в нашите земи били ариани и поддържали тезата, че Бог-Син (Христос) и Светия Дух били от различно, а не еднакво или подобно същество на Бог-Отец. По този въпрос православните богослови мълчат и до сега, както мълчат и за христи-

¹¹ Ползваното от мен издание е: Flavius Magnus Aurelius Cassiodorus. *Epiphaniae Historia ecclesiastica tripartita: historicæ ecclesiasticæ ex Socrate, Sozomeno et Theodorito in unum collectæ et nuper de Græco in Latinum translatae libri numero duodecim*, Vindobonæ «Hœlder-Pichler-Tempsky», 1952. С навлизането на цифровизацията за библиотечните ресурси от началото на новото хилядолетие се появи и в интернет значителен брой от издадените в XVI век пълни текстове на оригинала, заедно с немски и английски преводи.

янската църковна институция и за християнството по територията на нашата родина. В първия том от *Латински извори за българската история*¹², където следваше да се включи този важен за нашата история извор, латинският превод от унищожената църковна история на Теодорит, той дори не се споменава. Едва 30 години по-късно Синодалното издателство в София издава книга на британския теолог Лесли Барнард, посветена на Сердикийския събор¹³, съдържаща голяма част от текстовете на Теодорит и във връзка със Сердикийския събор. Тази книга обаче е издадена само на английски език с българско резюме – случай без прецедент в цялата издателска дейност в нашата държава за нейната стогодишна история. Книгата изчезва малко след това от пазара и понастоящем са известни само няколко екземпляра от нея в български и чуждестранни научни библиотеки, включително в Берлин. Напоследък тя изчезна от официалната научна литература в България и медиите, а местата от текстовете на статии, излезли по случай неотдавнашния юбилей на Сердикийския събор, споменаващи книгата в библиографията към тях и излезли в интернет, включително статията за него в българската Уикипедия в нейната версия от 22 IX 2016 г. пише, че източниците за текста са в „редактиране“. Заглавието на книгата изчезва от книжния пазар, но информации за нея дават почти всички каталози, предлагани от търсачките на Yahoo, Google и Bing. Екземпляр от книгата, зает от Библиотеката на Хумболтовия университет в Берлин, се намираше само до преди няколко седмици в продължение на близо половин година в моето жилище и част от нея сканирах за документация – ксерокопие от пълния немски превод на книгата от Теодорит си бях направил още преди близо 30 години и сведенията от нея съм използвал от тогава при много мои изследвания. За тези мои изследвания не се съобщава нито дума в текстовете на българските богослови и академични историци.

---

¹² София, 1958. По-нататък в текста поредицата се цитира съкратено ЛИБИ.

¹³ Leslie William Barnard, *The Council of Serdica 343 A.D.*, Sofia: «Synodal Publishing House», 1983. Сведенията за тази книга, които до неотдавна се даваха в българската версия на Уикипедия, както и в редица други статии в интернет, вече са заличени от редактираните наново съответни текстове.

Вторият от двата най-важни извори за църковната история на населението на нашите земи, *Църковна история* от „еретика“–ариан Филосторг (ок. 368 – след 411) е запазен също по някаква „случайност“, с каквато са запазени всички важни извори за историята на нашия народ. Тя е била унищожена заедно с всички останали истории на църквата от раннохристиянски автори още в края на IV век, като части от ръкописа са били съхранявани до IX век в тайния архив на Цариградската патриаршия. Патриарх Фотий (810–891) заел ръкописа от архива и поръчал изготвянето на препис, запазен в неговия архив чак до средата на XIX век, когато е отпечатано първото му издание, последвано от още три издания на непроменения основен текст, последното от които до неотдавна се продаваше в германските книжарници и чрез интернет¹⁴. Откъси от оригиналния гръцки текст, заедно с българския превод на Ив. Дуйчев, са публикувани *по изключение* в първия том на ГИБИ през 1954 – макар и да не ми е известно нито едно изследване на българските историци и богослови, което да споменава за него и да използва тъй важните негови сведения за етническата принадлежност на нашия народ, за неговия език и вероизповедание. За тези сведения давам подробни информации, заедно с обширни цитати от текста, във всички мои изследвания върху историята и вероизповеданието на населението на нашите земи от дълбока древност. Те се съдържат и в основния текст на настоящото издание, както и в последното мое изследване за историята на българската църква¹⁵. Не се съдържат обаче в нито един от над деветте хиляди тома исторически

---

¹⁴ Philostorgius, *Kirchengeschichte. Mit dem Leben des Lucian von Antiochien und den Fragmenten eines arianischen Historiographen*, hrsg v. Jos. Bidez, besorgt von Fr. Winkelmann, Berlin, ³1981 (=Die griechischen christlichen Schriftsteller der ersten Jahrhunderte 5). Преиздадената два пъти от АН на ГДР в поредицата съчинения на раннохристиянски автори съдържа изчерпателни бележки за живота и съчиненията на съчиненията на Филосторг. Подробни сведения за него излизат на английски език заедно с превод на части от текстовете му и библиография едва в началото на новото хилядолетие в една обширна студия, поместена и свободно достъпна в интернет → <http://tertulian.org/fathers/philostorgius.htm> Неотдавна издаденият руски превод не е достъпен в интернет, а печатното издание е изчерпано.

¹⁵ *Българската църква II*, София: «ХЕРОН ПРЕС», 2016.

извори за германския народ, *Monumenta Germaniae Hitorica*, макар – или по-скоро понеже – съдържат и най-важния автентичен **отрицателен** извор за историята на германския народ, отричаш всякаква връзка на този народ с известното под названието „готи“ население на Югоизточна Европа, включително нашите земи и Северното черноморско крайбрежи. Тези сведения се отнасят за **нашия народ**, с неговия език, неговата вяра и неговия духовен учител, Урфил, превел Священото Писание на езика на този народ, използвал писменост, **създадена от и за населението на нашите земи много столетия преди гръцката и латинската писменост**. Именно този превод, обновен в IX, XVI и XIX век, се използва от православната църква до ден днешен.

Освен църковните истории на Теодорит Кирски и Филосторг има още един извънредно важен автентичен съвременен извор за ранното християнство на населението в нашите земи, за който българският читател няма да срещне никакво сведение в изследванията на официалните български историци и богослови. Това е Духовното завещание на Учителя на Гетите–Траки, Урфил. То е открито едва в средата на XIX век, когато излиза и първият негов превод на немски език, заедно с коментари, които – макар и да признават неговата автентичност – не могат да обяснят много подробности, засегнати в това завещание, във връзка с историята на „германския“ народ и неговата църква. А именно тези подробности противоречат на официалната история на германския народ, на неговото мнимо ранно християнство и на мнимата „Библия на Вулфила“ – изработения през XVI век фалшификат, който германските историци и филолози представят за препис от превода, изготвен от Учителя на народа, населяващ нашите земи – ако и този фалшификат „написан на старогермански език“, да не съдържа нито едно изречение от Стария Завет, за чийто превод съобщава не само Филосторг, но и други съвременни писмени исторически извори, а само откъси от Новия Завет в превод на западногермански наречия от VIII век.

Българската общественост получава възможност да се запознае с части от текста на Духовното завещание на Урфил, преведени на български език и публикувани в интернет, едва в началото на ново-

то хилядолетие. Те се съдържат в труда на един български учен, проф. Георги Сотиров, живял и работил в Канада. Този научен труд, посветен на Юстиниан, е издаден първоначално на английски език преди повече от 40 години, но хартиеното издание на българския му превод излиза едва в края на ноември 2016 г.¹⁶ След интернетната публикация на тези откъси, за съдържанието на Духовното завещание и неговото значение за политическата и духовната история на нашия народ, както и за историята на църквата в нашата родина, споменавам обстойно, заедно с цитирането на големи откъси от този забележителен писмен извор, на много места в моите изследвания¹⁷.

Без съмнение най-важните сведения за историята на населението на нашите земи към края на античния период са в книгите на Прокоп. Те излизат в голям брой печатни издания още от XVI век и се преиздават чак до последните десетилетия. Преведени са на всички културни езици, включително на японски. Но не и на български език – освен малък брой извадки, публикувани във втория том на ГИБИ, със значителни съкращения и манипулации в текста, за които беше вече съобщено подробно в основния текст на тази книга, като бяха цитирани в оригинал и в български превод някои от най-важните сведения, предадени в тези книги. Но сведенията, които се съдържат в съчиненията на Прокоп, засягат не само историческите събития, на които той е непосредствен свидетел, а също и езика на населението на нашите земи, който авторът добре е познавал. Съдържат и изключително важни сведения за топонимията в нашите и съседните земи. Прокоп споменава много голям брой селища и местности, чиито имена звучат познато на съвременния български

---

¹⁶ G. Sotiroff, *The Assassination of Justinian's Personality*, Regina, Saskatchewan: «Lynn Publishing», 1974. Бълг. издание: Георги Сотиров, *Покушението над Юстиниан*, под редакцията на А. Чилингиров, превод, предговор и послеслов Ив. Стаменов, София: «Булга Медиа», 2016.

¹⁷ Вж. преди всичко студията ми *Единосъщел и подобносъщел*, публикувана за първи път в интернетното списание «Още инфо» през 2005 г. и препечатана в пълен текст с допълнения, в *Българската църква I*, София: «ХЕРОН ПРЕС», 2014, с. 9–122. Подробни бележи, заедно с текста на това завещание, вж. също в моята студия *Урфил – учителят на гетите*, поместена във втората част на *Готи и гети*, с. 271–274, както и в *Българската църква I*, с. 150–152.

читател, а във филологическите изследвания се считат за славянски думи, макар и да се споменават не само от Прокоп, но също и от мнозина други антични автори, в това число от живелия половин хилядолетие преди него римски географ Страбон. Тези мними „славянски“ топоними се употребяват много столетия, а дори и хилядолетия, преди „заселването на славяните“, което историците датират в седми и осми век¹⁸. Но Прокоп допълва сведенията за населението на нашите земи със забележката, че населението в тях, както и в голямата част от Югоизточна Европа и Мала Азия, е едно и също през цялата античност и говори на един и същ език. И не споменава за съществуването нито на някакви славяни, нито на германци по нашите земи и в съседство с тях. А това обяснява защо неговите книги, съдържащи тези важни сведения за историята и географията на нашите земи в античността, както и за езика на тяхното население, не се издават на български език – дори когато са издадени и на японски език. Но са издадени в голям брой издания също и на руски език – преди и след революцията, чак до последните години. Въпреки това, аз не съм видял през последните седем десетилетия да се продава в България нито една книга на Прокоп в превод на руски или друг език, напр. немски и английски, на които езици също излязоха през последните десетилетия много от неговите книги. Издава се обаче още в 1983 г. в български превод изготвеният под негово име в началото на XVII век фалшификат с название *Тайната история*¹⁹ за заблуждаване на българския читател с неверни сведения, засягащи най-тясно историята на нашия народ. А настоящата книга е единствената, издадена в България, където тези сведения от съчиненията на Прокоп се предават в български превод в пълен текст, заедно с техния гръцки оригинал.

---

¹⁸ Известна част от тези мними славянски топоними, цитирани от антични автори, публикува също проф. Георги Сотиров в една своя (много трудно достъпна в Европа) книга, *SLAVONIC NAMES IN GREEK AND ROMAN ANTIQUITIES*, Quebec/Winnipeg, 1969, издание на Института за ономастични изследвания при Украинската Свободна (емигрантска) Академия. Използвам възможността на това място отново да изкажа благодарност към дирекцията на Държавната библиотека Пруско културно наследство в Берлин, която чрез междубиблиотечната заемна служба изписа по моя заявка книгата от Канада.

¹⁹ Прокопий, *Тайната история*, превод от старогръцки Иван Генов, София: «Народна култура», 1983.

През столетията, последвали първите издания на църковните историци от IV и V век, а особено през последните две от тях и най-вече през миналите три десетилетия се появява много голям брой новооткрити писмени извори за ранната история на църквата, които по една или друга причина биват премълчани и остават некомментираны в повечето излезли след тяхното откриване основни съчинения по историята на църквата – на изток и на запад. Между тях, освен споменатите тук съчинения върху историята на църквата от Теодорит Кирски и Филосторг, както и Духовното завещание на Урфил, особено значение имат откритите през последните десетилетия в Израел и Египет старохристиянски текстове, написани върху папируси и в кодекси²⁰. И тъкмо те показват, как още от първите десетилетия след официалното признаване на християнството неговите основни догми биват по такъв начин манипулирани, че от Христовото учение не остават дори следи. От тези старохристиянски текстове става ясно, че не само Символът на вярата, чийто текст, съчинен не преди края на III век, става причина за първите разногласия сред християнското общество, но и че догмата и култът към светата Троица са продукт на богословите от IV и V век, които са далеч от учението на Христа. А тези догми до ден днешен разделят християнството, вместо да го обединят в Божието Слово.

²⁰ Върху новооткритите раннохристиянски текстове има богата литература с преводи от оригиналните текстове на повечето културни езици – но не и на български език, на който, освен популярните издания на Евангелията от Тома и Юда, има само преведени откъси от текстовете, открити в Наг Хамади: Архим. Павел Стефанов, *ЯЛДАВАОТ. История и учение на гностическата религия*, София: «ОМОФОР. Фондация ПОКРОВ БОГОРОДИЧЕН», 2008. Тук ще спомена само някои от главните издания на немски и руски език: *Das Neue Testament und frühchristliche Schriften. Vollständige Sammlung aller älteren Schriften des Urchristentums* – übersetzt von Klaus Berger und Christiane Nord, Frankfurt am Main/ Leipzig: «Insel Verlag», 2005; *Das Evangelium des Judas*, Washington, D.C.: «National Geographic», 2006; Klaus Berger, *Psalmen aus Qumran*, Stuttgart: «Quell», 1994; същ., *Qumran und Jesus. Wahrheit unter Verschluss*, Stuttgart: «Quell», 1993; Yizhar Hirschfeld, *Qumran. Die ganze Wahrheit*, Hamburg: «Nikol Verlag», 2004; *Die Gnosis I. Zeugnisse der Kirchenväter*. Unter Mitwirkung von Ernst Haenchen und Martin Krause. Eingeleitet, übersetzt und erläutert von Werner Förster, Düsseldorf: «Patmos», 2005; *Die Gnosis II. Koptische und mandäische Quellen*. Eingeleitet, übersetzt und erläutert von Martin Krause und Kurt Rudolf. Herausgegeben von Werner Förster, Düsseldorf: «Patmos», 2005. Пълен интернетен текст на всички ръкописи от Наг Хамади в руски превод в: http://apokrif.fullweb.ru/nag_hammadi/ с коментари за останалите руски преводи на същия интернетен адрес.

Лишена от любовта – основния принцип, върху който базира учението на Христос – църквата се превръща в бастион на омразата, раздухващ враждата между хората, изразен във войни, които през последните сто години получават такива размери, че човечеството днес стои пред прага на пълното си самоунищожение.

Макар че основната тема на това изследване и изобщо на целия сборник засяга предимно така наречените готи, считани и представяни от болшинството историци за етнически германци, въпросът за етническия произход и същността на така наречените славяни е засегнат изчерпателно в текста на изследванията, поместени както във втората, така и в първата част на сборника, излязла в печатно издание за първи път в 2005 г.²¹ Затова този въпрос, както и научната литература и историческите извори за произхода и мнимите миграции на славяните, ще разгледаме само във връзка с новите изследвания и станалите известни в последно време сведения и известия на исторически извори, но също във връзка с развитието на схващанията на изследователите. Като свързани с изследванията на помощните науки – включително на генетиката, палеофилологията, археологията и изкуствознанието – те ще бъдат споменати с отделни препратки към съответните изследвания, чийто брой отдавна е надхвърлил възможностите за обработката им от страна на специалистите в отделните области на науката.

На много места в моите изследвания, също и в първата студия в този сборник²², се споменава и коментира новото издание на историческите извори за славяните, публикувано от Росийската академия на науките в чест на XVIII Международен конгрес на византолозите в Москва през 1991 г.²³ В новото руско издание на тексто-

---

²¹ *Готи и гети. Изследвания по история на културата*, под редакцията на А. Чилингиоров, София: «ZIEZI EX QUO BULGARĒS», 2005; второ допълнено издание, 2008.

²² Стр. 243, бел. 194.

²³ *Свод древнейших письменных известий о славянах*. Москва, 1994. Т. I (I–VI вв.) / Сост. Л. А. Гиндин, С. А. Иванов, Г. Г. Литаврин, 1995. Т. II (VII–IX вв.) / Сост. С. А. Иванов, Г. Г. Литаврин, К. Ронин. Текстът на изворите се дава в руски превод с оригинален гръцки или латински текст, коментarii и библиография. И двата тома са достъпни в интернет като сканирани страници, а особено важните текстове се дават също и в цифровизиран вид с индекс → <http://www.inslav.ru/resursy/elektronnaya-biblioteka/1021--1994-i-ivi->

вете, считани от издателите за извори, отнасящи се за „славяните“, за първи път в руската историография се представят названията за племената или етническите, респ. обществените групи, за които се отнасят сведенията не обобщено като „славяни“ – защото в никой изворен текст не се съдържа названието „славяни“ или „словени“. В историческите извори едни и същи политически групировки се наричат с различни названия, макар и авторите на текстовете изрично да съобщават, че при тези отделни групировки или племена се касае за съставна част от населението на Югоизточна Европа и причерноморското северно крайбрежие, заедно със степите на север, живеещо на тази територия от незапомнени времена, без да споменават нито дума за някакви народи, новодошли през късната античност от Северна и Североизточна Европа. Във всички сведения на историците и географите от късната античност се споменава само, и то изрично, за грабителски походи на групи и племена с различен етнически състав, които след грабителските походи се завръщат с взетата плячка в родината си отвъд Дунава. Изключение правят само три текста, представляващи апологии за деянията на църквата при „отблъскването“ и „унищожаването“ на „враговете на християнството“: *Монемвасийска хроника*, *Пасхална хроника* и *Чудесата на св. Димитър Солунски*, като по отношение на първите два всички изследователи са единодушни за твърде късния им произход и липсата на автентичност. За тях, както и за третия „извор“, съществува обширна научна литература, отчасти неспомената и в новото руско издание, като студията на известния руски историк А.А. Васильев²⁴.

В прегледа на сведенията от изворите Васильев коректно отбелязва, че античните автори дават най-често неопределени и неясни данни за етническата принадлежност на считаните от сегашните изследователи за „славяни“ различни племена и племенни групи, а дори понякога смесват имената им – какъвто е случаят при Теофилакт, който отъждествява гетите със славяните и казва, че *гети* е по-древното название на тези варвари,²⁵ което прави и

²⁴ А.А. Васильевъ, *Славяне въ Грециѣ*, в: Византійскій Временникъ, V/1898, Отдѣлъ I, с. 404-438; Отдѣлъ II, с. 626-670.

²⁵ *Theophylacti Simocattae Historia*. III, 4, 7. De-Boor с. 116–117.

Комес Марцелин, който пък смесва едните и другите с българите.²⁶ А това води Васильев към извода, че названието гети при този автор е събирателно име за славяните и българите като се позовава на същия извод у Мюленхоф²⁷. А този извод на Васильев, който коренно противоречи на установеното у руските историци схващане за етническата принадлежност на тези народи, е и причина неговото задълбочено и изчерпателно изследване да не бъде споменато в библиографията на новото руско академично издание. Но – както се случва често при Васильев – той не използва този свой междинен извод за окончателните резултати на своите изследвания и дори изглежда, че го забравя. Използва обаче своя друг също междинен извод, според който славяните, участвайки вече като самостоятелен етнос в походите на българите от края на V и началото на VI век, проникнали в 517 г. чак до Термопилите. За името на „българите“, разграничението им от „славяните“ и за техния съюз той дори не се замисля. За него изглежда напълно естествено, че същите тези „славяни“, от отделни групички при нападенията на „българите“, само за век – век и половина дотолкова се размножават, че сами, без „българи“ или „гети“, заливат цялата територия на Пелопонес, Средна Гърция и егейските острови, като оставят по нея над 3000 топонима и никакви други следи от своето присъствие, за да бъдат асимилирани от местното малобройно население без остатък.

Този проблем, спокойно подминат от Васильев, ще се окаже костеливият орех на цялата теория за „славянското нашествие“ в Балканите, защото при археологическите разкопки по цялата гръцката държава, няма да бъдат открити потвърждения за нея²⁸. Или ако си послужим с думите на известния гръцки учен

---

²⁶ *Marcellini Comitis Chronicon ad a. 505 v: Chronica Minora* ed. Mommsen. Vol II. 1893, с. 96, 99, 100 и 103.

²⁷ Müllenhoff. *Deutsche Altertumskunde* II, с. 384 – цитиран по Васильев.

²⁸ Вж. обобщаващия труд за резултатите от археологическите разкопки в Гърция до 1978 г.: Michael W. Weithmann, *Die slavische Bevölkerung auf der Griechischen Halbinsel. Ein Beitrag zur historischen Ethnographie Südosteuropas = Beiträge zur Kenntnis Südosteuropas und der Nahen Orient*, hsg. von Rudolf Trufenik, Bd. XXXI, München: Verlag «Dr. Rudolf Trufenik», 1978. В това изследване и в публикациите за извършени разкопки през следващите десетилетия не се съ-

проф. Федон Малингудис, откритите там 3–4 погребения и няколко счупени грънци ни най-малко не съответстват на трите хиляди топонима, оставени от „славяните“ в периода между тяхното „нашествие“ и „асимилиране“²⁹ – а според него броят на топонимите е многократно по-голям и включва не само названията на селища, а също на реки, блата, езера и дори два планински върха, като подобни „славянски“ топоними се срещат и на егейските острови до Крит и Кипър. Както показват етимологическите изследвания на тези топоними, те имат твърде малко общо с мнимия „общославянски“ или „праславянски“ език и много от тях са непроизносими от повечето „славянски“ народи, както и от гърците, а не се срещат и в земите, населявани от тях „преди да ги напуснат и да се заселят на Балканите“. Въпреки това никой от маститите слависти, и то не само в чужбина, но и в България, няма да посмее до сега да признае, че са на български език и че са останали от местното българско население, обитавало тези земи от паметивека, преди да бъде изгонено от родината му след Първата световна война.

Че сведенията на историческите извори за „славяните“ и тяхната поява в Югоизточна Европа са твърде малко, знаят всички историци, но техният брой няма да се увеличи и през следващите сто години, изминали след излизането на студията на А. А. Васильев, когато постсъветските учени историци, филолози и палеолингвисти ще представят в чест на XVIII Международен Византоложки конгрес през 1991 г. в Москва резултатите от своя къртовски труд. Те дори ще намалеят като следствие на малко по-критичния им преглед, наложен от така наречената гласност, когато идентифицирането на славяните сред множеството народи по Северното Причерноморие ще бъде поставено под въпрос. Така че ние трябва да прегледаме много внимателно какво пише за него бележитият руски византолог, защото той поне в това

общава за никакви артефакти и погребения, свидетелстващи за наличието на население, отговарящо на представите за така наречените славяни.

²⁹ Малингудис посвещава на тази тема голяма поредица статии и книги – библиографски бележки вж. в *Готи и гети II*, с. 244, бел. 198. Там е посочена и литературата от български автори по този въпрос.

отношение показва рядка за неговата гилдия обективност. Колкото оскъдни и да са изворите за „появата на славяните“, които той предлага в своето изследване³⁰, още по-малко се оказват писмените исторически извори за тяхното разселване в Югоизточна Европа и по-специално по нашите земи и по територията на днешна Гърция. А както беше споменато малко по-горе, за тях Васильев е принуден да признае не само липсата на достоверност, но да постави под съмнение и тяхната автентичност. Това обаче не му пречи да потвърди „заселването на славяните“ чак до Пелопонес, за да изчезнат от там без да оставят каквито и да било следи от своя живот (но също и от своята смърт), освен огромен брой топоними. Тези оставени от „славяните“ топоними ще трябва да заместят липсващите следи от тяхната материална култура и отсъстващите сведения на писмените извори за цялата тяхна „миграция“ до Пелопонес и обратно.

Не само съставителите и редакторите на двете части от Сборника със сведения за славяните в писмените извори, но и А.А. Васильев, който в цялата си дългогодишна изследователска дейност се ползва с репутацията на извънредно компетентен по отношение на първичните исторически извори и на вторичната научна литература, не споменават за голям брой писмени исторически извори, както и на проучвания върху тези извори, съставляващи цяла поредица от научни трудове, обхващащи много стотици страници и посветени на същата тема: историята на народите, населяващи Югоизточна Европа и техните разселвания. И тази поредица не е написана на някакъв екзотичен език и не е издадена от някакви алтерна-

---

³⁰ Тук трябва изрично да отбележим, че в представените от руските историци „извори“ никъде не се споменават думите „словени“ и „славяни“. В някои от сведенията на античните историци се употребява думата „склавини“ (роби), която руските автори превеждат със „славяни“, макар че тя често се свързва и с понятието (избягали) роби, а като етноним се смесва с други етноними, като българи, гети и авари, и то в съобщенията на един и същ автор, като Теофилакт и Прокоп. А в съобщенията за етническата принадлежност на грабителите най-често се употребяват названията авари, гети и българи. Както вече беше споменато по-горе, думата „славяни“ не се среща и в руските летописи и други писмени източници преди XVII век, където се говори за „словени“. Думата „славяни“ срещахме за първи път едва в началото на XVII век в руския превод на книгата от Мавро Орбини, *Царството на славяните*, в чийто италиански оригинал тя е „slavi“ – на този въпрос ще се върнем малко по-нататък.

тивни любители-историци в далечни страни преди много векове. Това са изследванията на един известен руски историк, издадени в средата на XIX век от най-авторитетните руски официални научни институции – но само няколко десетилетия след издаването им те изчезват от всички руски библиотеки и архиви. Запазват се само няколко екземпляра в библиотеки на американски университети, които в началото на новото хилядолетие се сканират и публикуват в интернет. Тези инкриминирани малко подир издаването им изследвания са от Александър Дмитриевич Чертков (1789-1858). Произхождащ от стар дворянски род, той заема видни длъжности в обществения живот и подобно на своя баща и дядо е предводител на дворянството във Воронеж, участва като офицер във войната 1812–1814, но напуска военната служба, за да се отдаде изцяло на интересите си към старата руска история. Първите му публикации за старите руски монети и за българо-руската история, между които и научно изследване върху българския превод на Манасиевата хроника, получават висока оценка сред руските историци и той е избран за вицепрезидент на Императорското руско общество за изучаване на руските древности (1846), а след това и за негов председател, която длъжност заема до края на живота си. В средата на XIX век издава поредица изследвания върху историята на древното население на нашите земи и разселванията му, като се позовава на античните писмени източници, но също и на наблюденията си в областта на палеофилологията и топонимиката³¹.

Местното население от Югоизточна Европа и Северна Мала Азия Чертков назовава със заетото от Омир, а по-късно и Страбон

³¹ Главните му публикации в тази област са: А. Д. Чертковъ, *О переселеніи Тракійскіхъ племенъ за Дунай и далѣе на сѣверъ, къ Балтійскому морю, и къ намъ на Русь*, в: Временникъ Императорскаго Московскаго общества исторіи и древностей росіійскихъ. Книга десятая, 1852, с. 1-132; *Очеркъ древнѣйшей исторіи протословенъ*. Глава вторая. *Ораки, жившіе собственно во Оракіи (Омировой), или Оракіи и Македоніи (Страбоновыхъ)*, Москва, въ Университетской типографіи, 1851; *Пелазго-Оракійскія племена, населившія Италію*, в същата поредица, кн. 16, 1853, с. 1-46; Г. В. Вернадский, Из ВОСПОМИНАНИЙ (Вопросы истории 1995, № 1, с. 139 и сл. *Оракійскія племена, жившія въ Малой Азіи*. Москва: въ Университетской типографіи. 1852. Първата от тях е издадена също в България като частна инициатива с български превод и факсимиле на руския оригинал: Александър Чертков, *Тракійските племена отвѣд Дунава*, София: «БУЛГА МЕДИА», 2011.

название „траки“. И това местно население се разселва според сведенията на античните историци и географи, които Чертков цитира, НА СЕВЕР И НА СЕВЕРОЗАПАД, а не както продължава и досега да твърди огромното болшинство историци от север на юг. Тезата на Чертков остава без каквито и да било реакции от останалите историци – което съвсем не означава, че изследванията му остават незабелязани. В средата на XIX век в Русия се издават много малък брой изследвания в областта на античната история и студиите на Чертков са публикувани в една от малкото поредици с научни изследвания, за да не бъдат забелязани. При тях се прилага същата техника и практика, която не е загубила своята ефикасност и до ден днешен: за тях не се споменава нито дума и те се изземват от библиотеките – с такава точност при прилагането на тази практика, че от тях не се запазва очевидно нито един екземпляр в руските публични и частни библиотеки, за да липсват и днес екземпляри дори в Президентската библиотека на името на Елцин в Москва (бившата „Румянцева“ – един от основателите на която е същият А.Д. Чертков – след това наречена „Ленинска“), а руските учени и любители са принудени да ползват електронните издания на Гугъл (Gougle)³².

Наред със сведенията на античните автори за разселванията на тракийските племена заедно с плодовете на тяхната духовна и материална култура, в изследванията на Чертков се дават сведения и за същността на тази в действителност „прабългарска“, а не „пра-славянска“ култура, каквато очевидно не е притежавало коренното население на Централна и Северна Европа, включително руските и германските племена. Във връзка с тези съобщения за културата на местното тракийско или българско население – названието на народа тук има малко значение – трябва да се спомене на това място

---

³² В началото на новото хилядолетие се появи в интернет съобщение на Гугъл за много голям брой сканирани от тази фирма печатни издания на монографии и периодични списания, включително руски, от XIX и началото на XX век и събрани в много голям списък. Аз записах между 2006 и 2009 г. голям брой такива издания, които по-късно бяха махнати от интернет – засега някои от студиите на Чертков могат да бъдат ползвани свободно само от портала «history-fiction», напр. http://history-fiction.ru/books/all_1/section_1_8/book_1353/.

също за едно друго изследване със същата съдба на „изчезналите“ от погледа на съвременниците книги на Чертков. Това е граматиката на българския език от украинския историк и филолог Юрий Венелин (псевдоним на Григорий Хуца), която той съставя по поръчка от Императорската Руска Академия на науките и със средства за пътуванията и престоя си в България, предоставени от нея³³. В своето изследване авторът точно разграничава българския език с неговата лексика, фонетика и граматика от всички останали „славянски“ езици, в които особеностите на българския език не се срещат, а някои подобия, главно в лексиката, но не и в граматиката и фонетиката, са преминали заедно с българската писменост у другите „славянски“ народи.

Печатането на книгата не се „дозволява“ а главният цензор в Царство Русия, академик Александър Христофорович Востоков от немски произход, който възлага на Венелин проучванията върху българския език, счита, че Венелин не е направил изследванията си както трябва и твърди в своята книга неверни и невъзможни неща, като това че в българския „славянски“ език липсват падежите, както липсва и инфинитивната форма, а също че в него се употребяват задпоставни прилагателни. За недоразумение счита и твърдението на Венелин, че в българския език, наред с думи със сходно или еднакво значение, както в другите „славянски“ езици, има и думи не само с различно, но и противоположно значение от значението им в руския и останалите „славянски“ езици. И собственооръчно съставя първата граматика на „църковно-славянския език“, в която вече всичко си идва на място, „както се полага“³⁴.

---

³³ Ю. И. Венелин, *Грамматика нынешнего болгарского наречия*. Публикация подготовлена Г. К. Венедиктовым, Российская академия наук, Институт славяноведения и балканистики, Москва 1997. Книгата се издава за първи път 160 години след написването ѝ. На тържествата по случай представянето на книгата – в краткия междинен период на „гласност“ – при които редакторът на руското издание е отрупан с награди от България, никой не може да си обясни, нито руските, нито българските учени, как се е случило, че книгата дотогава още не е била издадена

³⁴ *Грамматика церковно-словенскаго языка, изложенная по древнѣйшимъ онаго письменнымъ памятникамъ*, составленная Академикомъ А.Х. Востоковымъ, Санктпетербургъ, въ типографіи Императорской Академіи наукъ 1863. По този въпрос вж. моите бележки и подробности в книгата ми *Размисли за българския език*, София: «ХЕРОН ПРЕС», 2011, с. 7–14.

А ръкописът на Юрий Венелин потъва в забвение, за да бъде издаден отново на дневна светлина и издаден, включително и в български превод, един век и половина по-късно³⁵.

Резултатите от изследванията на Венелин върху българския език бяха подкрепени от изследванията на десетки български и руски учени и публикациите на голям брой ръкописи, показващи развитието на българския език в течение на едно и половина хилядолетия – макар и запазени в по-късни, предимно руски преписи и преписи от преписи, изготвяни чак до средата на XIX век. Тези преписи също свидетелстват за развитието на лексиката и фонетиката на езика. Но не и на неговата граматика – синтаксиса и морфологията на първоначалните български текстове, останали непроменени в преписите дори от XVIII и XIX век. Това ми даде повод за издаването още на едно мое изследване – върху българския език³⁶. Но и да подложа на анализ считаното за най-важно изследване на академик А.Х. Востоков – неговото издание на ръкописа от така нареченото „*Остромирово Евангелие*“, считано и досега за първи датиран руски ръкопис – датиран въз основа на послеписа върху последните две страници на книгата в 1057 г. и подписан от кописта, дякон Григорий. В текста на този послепис, както и в целия препис на това четвороевангелие-апраксос, Востоков открива три несъмнени «русизми», т.е. думи от руския език, каквито не се срещат в църковнославянския превод на Евангелието, за който славистите са уверени, че е направен от братята Кирил и Методий и то във Великоморавия за нуждите на „великоморавските славяни“, под които се подразбират днешните чехи и словаци. А от

---

³⁵ Юрий Венелин, *Грамматика на днешното българско наречие*, преведе от руски проф. Блажо Блажев, отговорен редактор проф. Петър Пашов, София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“ 2002. Дори след мнимото откъсване на българската казионна филология от пряката ѝ зависимост от нейните съветски господари, в специалната литература не се появи никаква рецензия, която да обясни причините за възложената от руската цензура възбрана върху забележителния труд на Априлов. Само голословно бе прогласено значението на тази граматика като „Иконна книга за българския език“ → <http://liternet.bg/publish10/kvachkova/venelin.htm>

³⁶ А. Чилингиров, *Размисли върху българския език*, София: «ХЕРОН ПРЕС», 2014. По установената вече практика и за тези мои изследвания, освен няколко съобщения и бележки във Фейсбук, в българската специална литература не се появиха никакви сведения за тях.

трите „русизми“ единият е думата „почах“. Че тази „типично руска дума“ не се среща никъде другаде в руската литература и че е склонена в една граматична форма, каквато никога не се е употребявала в руския език, той не споменава нищо³⁷. Но че тя се среща в същата граматична форма в различни български наречия до ден днешен, той не знае, а това явно не го е и интересувало. От друга страна цветното факсимилно издание на *Остромировото Евангелие* от 1988 г. показва недвусмислено, че неговото послесловие е написано с друго мастило и от друг копист, чиито букви са леко наклонени надясно и графиката им се отличава от графиката на буквите в основния текст на книгата. Но новите изследвания и върху „втория по старост руски датиран ръкопис“, при първата му публикация наречен „*Изборник Святослава 1073 года*“, водят до съвсем различни заключения относно името на неговия дарител, както и за неговия произход и датировката му. След прочитането на изстърганите букви в оригинала, названието му се променя на *Цар Симеонов сборник*. Но това обстоятелство, за което не съществуват никакви съмнения, още не е всичко. При реставрацията на ръкописа, извършена преди заснемането му за неговото факсимилно издание през 1983 г., се оказва, че шест листа от ръкописа, които включват също изключителните по своята художествена стойност илюстрации и посвещението с изстърганите букви и заставките, са написани и нарисувани върху пергамент, различен от този на останалия текст – пергамент от много високо качество, какъвто не е използван при нито един руски ръкопис; изследвания

---

³⁷ Единствен досега регистриран случай за употреба на тази дума в руския език е в *Първата Новгородска хроника*, където под годъ 676 е отбелязано: „Не на почахъ извнати, но онъ“ (И. И. Срезневский, *Словарь древнерусского языка*, II, 2: г. 1323). Същата дума, **почах** (написана съкратено **пчх**) срещахме обаче още веднаж в един късен и нерегистриран нито в „Словара“ на Срезневски, нито в новите речници на руския език препис (6964=1456 г.) от *Хрониката (Бременникъ)* на Георги Амартол, дериват на унищожения в Киевска Русия български ръкописен сборник, върху който ще се спрем подробно по-нататък в това изследване. Този ръкопис е изследван и описан подробно в *Систематическое описание славяно-российскихъ рукописей собрания Графа А. С. Уварова въ четырех частяхъ*. Составилъ Архимандритъ Леонидъ, Часть четвертая, Москва, 1894, № 1305 (968), с. 9 – на това „Систематическо описание“ и на други важни сведения в него ще се спрем също подробно по-нататък.

върху пергамента, който е използван за Остромировото Евангелие, не са извършени, или поне не се съобщава за такива, а само се казва, че е извънредно тънък и от много високо качество. Визуалното сравнение на илюстрациите в двете книги, *Остромировото Евангелие* и *Цар Симеоновия сборник*, показва, че са изпълнени с много голяма вероятност в едно и също художествено ателие, което въз основа на стиловите и иконографските особености на изображенията може да се свърже само с българската столица през X век, т.е. един век преди възприетата датировка на двата художествени паметника³⁸.

Голяма част от обстоятелствата, свързани с тази поредна фалшификация и манипулации на писмените извори за българската история, разкрива още една унищожена руска книга – но и този път от нея остават запазени два пълни и един непълен екземпляр. За тази криминална история трябва да се отдели тук повече място, понеже по-добре от всички сходни истории показва както какво е трябвало да бъде унищожено, но и какво е съдържал унищоженият – макар и неуспешно – оригинал.

При преглед на микрофишовия каталог на библиотеката през септември 2002 г. – по това време още не съществуваше пълен електронен каталог – открих заглавията на две книги, за чието съществуване не знаех. Името на автора е дадено заедно със заглавието на титулните страници на двете книги: княз Михаил Андреевич Оболенски. Първата книга е озаглавена *Изследованія и замѣтки князя М. А. Оболенскаго по рускимъ и славянскимъ древностямъ*³⁹ а на втората книга – *О первоначальной русской летописи*⁴⁰. Особено впечатление ми направи посвещението на първата книга, цитирано изцяло в микрофиша от библиотечния каталог: „На българския народ в годината на празнуването хилядогодишнината на православието на българската църква посве-

---

³⁸ В руските интернетни портали РНБ, ФРОНТИСТЕС и КСАНА може да се ползва свободно текстът с илюстрациите и на двете книги при висока резолюция, позволяваща наблюдаването на всички техни детайли при голямо увеличение.

³⁹ Москва, 1870.

⁴⁰ Санктпетербургъ: Типографія и хромолитографія А. Траншеля, 1875. И на двете книги липсва задължителната бележка, за „дозволение“ от цензурата.

шава Княз Михаил Андреевич Оболенски⁴¹. В това посвещение не се говори за мнимото покръстване на българите и посочената година не е 865, а съвпада с признаването на автономната Българска архиепископия от (впоследствие обявения за недействителен) Осми вселенски събор. А запознаването ми със съдържанието на изследването ще покаже, че темата за „еретическата българска църква“, според възгледите на Цариградската патриаршия, както и за християнизирването и просвещението на Киевска Русия, извършено от български духовници, е една от централните при изследванията на автора.

Още на следващия ден в читалнята на библиотеката и двете книги бяха предоставени на мое разположение, като изготвих веднага – въпреки значителния им обем от над 600 страници – ксерокопия, които можех вече да ползвам в моето жилище. И ползвах през следващото едно и половина десетилетие – до сега. Няколко години по-късно се появи в интернет и сканиран от Google непълнен екземпляр от втората книга, притежаван от библиотеката на университета в Стенфорд, но малко след това изчезна от там. А на въпроса ми пред управлението на Президентската библиотека на името на Елцин в Москва, дали библиотеката притежава хартиен или електронен екземпляр от нея, получих отрицателен отговор. По същото време се оказа, че трети екземпляр от книгата се притежава и от Университетската библиотека в София. Той е споменат и в ръкописния каталог на библиотеката без никакви данни нито за обстоятелствата, довели до придобиването му, нито от кого е ползван. За разлика от съвършено запазения екземпляр в берлинската библиотека, в който нямаше никакви следи от ползване и само оригиналната подвързия беше повредена от многократните пренасяния на книгата по време на войната, екземплярът в Университетската библиотека носи следи от многократно ползване. Макар да липсват сведения за негови читатели, може да се направят предположения, кои са били те, понеже числото на българските учени, работещи по темата на книгата по това време не надвишаваше трима–четирима.

---

⁴¹ „Народу болгарскому въ годъ празнованія тысячилетія православной болгарской церкви посвящаетъ Князь Михаилъ Андрѣевичъ Оболенскій“.

Запознаването ми с текста на книгата показа, че той е тъй опасен, че всеки от тези учени по-скоро би си отрязал езика, отколкото да спомене нещо от съдържанието на книгата⁴².

Независимо от съвета да не се занимавам с книгите на княз Михаил Оболенски, аз посветих голяма част от времето и силите си през последвалите десетилетия на тъй „опасната“ тема. През юни 2003 г. излезе във в. „Про и анти“ моя голяма статия по проблемите на българската история, предмет на публикациите на княз Михаил Оболенски (1803–1873)⁴³, а едновременно с нея дадох за публикация в сп. Богословска мисъл статията *Именникът на българските князе и неговият произход*, първата част от която излезе три години по-късно⁴⁴, а втората част – по понятни на читателя причини – не беше публикувана, както не бяха публикувани в същото научно списание повече никакви мои статии, а редакторът на списанието беше освободен от длъжност. Резултатите от проучванията на руския учен върху българската история и нейните извори бяха представени в двете части от изследванията ми, озаглавени „*Цар Симеоновият Съборникъ*“, излезли в две издания от 2006 до 2011 г., които почиват върху основата не само на проучванията на княз Оболенски, но също на немалък брой други, предимно руски, публикации от следващите години и десетилетия, както и на резултатите от изследванията на помощните науки, които потвърждават и допълват проучванията на този руски учен. Тъй като тази тема е

---

⁴² След първото мое запознаване със съдържанието на книгите и с потвърждението на сведението ми, че за тях липсват сведения във всички библиотечни каталози от Европа, САЩ и Канада, които по това време се ползваха в интернет, споделих по телефона моето откритие с една от най-известните български специалистки за старобългарските ръкописи, която ми каза, че ще направи съответните справки. При следващия ми разговор тя каза, че направила справка – без да назове името на своя консултант. Той ѝ съобщил, че книгите били известни на науката и няма нужда да се занимавам с този въпрос. По това време единственият още жив учен, с когото тя можеше да се консултира, беше проф. Петър Динеков – и този отговор потвърди заключението ми.

⁴³ А. Чилингиров, *Кой положи основите на книжовността в Русия*, в: „Про и анти“ от 12-18 юни 2003, с. 6. Статията е свободно достъпна в интернет → <http://www.otizvora.com/files2015/tschilingirov//atch-koi-poloji-osnovite-na-knijovnostta-v-russia.pdf>

⁴⁴ Богословска мисъл, издание на Богословския факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, год. X/2005, кн. 1-2, с. 80-92. Статията е достъпна на същия портал: <http://www.otizvora.com/files2015/tschilingirov//atch-imennik.pdf>, както и на портала scribd.de

комплексна и засяга всички области от историята, езика, писмеността и изобщо културата и културното наследство на нашия народ, тук ще засегна във вид на резюме само резултатите от изследванията, свързани непосредствено с изворите за българската история, основната тема на тази публикация.

Княз Михаил Оболенски, който в продължение на четири десетилетия завеждал най-голямото хранилище на тайни документи на руската държава, Главния архив на на Външното министерство в Москва, открива в него един голям ръкопис, на който посвещава голямата част от своята научна дейност за останалото време от живота си, до своята смърт. Този сборник, получил от неговото първо споменаване в научната литература при сензационното му откриване от руския историк и филолог К.Ф. Калайдович през 1813 г. названието „Архивен сборник“⁴⁵, е предаден от Екатерина Велика на канцлера граф Безбородко за съхранение в Тайния Санктпетербургски архив и от там преминал след смъртта му на 6 (17) IX 1821 в Московския архив.

Още К. Калайдович, първият откривател на сборника, обръща внимание на руската общественост от началото на XIX век не само на голямото значение на българската книжнина от X век за цялата славянска литература, но и на някои неизвестни сведения от историята на българския народ, поместени в съдържащия се в този сборник български превод от Хрониката на Йоан Малала, преди всичко твърдението, според което „хуните наричани сега българи“ били идентични с мирмидонците на Ахил, което събужда дискусии, продължаващи и до сега. Независимо от сравнително късната датировка на ръкописа около средата на XV век, княз Оболенски установява, че той е до голяма степен точно копие от друг ръкопис, съставен в XIII век, от който протограф съществува и друг препис, съхраняван във Вилнюс, а през 1990 г. е открит във Варшава и трети препис. Само т. нар. Архивен препис съдържа

---

⁴⁵ Подробности за откриването на сборника вж. в: Константинъ Федоровичъ Калайдовичъ, *Юаннъ Экзархъ болгарскій. Исследование, объясняющее историю славянскаго языка и литературы IX и X столетий*, Москва, 1824. Понастоящем сборникът се съхранява в Руския държавен архив (РГАДА), фонд 181 (МГАМИД), № 279/658.

обаче една особеност, която свързва целия текст в сборника с първоначалния протограф, за който княз Оболенски доказва, че представлявал много голям ръкописен сборник, съставен през X век в столичните български скриптории и съзнателно унищожен в Киев през 1030-те години. За разлика от другите два преписа от същия протограф, изпълнен през XIII век, Архивният сборник има в началото едно „оглавление“, съдържащо заглавията на почти всички части на българския ръкопис – това са 780 заглавия на отделни съчинения, които този ръкопис е съдържал и от които последните са загубени с последния лист от списъка⁴⁶.

Следващите изследователи, а това са на първо място известните изследователи на старите руски ръкописи А.А. Шахматов и Архимандрит Леонид (Кавелин), допълват през последвалите десетилетия проучванията на княз Оболенски, като установят не само българския произход на първоначалния протограф, но и че преписите от техни преписи, изготвени в руските земи до средата на XIX век, съставят над 95 % от цялата „руска“ книжнина⁴⁷. Според тези изследвания първоначалният сборник съдържал три дяла: първи, с поредица исторически съчинения от късноантични автори, които се допълвал от несъхранения *Лѣтописецъ болгарскихъ царѣвъ*, втори дял с предимно нравствени и богословски съчинения и трети дял с текстове от практически характер, впоследствие многократно преписвани в сборници под названието *Пчела* или *Бчела* – Архим. Леонид открива руски преписи от всички текстове, чиито заглавия се съдържат в оглавлението на Архивния сборник, преписвани много стотици пъти от руски кописти до средата на XIX век.

Историческите съчинения, представяни в първоначалния сборник, предават историята на човечеството от сътворението, изложе-

---

⁴⁶ Пълния текст на „Оглавлението“, съдържащо заглавията на всички отделни части от първоначалния сборник, княз М. Оболенски публикува още в първия си труд, посветен на този сборник, издаден в 1851 г. под заглавието *Лѣтописецъ Переяславля Суздальскаго, составленный въ началѣ XIII в. в Временникъ Императорскаго Московскаго общества исторiи и древностей росiйскихъ 9/1851*, с. I-C, 1-119. Електронният текст и на тази книга може още да се ползва в интернет: http://history-fiction.ru/books/all/book_1205/

⁴⁷ Архим. Леонидъ, *Древняя рукопись, Русскiй Вѣстникъ*, 1889, IV, с. 3–24; същ., *Систематическое описанiе...* (вж. бел. 38); А.А. Шахматовъ, *Древнеболгарская энциклопедiя X вѣка* (Византийскiй Временникъ. VII/1899, вып. 1, с. 1-35.

на на първо място според *Шестоднев* от българския писател Йоан Екзарх, един от най-бележитите книжници на Преславската книжовна школа от X век. Именно откритото в 1813 и публикувано в пълен текст през 1824 г. от Калайдович съчинение събужда у руската общественост интерес към сборника със заключението, че и „славянската“ писменост има още в нейната най-ранна фаза съчинения с високи художествени и естетични качества, неподозирани дотогава от науката. Останалите исторически трудове, съдържащи се в първоначалния сборник, някои от които са стигнали до нас чрез преписите им в Архивния сборник, съставят както техните пълни преводи, така и съкратени изложения на съответните текстове в „славянски“ превод от известни гръцкоезични оригинали. Основните исторически съчинения са представените в български превод две главни и най-популярни хроники във Византия до около средата на X век – хрониките на сирийските историци Йоан Малала и Георги Амартол. Както ще стане известно едва през 1930-те години⁴⁸, първото от тях се унищожава по нареждане на „високо образование“ византийски император Константин Багренородни, като от гръцкия оригинал е запазен само отчасти един единствен ръкопис и в пълните издания на текста през XIX и XX век ще бъде използван обратният превод от българския превод, запазен в Архивния сборник, който превод пък ще бъде публикуван за първи път в пълен текст от едно руско-американско издателство едва в 1996 г., след края на Съветския Съюз, като паралелно с него излиза в България в печатно издание също новобългарски превод⁴⁹. Но и *Хрониката* на Георги Амартол е запазена – освен в нейния български превод – само в четири ръкописа, изготвени преди XII век, като от последната трета на X век във Византия се използва подправената, преработена и допълнена *Хроника* на Теофан Изповедник с нейното продължение, известно под названието „*Продължител*

⁴⁸ Подробности за дискусията между историците във връзка с унищожаването и манипулирането на гръцките исторически извори още през X век вж. в моето изследване *Цар Симеоновият Съборник от X век II* (вж. бел. 6), с. 38–40. На този проблем ще се върнем още веднъж по-нататък в текста.

⁴⁹ Интернетното издание на българския превод заедно с части от *Временник* на Георги Амартол, излиза във Великобритания в интернетния портал → <http://macedonia.kroraina.com/zv/index.htm>.

на *Геофан*“, приписвано на самия император Константин Багренородни, заедно със също новосъставените различни версии от Хрониката на Йоан Скилица – само до преди няколко десетилетия се използваше в историографията нейният, преработен през XI век от Кедрин, вариант, преди в 1978 г. да бъде издадена компилация, съдържаща почти всички известни засега версии от многократно преработения оригинален текст на Скилица⁵⁰, със съвършено противоречащи помежду им данни за историческите събития, сред които никой историк днес не може да се ориентира и да разбере кое съобщение е достоверно и кое не е. А именно тези съобщения се отнасят предимно за историята на отношенията между Византия и България в края на X и началото на XII век.

Докато историческите съчинения на Малала и Георги Амартол са представени в Архивния сборник – доколкото може да се съди по съхранените части от гръцкия оригинал – чрез точен и дословен, напълно коректен български превод, останалите съчинения се дават там в повече или по-малко съкратен и обработен превод, предаващ най-важното от оригиналния текст. Още княз Оболенски и отделно от него бележитият руски историк А.А. Шахматов обръщат внимание на факта, че съставянето на такъв компримиран текст изисква от неговия автор изключителни качества и начетеност, позволяващи му да подбере за своя текст от различните версии на оригиналите не само най-достоверните, но и да състави въз основа на тези различни версии от оригиналните текстове съвсем нови литературно-исторически трудове, запазвайки оригиналните им заглавия. Оригинални исторически съчинения, от които съществуват много гръцкоезични версии, са така начетената *Александра*, представляваща посветеното на живота на Александър Македонски съчинение на Псевдокалостен и *Историята на Юдейската война* от Йосиф Флавий. Но и поместването именно на тях в българския сборник от X век отговаря на една основна концепция за съдържанието на историческия сборник, изложена в открития от княз Оболенски в късен препис откъс от предговора на унищожения ръкопис, в който се излага основната идея на сборника – да

---

⁵⁰ CFHB Vol. V, Series Berolinensis.

представи закономерната взаимна зависимост на събитията в историята на човечеството, от Създанието на света в Шестте дни на Творението, до мисията на Христа с последствията от Неговото поругаване и разпятие до възмездието на юдеите с тяхното изгнание от родината им.

Както беше вече отбелязано, Архивният сборник съдържа само първия дял от първоначалния сборник, историческия, а за съдържанието на втория дял, нравствено-богословския, както и на третия дял, практическите съвети, може да се съди от поместеното в него „оглавление“, в което са отбелязани заглавията на всички, съдържали се там съчинения. И въз основа на тези заглавия се стига до заключението, че почти пълен препис от втората част на сборника се съдържа в така наречения „Святославов изборник 1073 года“, за чието идентифициране със *Цар Симеоновия Съборник* беше споменато по-горе, както беше отбелязано и че в руския препис се съдържат по всяка вероятност и 6 листа от унищожения български оригинал. Въз основа на оглавлението може да се съди и за това, че при руския препис от 1073 г. няколко съчинения са били или съкратени или подменени с други. Както Архим. Леонид отбелязва в статията си и в описанието на ръкописната сбирка на граф Уваров⁵¹, всички отделни съчинения, поместени в третия дял на *Цар Симеоновия Съборник* и отбелязани в „оглавлението“, са запазени в голям брой руски преписи, изготвени между XIV и XIX век. От тях се съди, че за третата част на *Цар Симеоновия Съборник* е бил извършен подбор от гръцкия оригинал, съдържащ 71 отделни съчинения – от българския подбор са известни според „оглавлението“ заглавията на 49 съчинения.

Статията на акад. А.А. Шахматов събужда остра дискусия в руската научна литература от края на XIX и началото на XX век. Всички автори са сигурни, че в основата на Архивния сборник и неговия предпологаем протограф, както и на първоначалния сборник, е бил някакъв неизвестен гръцки сборник, според някои дори

⁵¹ *Систематическое описание словено-российскихъ рукописей собранія графа А. Уварова. З.*, Товарищество типографіи А. И. Мамонтова, Москва, 1894. Статията (вж. бел. 47) не се посочва в руските библиографски справочници. Пълен български превод от нея се съдържа в първия том от моите изследвания *Цар Симеоновият Съборник от X век*, Берлин, 2007 и ²2011, с. 39–48.

преведен чак през 30-те и 40-те години в Киев от руски книжници, за чиято дейност съобщават руските летописи, съставени или основно преработени през XV и XVI век. Отговорът на Шахматов е, че в цялата руска книжнина няма нито един руски превод на гръцки текст чак до XVI век, както няма нито един запазен гръцки ръкопис, писан преди XV век – в следващите 100 години също няма да бъде открит такъв ръкопис. А в търсенето на гръцки оригинал, послужил за образец при съставянето и превода на *Цар Симеоновия Свборникъ* ще бъдат прегледани в края на XX век всички книгохранилища в Европа и Америка, както и съобщенията на късноантичните автори, с което ще се потвърди твърдението на Шахматов, че „*Старобългарската енциклопедия от X век*“ – както той нарича първоначалния ръкопис – представлява по своя замисъл и с преработката на гръцкоезичните исторически съчинения, оригинален труд на български книжовник.

Главен опонент на Шахматов в тезата му за оригиналността на българския исторически сборник е Василий Михайлович Истрин, който пише срещу него остра статия, в която го обвинява в противоруски идеи и отричане на „големите заслуги на руските книжовници от XI век за създаването на руската средновековна литература“⁵². Тези обвинения прекъсват дискусията и Шахматов повече не пише нищо по повод на българския исторически сборник. Истрин от своя страна ще употреби останалите 40 години от живота и научната си дейност в историко-филологически проучвания на всички исторически съчинения от Архивния сборник, излезли в цяла поредица от книги и статии в научни списания⁵³.

Единствено доказателство за дейността на „руските книжници“ през XI век, на което Истрин се позовава, са сведенията от късните руски летописи, за които липсват каквито и да било доказателства. От друга страна, също и от богатия лексически материал, извлечен

---

⁵² В. Истринъ, *Одинъ только переводъ Псевдокаллисфена, а древнеболгарская енциклопедія X вѣка – мнимая* (Византійскій временникъ VII/1899, вып. 1, с. 1-35).

⁵³ Изчерпателни библиографски бележки с коментари за съчиненията на Истрин вж. в моите изследвания *Цар Симеоновият Свборникъ от X век I*, с. 67–70 и II, с. 24–71. Там се дават сведения и за продължението на дискусията чак до Новото хилядолетие.

от текста на историческите съчинения в Архивния сборник, той не може да докаже руския произход на преводачите им. По-голямата част от думите и понятията, които преводачите са ползвали, не се срещат повече в никакви „оригинални“ руски текстове през следващите векове, а главното доказателство, противоречащо на тезата на Истрин, са граматичните особености в тези текстове, запазили във всички по-късни преписи особеностите на българския език с неговите безпадежни и безинфинитивни форми, както и словоредата, съществено различни от особеностите на руския език.

Срещу голословните твърдения на Истрин и всички останали руски патриоти до ден днешен за „големия разцвет“ на руската книжнина, култура и изкуство през втората трета на XI век, княз Оболенски цитира конкретни откъси от руски ръкописи от началото на XII век, в които книгите на „проклетите българи“ се обявяват за „еретически сарацински писания“⁵⁴, а също с конкретни цитати показва как намиралите се в първоначалния унищожен сборник части от българските летописи са били преработени и включени под ново заглавие – вместо *Летописецъ болгарскихъ царей* в *Летописецъ Русскихъ царей* – в протографа на Архивния сборник. И не е само „малко измененото“ заглавие, което не отговаря на съдържанието, защото руски царе има едва от XV век нататък, а и поредица автоматично преписани сведения и изрази, които руският копист, но също и руските съвременни учени, не могат да разберат и до сега⁵⁵.

Въпреки ясните указания на Архим. Леонид и А.А. Шахманов за произхода на руските исторически сборници именно от българския сборник от X век, коригиращи твърдението на техния първи изда-

⁵⁴ „Сиде бо нѣдѣи еретици глаголють отъ книгъ сарацинскихъ и отъ проклятыхъ Болгарь“ *Изслѣдованія и замѣтки князя М. А. Оболенскаго...* (вж. бел. 40), с. 148–149.

⁵⁵ Пак там. Вж. и предговора към изданието от него още в 1854 г. руски летопис: *Летописецъ Переяславля Суздальскаго, составленный въ началѣ XIII в.*, във Временникъ Императорскаго Московскаго общества исторіи и древностей росіейскихъ 9/1851, с. I-C, 1-119). Едно от главните доказателства за това погрешно разбиране на руските кописи и учени е сведението за етническата същност на новгородците, назовани с това име „от варягите“ – като не могат да разберат българския текст на това съобщение, в което думата „от“ замества творителния падеж при произхода на новгородците „от варягов“.

тел, Андрей Николаевич Попов⁵⁶, за руския им автохтонен произход, съветските и постсъветските автори и в новото хилядолетие продължават не само да повтарят „доказателствата“ за руските им автори, а при новоруския превод на текстовете не могат да разберат значението на „непонятни“ думи в речника на техните създатели, като „черга“ и „братовчед“⁵⁷. И един след друг получават отличия и ордени за заслугите си за руската книжнина...

Макар Шахматов да счита изследванията си върху Архивния сборник за незавършени и по лесно обясними причини не ги продължава, дори в публикуваната им част в своята статия той съвсем ясно показва и доказва произхода на руските исторически сборници от двете версии на българския сборник⁵⁸. За тези негови заключения – независимо от твърденията на Истрин и противно на тезата му за руския произход на сборниците – Архим. Леонид дава решаващото доказателство, публикувано подир смъртта му, в 1894 г.:

„Авторът на «Обзора на хронографите» А. Н. Попов убедително доказва в това свое забележително съчинение, че «Елинският летопис» в руска редакция, ако се съди по неговия състав, трябва да е бил предшестван от „Елински летопис“ или „Хронограф“ в южнославянска редакция. При всичкото си усърдие обаче той (А. Н. Попов) не е успял да открие този «Летопис» или «Хронограф».

След като подновихме тези търсения, ние имаме щастието да открием по-горе обозначения «Хронограф» или «Елински летопис» в българска редакция, съставен в X век от презвитер-мних (йеромонах) Григорий, сътрудник на българския цар, книголюбеца Симеон († 927), в ръкописа от XV век, принадлежащ на библиотеката на Московския

---

⁵⁶ А.Н. Поповъ, *Обзоръ хронографовъ русской редакцији I-II*, Москва, 1866–1869; ново издание: Москва «Книга по требования», 1999. Първото издание на двете части от книгата на А.Н. Попов са свободно достъпни на руските интернетни портали – вж. бел. 39.

⁵⁷ Вж. преди всичко В.Н. Творогов, *Древнерусские хронографы*, Ленинград, 1975; *Летописец Эллинский и Римский I-II*, Санктпетербург, 1999–2001 и Е.Г. Водолазкин, *Всемирная история в литературе Древней Руси* (на материалах хронографического и палеиноного повествования XI-XV веков), München, 2000 (=Sagners slavistische Sammlung 26).

⁵⁸ Най-съществените части от статията му са публикувани в мой български превод в *Цар Симеоновият Съборник от X век I* (вж. бел. 51), с. 50–65.

Архив на Министерството на Външните работи № 12-1408. (Вж. моята статия за него под заглавие Древния ръкопис в Русекий Архивъ, кн. 4, м. април 1889 година). Именно с този първоначален славянски «Хронограф» или «Елински летопис» в българска редакция (X век) трябва да започне бъдещият пълен обзор на славянските «Хронографи», ако му е съдено някога да се появи в руската историческа литература. При всичките си достойнства трудът на А.Н. Попов още далеч не е пълен. Така напр. той не е познавал изобщо богатата с хронографи библиотека на граф А. С. Уваров.⁵⁹

През последвалото това твърдение на бележития руски изследовател столетие нито един български или чужд изследовател няма да го забележи. А именно то дава ключа за разбиране и познаване значението на Българския исторически сборник от X век, а от там и за **най-важния писмен извор за нашата история – Именника на българските князе** – за който в българската историография и до сега се пишат и публикуват само безсмислени и нелепи твърдения и интерпретации, противоречащи не само на неговия текст, но и на разума⁶⁰.

Понеже при тези твърдения и интерпретации не се касае за случайни предположения на неуки и анонимни блогари и никове, а за научно обосновани теории на най-видни български и чужди учени от проф. В. Златарски и Геза Фехер до О. Pritsak, П. Добрев и Цв. Степанов, ще ги обобща с няколко думи. Между тези утвърдени и зациментирани в българската историография резултати от тяхната

⁵⁹ *Систематическое описание словено-российскихъ рукописей собранія графа А. Уварова.* 3 Москва, 1894, с. 25–26 – превод мой (А.Ч.).

⁶⁰ За да не пълня моето изследване с изреждането на тези „научни“ публикации, ще препратя читателя към съответните текстове на българската *Уикитедия* и *Кирило-Методиевска енциклопедия*, където е посочена голяма част от тях. Не е посочена обаче моята студия *Именникът на българските князе и неговият произход*, макар и да е излязла в едно от твърде малкото научни списания, органи на официални български академични институции в началото на този век, «Богословска мисъл», издание на Богословския факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, бр. 1–2/2005, с. 80–92. По същия начин не се цитират и моите научни студии, излезли не само в реномирани частни издателства, но и в списание «Историческо бъдеще», издавано от Асоциация «Клио». Студията ми *Именникът...* е свободно достъпна в интернет на порталите www.otizvora.com и www.scribd.de

дългогодишна изследователска дейност са, че Именникът трябва да е бил първоначално написан на каменни плочи в „родината на прабългарите“, и то на гръцки език, понеже те нямали своя писменост; след това преписан на „удобен за пренасяне предмет“, например пръчка, а чак след това преведен и наново преписан от малограмотен писач (с много граматични и смислови грешки) на „славянски“ език. А никой от тях не се и замисля, че почти всички думи съдържат и звуци, не само непроизносими от гърците, но и невъзможни да се транскрибират в гръцката азбука, за да бъдат след това отново написани със „славянската“ азбука. И трябва един известен **небългарски** филолог да им обърне внимание върху тази „дребна“ подробност. И в своите „научни“ изследвания те се заемат първо да „изправят грешките на малограмотния писач“, като започват от самото начало – така, както те озаглавяват въпросния „текстов откъс от някакъв неизвестен ръкопис“: понеже, „както е добре известно на всички“ – от къде е тъй добре известно те не казват – „вождовете на прабългарите не били князе, а ханове или канове/кханове (според правилата на съвременната американска транскрипция звукът „х“ се транскрибира с „kh“). И това официално утвърдено заключение остава задължително не само в историографията, а и в нормите на българския език.

Тъй като с въпросите за „хановете“ и „князете“, за странните думи в текста, за „прабългарския календар, а преди всичко за същността на Именника и неговия произход съм се занимавал изчерпателно не само в моята студия, но и в много други мои публикации, тук ще ги засегна съвсем накратко.

Докато историците учеха задължително старогръцки и латински и изучаваха старата историческа първична и вторична литература, за транскрибирането на български текстове в ново- и старогръцки език беше излишно да се спори – включително и по въпроса за хановете/кановете. Този въпрос пръв поставя още преди повече от век и половина един от най-бележитите руски историци, Димитрий Иловайский – автор на най-големия брой публикации по руска история до революцията, издадени в по-голям тираж от съчиненията

на всички негови колеги, взети заедно⁶¹. И още той показва, че думата *къназъ* не е възможно да бъде транскрибирана на гръцки по друг начин, освен като ΚΑΝΑΣ. А двойно транскрибираната дума „ювиги“ не е нищо друго, освен неотменната прибавка към титлата, „от Бога“, която на старобългарски език се пише Ѡ Бл. Това решение на въпроса е по-просто и от „Колумбовото яйце“. Но историците и филолозите, като членове на историко-филологическата гилдия, искат да бъдат считани и за философи, без да знаят и най-простите норми на историята и филологията.

Не по-малко недоразумения произлизат и от твърдо установения в науката „тюркски“ произход на „прабългарите“ и съответно техния „тюркски“ език, с който бележитите филолози–тюрколози се заемат да обясняват странните думи, обозначаващи съответните годишни цикли. И едва преди четири десетилетия ще се появи една значителна публикация върху античните и средновековните тюркски календари, в която цял раздел е посветен специално на „прабългарския“ календар – докторската дисертация на френския учен Луи Разен, защитена в Парижката Сорбона⁶². В нея аргументирано се доказва, че още имената на годишните цикли не отговарят на възприетите в тюркските календари названия и правят с това всички

---

⁶¹ Обяснението на тази мнима диспропорция в сравнение с трудовете на другите многозаслужили историци-академици е в обстоятелството, че Иловайски е бил автор на почти всички учебници по руска история за първоначалните и средните училища в огромната руска империя, с което събуждал лесно обяснимата завист на всичките си колеги. И с огромните хонорари от учебниците можел да си позволи също издаването на един вид алтернативни изследвания, с каквито останалите „академични“ учени не са били съгласни. Но това обстоятелство му спасява и живота. Когато един чекист идва при него със съответна задача и научава, че „народният враг“ е авторът на учебника му по история, по който предмет получил „отличен“, отблагодарява му се, като не го лишава нито от свободата, нито от живота.

⁶² Louis Razin, *Les calendriers turcs anciennes et medievaux*, Service de reproductions des theses universite de Lille, 1974. За четирите десетилетия от излизането на тази публикация никоя българска научна библиотека не се е погрижила да придобие екземпляр от нея и в цялата българската наука само заглавието ѝ се цитира от П. Добрев в монографията му *Преоткриването на прабългарския календар. Ключ към тълкуването на най-стария български летопис*, София: ИКК «Славика–РМ», 1994 – без да се съобщи нищо за тезата на Л. Разен, противоречаща на всички теории за „прабългарския календар“ с неверните преводи на мнимите тюркски думи.

заклучения неверни – включително твърдението за уникалността на „най-стария календар“ в света. А в споровете за имената на годишните цикли нито един изследовател не обръща внимание на единствената свързана с възприетото леточисление година, посочена в Именника и отговаряща на годината 165 от Новата ера. И именно тя дава ключа за разбирането както на произхода на „пра-българския календар“, така и на връзката му със споменатите в него владетелски династии. Защото тази дата отговаря и на една от най-важните дати в историята на римската империя – годината на сключения от император Марк Аврелий мир с империята на партяните, наследници на персийската империя, определящ границата между двете империи, Ефрат, крайната точка в разширението на римската империя на югоизток. Това е и началото на новата история на партяните. Но 165 г. от н.е. бележи и началото на организираната борба на коалицията от източните съседи против Рим с първото нападение на маркоманите срещу столицата на империята, при която борба през 680 г. столицата на коалицията ще се премести отсам Дунава, считана за начало на българската държава. И в тази също точно установена година от текста на Именника Византия – наследник на Източната римска империя – признава официално българската държава, която от тогава оглавява борбата срещу Рим.

Не по-маловажен от въпросите за началната дата в хронологията на владетелите, споменати в Именника, с връзките ѝ с някои от най-важните дати от историята на римската империя и за титлите на тези владетели е въпросът за **писмеността**, използвана от авторите на сведенията там и техните кописи. А този въпрос е и един от най-съществените в цялата стара и средновековна история на нашия народ. Този въпрос е и най-манипулираният от всички въпроси, свързани с тази история. До днес. И е манипулиран буквално от всички съвременни и по-стари историци, филолози, траколози, палеофилолози, слависти, германисти, латинисти, античници, медиависти и богослови – едва ли има клон от хуманитарните науки, в който този въпрос да не е разискван, независимо, че и за него има безспорен отговор, потвърждаващ съществуването на древна буквена, респ. фонетична, писменост – със знаци/графеми за всеки

гласен и съгласен/безгласен звук. И това не са никакви си „черти и резки“, за каквито историците и филолозите смятат, че знаят не от документи, а от собствените си тълкувания на митичния „Черноризец Храбър“ и неговия „полемичен труд“, чието заглавие те съчиняват също така, както съчиняват заглавието „Именник на българските ханове“. След като за идентифицирането на името „Черноризец Храбър“ с името на един от най-значителните средновековни учени Храбан Мавър и със цитирането на неговото съхранено в авторски ръкопис и обнародвано в пълен текст съчинение „За писмеността“ беше поместена изчерпателна документация както в *Готи и гети I*,⁶³ така и в сборника *Българската църква I*,⁶⁴ тук няма да се занимаваме повторно с този въпрос. За наличието на буквена писменост, използвана многократно от най-древното население на нашите земи, както и за най-новите изследвания по този въпрос беше отделено значително място в основния текст на първата студия от този сборник, както и в първата част на моето изследване *Цар Симеоновият Съборник от X век*⁶⁵. Там се обръща особено внимание на обстоятелството, че тази писменост съдържа голям брой писмени знаци за звукове, каквито липсват в езика на останалите „славянски“ народи, а не съдържа писмени знаци за характерните в езиците на тези народи звуци и това противоречи на твърденията за съществуването на някакъв „праславянски“ език и за „праславянска“ писменост, защото всички останали средно- и източноевропейски народи, както и техните езици, имат собствено, а не общо развитие. Своята писменост и литература те възприемат от населението на нашите земи, независимо какво название му се дава от историците и филолозите – българи или траки. Че тази писменост не е съдържала идеограми подобно на китайската и японската писменост беше аргументирано показано и в статията ми за Именника, която беше цитирана малко по-горе.

⁶³ Вж. студията на Божидар Пейчев, *Aeticus Philosophus Cosmographus* в *Готи и гети. Изследвания I*, София: «Ziezi ex quo Vulgares», 2008, с. 197–218 и главно от с. 208 до края.

⁶⁴ В приложение към текста на с. 98 се дава факсимиле на откъс от съчинението на Храбан Мавър, поместено в том 112 от *Patrologia latina (MPL)*

⁶⁵ Стр. 30 сл.

Независимо от всички противоречия на хипотезата за общ праславянски език и обща праславянска писменост, съдържаща писмени знаци само за характерната на нашия народ фонетика, но не и за фонетиката на останалите „славянски“ народи от Средна, Северна и Източна Европа, без да съдържа съответни за тях писмени знаци⁶⁶, тази хипотеза се възприема официално и от руската наука, като нейните създатели от алтернативни учени и членове на алтернативни академии стават вече действителни членове на Росийската Академия на науките (РАН)⁶⁷. Руската пропаганда разпространява техните изказвания и публикации по всички масови медии, а на първо място по телевизията, и то в такива размери, каквито историята не помни никъде и никога до сега.

---

⁶⁶ Това засяга не само поляците, чехите, словаците, словените, моравците и балтийските народи, които по-късно възприемат без изключение латинската азбука със съответни, но различни при всеки от тези народи надбуквени знаци, а и русите, респ. украинците („малоруси“), при които характерните за нашия език и неговата азбука писмени знаци, като ъ, ъ, ъ и различните варианти на така наречената тъмна гласна (ѡ, ѡ, ѡ, ѡ) придобиват различно значение от това в нашия език, а болшинството от тях ще бъдат премахнати след революцията в Русия като „излишни и затрудняващи масовото ограмотивяване“.

⁶⁷ За тези алтернативни учени и тяхната алтернативна наука е отделено много място в първата студия от сборника *Готи и гети II*, с. 162-187. А установяването и популяризирането на тази вече „научнопризната“ теория е съпроводено с огромна пропагандна кампания във всички медии и на първо място в електронните, където се продуцират огромен брой видеофилми с участието на всички нейни протагонисти, но и на най-видните членове на държавното ръководство в РФ. В подкрепа на тази теория вече официално се изтъква превъзходството на „руските славяни“ пред останалите народи и тяхната „непосредствена връзка с извънземни цивилизации“ – само през последните две години са продуцирани от новоучреденото Министерство на пропагандата в Москва за електронните медии в Ютуб (Youtube) над 300 видеофилма, като пилотния филм от тази пропагандна серия, „История России или как скрыли наше прошлое“ от 04.07.2013 → <http://www.youtube.com/watch?v=SumMXCsgLh0> 3,51', допълнен със съответни на темата интервюта на президента на РФ В.В. Путин, е публикуван паралелно с голям брой печатни издания. Сред тези печатни издания на първо място е издадената още в 2007 г. книга на Николай Левашов, *Россия в кривых зеркалах. Правдивая история* – свободно достъпна в интернет. С тези пропагандни публикации се внушава на руските зрители и читатели идеята за превъзходството на руския народ пред всички останали народи, а също и че досега американските и западноевропейските учени умишлено са изопачавали „действителната“ история на руския народ и неговите заслуги за земната цивилизация, но се „предсказва“ и ролята, която му предстои да играе в бъдещето на нашата планета.

Паралелно с пропагандната кампания в Руската Федерация и зависимите от нея институции в останалите „славянски“ страни, в това число и българската „академична“ наука, през последното десетилетие на миналото и първото десетилетие на новото хилядолетие излиза и известен брой публикации на археологическите и палеофилологическите изследвания, засягащи старото население на Югоизточна Европа. От особено голямо значение са преди всичко публикациите на бележития руски палеофилолог Леонид Александрович Гиндин (1928–1994), които бяха представени изчерпателно още в първата студия от *Готи и гети II*,⁶⁸ както и на гръцкия историк и филолог Федон Малингудис, също разгледани обстойно там, но споменати и по-горе в текста на това допълнение⁶⁹. От тези изследвания се вижда ясно, че така нареченият „праславянски“ език не е нищо друго, освен езикът на първоначалното основно население на Югоизточна Европа, включително Северното и Западното Причерноморие, заедно със Северна Мала Азия. В този смисъл полезни за изясняването на въпроса и за етническата същност на тяхното население от най-древната епоха са проведените в широки размери по цялата тази територия генетични изследвания.

Голям брой изследвания върху първоначалното население на земите отвъд Дунава и Северозападното Причерноморие, част от които днес са на териториите на Румъния и Молдова, включително южните Карпати и Южна Украйна, посвещава румънският историк Флорин Курта⁷⁰. И ако тези изследвания не допринасят нищо за изясняването на основните въпроси, свързани с така нареченото „Велико преселение на народите“, поне доказват, че по територия-

⁶⁸ Стр. 241, бел. 179 с обширна библиография на неговите публикации.

⁶⁹ Вж. по-горе, с. 74, както и моите библиографични бележки в *Готи и гети II*, с. 244, бел. 198.

⁷⁰ За не само българския читател е трудно да се ориентира сред обширната научна продукция на Флорин Курта (Florin Curta), тъй като изследванията му са предимно от края на 1990-те години, след това многократно преиздавани без отчитане на новите изследвания по територията на България, Гърция и бившата Югославия. Главното изследване на Ф. Курта от 2001 г. е издадено също в български превод: *Създаването на славяните. История и археология на Долнодунавския регион ок. 500–700 г.*, София: «Университетско издателство „Св. Климент Охридски“», 2009, с обширна библиография – интернетно издание на оригинала: [Florin Curta, The Making of the Slavs.pdf](http://www.florincurta.com/Florin_Curta_The_Making_of_the_Slavs.pdf).

та на сегашните Република Румъния, Република Молдова и Южна Украйна през тази епоха не се появява никакво новодошло от север население. Също важни информации съдържат и библиографските бележки на Курта за старата румънска, но също полска и унгарска, научна литература относно археологическите изследвани в Румъния, Унгария и Полша от последните десетилетия на XX век⁷¹.

Всички тези изследвания поставят под въпрос не само неоснователните твърдения на предимно руските изследователи за „пра-руското“ население и неговия език, които от първото десетилетие на новото столетие засилват с помощта на масовите медии своята активност, но и изобщо за „новодошлите“ от Задкарпатието славяни“. А и за тяхната връзка със „славяните“ от сегашните територии в Северна и Централна Русия.

Малко по-горе беше споменато за новооткритите и от постсъветските изследователи публикувани в 2006 г. от Гугъл изследвания на А.Д. Чертков – но също и на една друга книга, унищожена и изчезнала за близо век и половина от погледа на руските историци. Това е книгата на немско-руския историк Егор Иванович Классен за старата история на славяно-русите⁷². В своето изследване обаче авторът не пише вече за тракийското население на Югоизточна Европа и Северозападна Мала Азия, под което име това население е известно на античните историци от Омир и Херодот до Страбон, а за „руси“ и „славяно-руси“, респ. за „ет-русКи“ със съответния руски превод от названието на древното население на Италия: „ет-руски это руские“ (етрусите са руси). И с това полага преди повече от век и половина основите на „алтернативната“ (в съвременен смисъл) руска история – почиваща на **алтернативни факти**.

---

⁷¹ [Curta, Florin. The changing image of the Early Slavs RESE 1994.pdf](#)

⁷² Новые материалы для древнѣйшей исторіи славянъ вообще и славяно-русовъ до Рюриковскаго времени въ особенности, сълегким очеркомъ исторіи русовъ до Рождества Христова. Изданіе Доктора Философін и Магистра Изящнихъ Наукъ, Стат. Совѣтника Егора Классена. Выпускъ I. Москва Въ Университетской Типографіи. 1854. От тази книга също няма известни запазени в Русия екземпляри, а Гугъл публикува скан от екземпляр, припитежаван от Университетската библиотека в Мичиган – това издание засега още е достъпно в интернет.

Щафетата на алтернативния историк Классен се поема в Новото хилядолетие от постсъветските алтернативни „историци“ акад. А.Т. Фоменко и Г.В. Носовски с тяхната обемиста монография⁷³, която полага в новата постсъветска историография началото на огромната поредица книжни и виртуални издания на „скриваната досега от враговете на руския народ негова история“. И със стотици статии, филми и книги, публикувани в милионни тиражи и разпространявани посредством всички медии, а на първо място по телевизията и в интернет, тази алтернативна история унищожавя и заличава фактите, като ги заменя с лъжи.

За съчиняването, издаването и разпространението на тези алтернативни съчинения не се пестят финансови средства и ресурси от висококвалифицирани автори. Паралелно с античната алтернатив-

---

⁷³ Г.В. Носовский / А.Т. Фоменко, *Славянское завоевание мира*, Москва: «Новая хронология», 2007 (също в интернетно издание); малко по-рано излиза като отделно хартиено и интернетно издание включената като част от голямата монография книга на същите автори: *Эт-русски: Загадка, которую не хотят разгадать*, Москва: изд. «Новая хронология», 2006, ²2010. Второто издание е също както и първата книга свободно достъпно в интернет с електронен текст и регистър. И двете книги изхождат както от „новоосмислените“ от Е.И. Классен изследвания на А.Д. Чертков за старата история на траките, но вече с промененото им название „праславяни“, така и от една друга публикация, в която протеклата през много хилядолетие история на старото население в нашата родина се представя още в началото на XVI век като „славянска история“: книгата на далматинския монах Мавро Орбини, *„Царството на славяните“* – Mauro Orbini, *Il Regno de gli Slavi*, Pesaro, appresso Gier Concordia, 1606. След забраната на тази книга от страна на Ватикана, тя е основно преработена, за да бъде издадено разрешение за печат, като нейният първоначален текст не е запазен; тя е отново основно преработена в силно отличаващ се от латинския оригинал руски превод, издадена в Санкт Петербург по нареждане на Петър I в 1722 г. и създава идеологическите предпоставки за руската националистическа пропаганда. Пълен български превод от изданието на книгата в 1606 г. излиза през 2012 г. в издателство «Дамян Яков» с обширно предисловие от проф. Надежда Драгова. И в това предисловие известната българска историчка доказва въз основа на фактите, а не на с нищо непотвърдените мнения на руските алтернативни историци, че представяваната от тях идея за „праросийска славянска империя“ с културен и политически център в руските земи на Северна и Средна Европа, а дори и в средищата на монголската империя, няма нищо общо с фактите и истината: това е историята и предисторията на населението в нашите земи, Югоизточна Европа, с неговата древна култура и неговия език, които нямат нищо общо с културата и езика на руското или „праросийското“ население, както ще го нарекат съвременните руски националисти.

на руска история се издават книжни и виртуални изследвания, посветени на историята на руското християнство. Наред с безбройните статии и книги за историята на руската църква, включващи продължението на започналата да излиза още в средата на XIX век поредици руски летописи, в 2008–2010 г. се издава само в 50 екземпляра в цветно факсимиле най-скъпото в цялата история на книгопечатането хартиено и електронно двадесетомно издание на така наречения *Лицевой свод Ивана IV* – сборник от изображения или иконографски образци, съставен по поръчка на цар Иван Грозни между 1568 и 1576 г. Оригиналът е бил изготвен в резиденцията на царя, Александровска слобода (селище), в един екземпляр, подвързан в 10 грамадни тома, в които на близо 10,000 листа са включени над 17,500 цветни книжни миниатюри със съответни текстови пояснения. Изследванията върху стила и съдържанието на миниатюрите показва, че в случая не се касае за продължение на църковната иконописна традиция, а за изготвена нова поредица от образно изложение на всемирната политическа и църковна история от Сътворението до царуването на Иван Грозни (1547–1581), за което след 1576 са добавени допълнително текстове и миниатюри. Тази поредица от изображения никога не е била копирана и никое от тези изображения не е използвано като образец в практиката на църковната живопис и иконопис. В този смисъл сборникът не отговаря и на твърдението, че руската православна църква е наследник на православната и политическата традиция във византийската империя, пренесена в новосъздадената от Иван Грозни руска империя, а в действителност показва, че тя е идея на нейния основател, без да притежава нито политическите, нито духовните предпоставки да се счита за тяхен продължител. Тази идея не е в състояние да наложи и новото луксозно, безумно скъпо книжно издание⁷⁴ – но и реакциите на световната наука за това издание не отговарят на предпо-

---

⁷⁴ По сведения от издателство «Актеон» с директор Харис Харасович Мустафин, един от върховните олигархи в новоруската икономика, издадените екземпляри са предназначени за „безвъзмезден“ подарък на видни чуждестранни институции и учени, като могат да се придобиват и от части лица на цена от триста до четиристотин хиляди рубли за отделен том. За книжното и виртуалното издание на поредицата вж. съответните интернетни публикации в официалния сайт на издателството и руската *Википедия*.

лагаемия очакван от издателите ефект. И до сега липсват каквито и да било научни рецензии за изданието, чиято поява не забелязва дори книгата на рекордите (Guinness Book of Records). Нека не забравяме, че независимо от известни художествени достойнства в произведенията на руските миниатюристи от втората половина на XVI век, те не издържат никакво сравнение с нивото на европейската цивилизация от същата и предишната епоха, отразено в творчеството на исполините на живописата и книжната графика Дюрер, Кранах и Холбайн, като дават и визуална представа за културата на късното средновековие в Русия, но също и за нейната зависимост от политиката, която се запазва, и то в още по-големи размери, чак до днес. В съчинената от създателите на Сборника иконографски образци руска политическа и църковна история всички факти, отнасящи се до християнизацията на сегашните руски и украински земи, както и за тяхната ранносредновековна култура, но също за политическата и културната история на руските земи през следващата историческа епоха от „освобождението им от монголско иго“ и Куликовската битка до войните на Иван Грозни, са съчинени. В действителност, в тази история той не само че не се проявява като продължител на прекъснатите за повече от четири столетия духовни и културни традиции на обширните руски земи и на мимолетното величие на техните владетели през XI век, а олицетворява най-голямата лична тирания в тях, недостигната от неговите наследници до XX век. Плячкосването и опожаряването от станалите пословични негови „опричници“ на стотици църкви и манастири, преживели монголското владичество, ще бъде задминато едва при Октомврийската революция и последвалите я десетилетия, когато не само паметниците на църковното изкуство, освен няколко, които се броят на пръсти, биват конфискувани от „народната“ власт, като ценните метали се претопяват, за да финансират „социалистическото строителство“ и въоръжението, но се унищожават също и много милиони икони, принадлежащи на частни лица⁷⁵.

⁷⁵ Според данните на данъчните регистри само между 1862 и 1914 г. в иконописните артели на Владимирска губерния са произведени и продадени близо 12 милиона икони, от които са съхранени само няколко стотици. До революцията всяко домакинство имало домашен иконостас с няколко икони. През 1930-те години тези икони са повсеместно унищожени.

Ранната църковна и културно-политическа история на сегашните руски и украински земи е централната тема при многобройните мероприятия, организирани АН на СССР в цял свят в чест на 1000-годишнината от покръстването на русите през 1985 г. Противно на очакваната от организаторите всемирна прослава на руската християнска култура и заслугите ѝ в съкровищницата на световната цивилизация и въпреки изразходваните огромни финансови средства за привличането на видни учени от всички страни, подкрепящи изследванията на съветските учени върху покръстването на Киевска Русия и нейния културен разцвет в края на X и началото на XI век, появяват се многобройни студии и дори книги от известни историци и филолози, не само оспорващи тези заслуги, но също така годината на покръстването и ролята на Византия за руската християнска култура⁷⁶.

⁷⁶ Този въпрос съм разгледал изчерпателно в цяла поредица студии и доклади на международни научни конференции и съставя съдържанието на моята монография *България и покръстването на Русите*, София: «Алфаграф», 2011, с обширна библиография. Затова тук ще посоча само някои от основните проучвания по него – студията на белгийския палеофилолог Фр. Томсън (Francis Thomson „*Made in Russia*“. *A Survey of the Translations Allegedly Made in Kievan Russia* – в: *Millenium Russiae Christianae. Tausend Jahre Christliches Rußland 988–1988. Vorträge des Symposiums anläßlich der Tausendjahrfeier der Christianisierung Rußlands in Münster vom 5. bis 9 Juni 1988*, Köln/Weimar/Wien, 1991, както и книгите на бележитите слависти Х. Роте (Hans Rothe, *Was ist „altrussische Literatur“?* Wiesbaden: «Westdeutscher Verlag» 2000) и А. В. Исаченко (Alexander Issatschenko, *Mythen und Tatsachen über die Entstehung der russischen Literatursprache*, Wien: «Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften», 1975 =Österreichische Akademie der Wissenschaften. Philosophisch-historische Klasse. *Sitzungsberichte*, 298. Band, 5. Abhandlung. Veröffentlichungen der Kommission für Linguistik und Kommunikationsforschung, herausgegeben von Alexander Issatschenko und Manfred Mayrhofer, Heft 3). В тези публикации и в много други се доказва безусловния български произход на писмените и художествените паметници в Киевска Русия от X–XII век. За действителната дата на покръстването на Киевска Русия срв.: Peter Kawerau, *Arabische Quellen zur Christianisierung Russlands*, Wiesbaden, 1987 (=Osteuropastudien des Landes Hessen, Reihe II, Marburger Abhandlungen zur Geschichte und Kultur Osteuropas VII). Тази установена въз основа на арабските писмени исторически извори година е с цели две години по-ранна от посочената в руските фалшифицирани още през XI век летописи и потвърждава тезата, че покръстването и изобщо християнизацията на Киевска Русия е извършено от български духовници, представители на църквата на българската държава, от която са изпратени в Киев, но и в Новгород, също книжници, строители и художествени творци, създатели на културните и художествените паметници в древните считани за руски градове. И тези паметници на духовната и материалната култура не притежават отличителните белези на византийската, а на древната българска култура и език.

Унищожаването на руските летописи, представящи действителната история на Киевска Русия с нейната материална и духовна култура и подмянането им с новосъчинения в началото на XII век летопис, известен под названието *Повѣсть временныхъ лѣтъ* (Разказ за миналите години), разпространен в много стотици преписи след средата на XV век⁷⁷, очевидно не пречи за запазването чак до XVIII век и на няколко нефалшифицирани стари летописи, съхранени от руските старOVERCI, изповядващи християнството не според византийската, а според българската раннохристиянска традиция. Първият руски историк отговарящ на представите на съвременната наука В. Н. Татищев (1686–1750)⁷⁸ издирва и открива няколко такива преписа, като ги използва – независимо от редица „очевидни“ противоречия – без да може да ги обясни, макар и свързаните с християнизацията на русите факти да потвърждават наред с паметниците на българската книжнина обстоятелството, че покръстването е извършено не от византийски, а от български духовници, които са пренесли в руските земи също традицията на българската духовна хорова музика, запазена в Русия до ново време и отличаваща се най-съществено от византийската църковна музика⁷⁹. За вложените в историческите съчинения идеи, Татищев е изпратен на заточение, домът, в който се предполагало, че се съхраняват „вредните“ ръкописи, бива опожарен, а неговата *Руска история* бива издадена дълго след смъртта му в силно съкратен и обезобразен вид, като едва през 1960-те години ръкописът се изда-

⁷⁷ Тук трябва изрично да се отбележи, че в най-стария препис, т. нар. Лаврентиевски летопис от 1377 г., единствен от XIV век, липсват 6 листа, засягащи годините 898–921 и следователно отношенията между Киевска Русия и България в края на X и началото на XI век, а следващите листа представят очевидно изопачено създаването на българската писменост. Всички останали преписи, изготвени от XV век нататък, излагат версията за ранната история на Киевска Русия съгласно политическата доктрина на Иван Грозни.

⁷⁸ Василий Никитичъ Татищевъ, *Исторія Россійская съ самыхъ древнѣйшихъ временъ*, I, 1, Москва 1768 I, 2, Москва 1769 (преизд. Москва 1962, 1963).

⁷⁹ В използвания от Татищев писмен исторически извор, т. нар. Йоакимовски летопис, се казва изрично: „... и посла Владиміръ во Царьградъ къ царя и патриарху просити митрополнта, онн же весьма возрадовашася, и прислаша митрополнта Мнхана, мужа весьма ученого и боговоудного, болгарина суща, и съ нимъ четъри епископы и много іереи, диаконы и дѣмественники (певчіе) отъ славянъ. Митрополнтъ же, по совету Владиміра, посажа епископы по градомъ: въ Ростовъ, Новеградъ, Владиміръ и Белградъ...“

ва без съкращения и с изчерпателни бележки към текста, заедно с обширни студии от бележити съветски изследователи върху проблематиката относно забранената староруска литература. Много скоро след излизането на отпечатаното в нищожен тираж 7-томно академично издание на *Руска история* то изчезва от пазара и библиотеките – подобно на много други неудобни за руската политическа доктрина книги – и се подменя със съкратени печатни и интернетни издания, като същевременно заглъхват и дискусиите във връзка с повдигнатата от Татишчев тема за произхода и характера на киевската християнска култура.

Тази тема е повдигната обаче още едно и половина десетилетие преди излизането на академичното издание. Повдигната е в България и поражда първата – и последна! – криза в отношенията между младата отечественофронтowska българска историография и историографията на „братския“ Съветски Съюз. В 1949 г. излиза като официално издание на БАН обемистата монография на проф. Всеволод Николаев, главен уредник на Института по Българска история при БАН, под заглавие *Славянобългарският фактор в християнизацията на Киевска Русия*.

През първите години след 9 IX 1944 Всеволод Николаев⁸⁰ е един от притежаващите най-солидна професионална подготовка, но също и едва ли не единствен политически „некомпрометиран от фашисткия режим“ историк в България. Със силна подкрепа от „сивия кардинал“ в българската отечественофронтowska наука Тодор Павлов за много кратко време той се издига до ръководния пост за изследователската дейност в областта на българската история при БАН, но същевременно публикува и голям брой научни изследвания с най-широк спектър от теми, засягащи историята на населението на нашите земи, неговата култура, художествени и исторически паметници от античността до зрялото средновековие, включващи също проблематиката по технологията на изкуствата и генеалогията на важни личности от българската история.

---

⁸⁰ Сведения за живота и дейността на Вс. Николаев (*1909, Смоленск, † ?) от архива на БАН, съдържа книгата на Надя Живкова, *Укротяването на разума. Преустройството на Българската академия на науките (1944–1953)*, София: «ИК Гутенберг», 2006, с. 174–179.

Споменатата малко по горе книга на проф. Вс. Николаев *Славянобългарският фактор в християнизацията на Киевска Русия* се предшества от изследвания върху историята на България от античността до късното средновековие, а преди всичко от подготовката на неговия главен проект: академично издание на писмените извори за българската история в съчиненията на античните и средновековни автори-историци. И то трябва да включи не само отнасящите се за историята на нашите земи запазени и публикувани текстове на гръцки и латински език, но също и автентични руски писмени извори, съдържащи важни данни върху българската история⁸¹. За осъществяването на изданието в качеството си на ръководител на цялата изследователска и публицистична дейност той създава и работната група, която през следващите години ще пристъпи към издаването на изворите – ако и това издаване да бъде подчинено по-късно на отделните институти в рамките на БАН.

Както беше споменато вече по-горе, макар и издаването на писмените извори за българската история още от 1938 г. да влиза в задачите на БАН с немалък бюджет, до задействането на проекта, от Вс. Николаев, не е направено нищо, като също не е известно къде са потънали отпусканите ежегодно финансови средства. Но също и покръстването на Киевска Русия от български духовници, официални представители на българската църква и държава не е тема и няма да стане тема за българските историци не само преди годините на „народната власт“, но и след нейното мнимо разпадане⁸².

⁸¹ Вс. Николаев е първият български историк, който имал възможност да ползва в оригинал и да цитира точно много от представляващите изключителна библиографска рядкост печатни издания на руските писмени извори, включително *Руска история* на Татишчев, по всяка вероятност запазени в богатата библиотека на неговите родители и донесени в България, където дотогава, а и до сега, не са били притежавани от никоя частна или публична библиотека.

⁸² В цялата българска научна и популярна литература по този въпрос излизат преди книгата на Николаев само две статии, и то от небългарски автори, от които първият е известен руски историк-емигрант, проф. В. Погорелов: *Кой покръсти руситъ* (Славянска беседа, II/1938, № 4) – статията ще бъде премълчана до сега от историческата гилдия; втората е издадена от Немско-Българското дружество в неговия годишник (Prof. Hans Koch, *I Byzanz, Ochrid und Kiev 987-1937, II Ochrid und Byzanz im Kampf um die Christianisierung Alt-Reussens/Kiev, BULGARIA, Jahrbuch 1940/41 der Deutsch-Bulgarischen Gesellschaft, e.V. Berlin, Leipzig: «Verlag Felix Meiner», 1941*). Тази статия ще бъде обявена в СССР и България за фашистка подкрепа на „великобългарския шовинизъм“.

Противно на голословните твърдения за извършено от Византия християнизирание на Киевска Русия, за което съобщават единствено подправените в началото на XII век руски летописи и в цялата византийска съвременна историческа литература не се съобщава нито дума, независимо от обстоятелството, че според руските летописи покръстването било свързано с женитбата на киевския княз Владимир със сестрата на византийските императори Василий II и Константин VIII Ана. В документите на византийската църква не се съдържат никакви сведения за връзки с Киевската църква през четирите десетилетия, последвали покръстването, без които според църковните канони съществуването на християнска църква в Киевска Русия е немислимо, също както без наличието на богослужерна литература. Такава гръцкоезична литература, както и изобщо писмени паметници, няма да бъдат открити по цялата територия на Русия чак до края на XIV век. Вместо тях по всички земи, населявани в средновековието от руски племена и народи, ще се разпространяват до средата на XIX век само преписи от български ръкописи, съставляващи над 98 % от цялата средновековна и късносредновековна „руска литература“ и сред тях тяма да се намери нито един единствен ръкопис, преведен от гръцки оригинал без посредничеството на междинен български превод. Няма да бъде установено и присъствието във всичките руски земи на нито един руски книжовник, ползвал и познавал гръцки език. Но и тези българоезични паметници, въпреки нагаждането им след XII век съобразно изискванията на гръцката православна църква, показват със съдържанието си особеностите на българската църква, отличаващи се от особеностите на руското „православие“. А преди всичко и българското църковно пеене, също отличаващо се коренно от гръцкото. И традицията на тази църковна хорова музика ще се запази до ден днешен под названието „болгарский роспев“ – също по всички руски земи, но и в руските манастири извън границите на руските земи.

Близо половин век преди Вс. Николаев един друг, този път руски историк, обръща внимание на цяла поредица несъобразности в официалната история на Киевска Русия, противоречащи на наложената в руската историография теза за главната роля на Византия

при християнизацията на Киевска Русия. Това е младият руски историк Михаил Присъолков, който в своята магистърска дисертация задава няколко неудобни въпроси, на които руската и съветската историография не могат да отговорят и до сега. Първият от тези въпроси е: защо „византийската“ принцеса Ана, съпругата на киевския велик княз Владимир, който ще бъде канонизиран от руската църква много векове след християнизацията и ще получи титлата „покръстител“, кръщава своите два сина, обявени от него за престолонаследници, със странни двойни имена според обичая на българската държава, Борис-Давид и Глеб-Роман. Но ще даде и обяснение на тази загадка: „византийската принцеса, сестра на императорите Василий и Константин“ в действителност е дъщерята на българския цар Петър II и византийската принцеса Мария-Ирина, внучка на византийския император Роман I Лакапин, братовчедка (по руски *сестра* или *двоюродная сестра*) на императорите Василий и Константин. И **нейният** първороден син, Борис-Роман, носи имената на нейните царствени предци, св. княз Борис I Български и император Роман I Лакапин, а вторият син, Глеб-Давид, носи и името на временно управляващия Западната българска държава първороден син на „комита“ (комис=княз) Никола, брат на коронясания в 997 г. като български цар Самуил. И вторият въпрос, на който нито историците, нито богословите могат да отговорят до сега, е: защо са убити и двамата престолонаследника, като обявяването им за първи мъченици за вярата на руската църква се протача от византийската църква много десетилетия? – Защото и двамата са били преки наследници на българската царска династия, чието унищожение ще се превърне в главна задача на Византия през следващите десетилетия и столетия.

Защитата на магистърската дисертация на Присъолков⁸³ в Киев през 1914 г. се превръща в най-големия скандал сред руската и ук-

---

⁸³ М. Д. Приселковъ, *Очерки по церковно-политической истории Киевской Руси X-XI вв.* (Записки Историко-филологического факультета Императорскаго С.-Петербургскаго университета, ч. CXVI, С.-Петербургъ 1913, Reprint: The Hague 1966). Изчерпателни сведения за протичането на дискусиата по защитата на дисертацията дава в спомените си присъстващият на дискусиата бъдещ бележит руски (емигрантски) историк Г. В. Вернадский, *Из воспоминаний* (Вопросы истории 1995, № 1, с. 139 и сл.

раинската общественост преди революцията, която не иска дори да допусне мисълта, че покръстването на Киевска Русия не е извършено от Византия, а от омразната България, на която малко по-късно царят-бащица Николай II ще обяви война – и именно „неблагодарната“ България още малко по-късно ще победи своята „освободителка“ и ще продиктува условията на унизителния за Русия Брест-Литовски мирен договор.

Извършената от българската, а не от гръцката църква християнизация на Киевска Русия, е свързано с разпространението на българската ранносредновековна духовна култура по цялата територия, населена с руси – до Новгород, Владимир и Москва. Изследването на паметниците на тази ранна руска култура, включващо също църковната архитектура и живопис, ще потвърди непосредствената им зависимост от българските, а не от византийските образци. Това разпространение на българската средновековна духовна и материална култура по всички руски земи представлява едва ли не нейното главно достижение. Също както разпространението на духовната и материалната култура на населението на нашата родина при разселването му, последвало огромната природна катастрофа – заливането на голяма част от неговата територия, произлязло не в предисторическата, а в ранноантичната епоха⁸⁴. И тогава населението на нашите земи пренася продуктите на своята духовна и материална култура, заедно с аграрната техника и металургията, в цяла Централна и Северозападна Европа, като поставя там началото на металургията и на интензивното земеделие

Повдигнатият от Вс. Николаев въпрос за ролята на българската държава, българското духовенство и българската материална култура за историята и културата на Киевска Русия става фатален за българската историография не само през втората половина на XX

---

⁸⁴ Въпросът за хронологията на Черноморското наводнение съставя една от най-оспорваните теми не само в историографията и културологията, но също в природните и така наречените положителни науки, като палеогеологията, радиологията и математиката – а сигурно ще продължи да бъде оспорван също от следващото поколение изследователи, докато всички учени се убедят във взаимозависимостта между теорията и практиката при всички науки. На този въпрос съм посветил отделно специално изследване, *Вулканите, наводненията, археологията и политиката*, София: «ХЕРОН ПРЕС», 2013, и това прави излишно разпространето ми на него също тук.

век, но и през последвалите години, когато ролята на Русия в българската политика и наука запазва своето доминиращо положение в България. До днес!

Многовековната практика на руската наука още от нейните най-ранни зачатъци показва, че за налагането на определени възгледи върху обществеността всякакви спорове са не само излишни, но и вредни. Налагат се радикални действия, съдържащи пълното физическо унищожение на застъпниците на противни възгледи и техните трудове с пълното им заличаване, но и със заличаването на всякакъв спомен за тях. И това е същественото в традицията, което руската култура и историография наследява от гръцката, респ. византийската ранносредновековна църква и историография: пълното унищожение на писмените исторически извори и подменянето им с „алтернативни“ (в съвременен смисъл) сведения, които нямат нищо общо с истината, но се тиражират в астрономически размери при съдействието на огромен брой високоплатени сътрудници.

Този метод се прилага с пълна сила за първи път в българската историография с книгата, но и с личността на Вс. Николаев. Излизането на унищожителна рецензия в съветската научна литература⁸⁵ не е достатъчно. Освен пълния тираж на неговата книга, иззета от всички обществени и частни библиотеки, унищожават се също всички екземпляри от излязлата в 1948 г. в две издания *История на България* от акад. Николай Севастиянович Державин (1877–1953), в която бележитият руски историк и филолог, многократен носител на всички високи отличия и ордени в СССР, вкл. Сталинската награда, застъпва гледището за пряката връзка на българския народ и неговия език с най-старото население на нашите земи, неговия език и обичаи. Той е заставен да признае грешките си и да се отрече от своите твърдения, но умира още преди да излезе в сп. Исторически преглед статията, заклеяваща тази негова „вредна“ дейност⁸⁶.

---

⁸⁵ А. Вишнякова, Византийский временник, V/1952, с. 276–279

⁸⁶ За живота и научно-обществената дейност на акад. Державин вж. моите бележки в: А. Чилингиров, *Размисли за българския език*, София: «ХЕРОН ПРЕС», 2014, с. 81–87 и 101–102. Заедно с унищожаването на публикациите на акад. Державин в България и СССР изчезват от печатните и електронните издания също сведенията за тях.

В България се съставя индекс на забранената литература, в който се включват всички исторически изследвания и периодични издания, включително съгласуваните с руската национална доктрина книги и статии на Златарски и Мутафчиев. По този индекс се изземват книгите от частните и обществените библиотеки и се унищожават. За българската история е съчинена под пряко ръководство на Греков *История на българската държава*, а при нейното представяне на българската общественост са обявени като най-вредни книгите и статиите на д-р Ганчо Ценов и Державин, споменати за последен път в българската историография при това представяне⁸⁷. За опровергаване на „неверните“ твърдения на Вс. Николаев относно покръстването на Киевска Русия се задължава проф. Иван Снегаров да напише книга, представяща историята по „правилен“ начин – книгата е издадена малко след това от издателството на БАН⁸⁸, като след нейното издаване темата се обявява за табу в българската историография и по нея не се публикуват повече изследвания не само до 1989 г., а и в следващите две десетилетия. По същия начин се задължават и останалите български историци, вкл. Вес. Бешевлиев и Ив. Дуйчев, да направят съответните манипулации на историческите извори в започналото да излиза тяхно издание от 1954 г. Особено изпълнителен в тази дейност е проф. Бешевлиев, който още в 1944 г. е уличен в „хитлеро-фашистка дейност“ и при реструктурирането на състава в Института за история през 1949–1951 е изключен от него⁸⁹. В следващите години той

---

⁸⁷ С. А. Никитин, *История на България*. Резюме от първата глава е отпечатано в български превод в сп. Исторически преглед, бр. 1, год. IX, 1953, с. 50-77: С. А. Никитин, *Образование на българския народ и възникване на българската държава*. Пълният текст на руски език е публикуван във: Вестник Московского университета, Серия общественных наук, № 1, 1952, с. 131-153.

⁸⁸ Ив. Снегаров, *Духовно-културни връзки между България и Русия през средните векове*, София: БАН, 1950. В цялата българоезична научна литература на тази тема излизат до сега само моите публикации – вж. по-горе, бел. 19.

⁸⁹ За мерките срещу проф. Веселин Бешевлиев и останалите български историци вж. преди всичко посочената на няколко места тук книга на Надя Живкова, *Усмиването на разума, passim*, а така също: *Съдът над историците. Българската историческа наука – Документи и дискусии 1944–1950*. Съставители: Вера Мутафчиева, Весела Чичовска, Елена Нончева, Златина Николова и Цветана Величкова, София: «Академично издателство Проф. Марин Дринов», 1995.

обаче извършва „доброволно“ най-големите манипулации на историческите извори при издаването на техните български преводи и пояснителни бележки, за което не само съкращава най-важните за нашата история известия в книгите на Прокоп, а тенденциозно превежда невярно дори заглавието към книгата на Йордан, *За произхода и делата на гетите*, като заменя и в останалите места на текста названието **гети** с **готи**. По този начин за научната му кариера вече няма никакви пречки, в 1961 г. службата му в БАН се възстановява и той се издига до върховете на българската казионна историография – макар и да не му се дава титлата „академик“, запазена изключително за „най-верните“ служители на съветските началници⁹⁰.

Паралелно с действията против старата българска история и поставянето под възбрана на всички изследвания върху историята на населението на нашите земи от античната и средновековната епоха, започва целенасочена атака срещу българския език. Начело на тази атака е министърът на народната просвета Кирил Драмалиев, на когото е наложено от ЦК на БКП по съветско разпореждане да проведе езикова и правописна реформа, чието изпълнение се възлага на проф. Владимир Георгиев, който след провеждането на реформата става в 1951 г. ректор на Софийския университет и директор на Института за български език. При извършената от него правописна реформа от българската азбука се изхвърлят характерните за нашия език и отличаващи го от руския език букви **Ѣ** и **Ѥ**, а се премахва и дотогава задължителното поставяне на буквите **ь** и **ѣ** в края на думите. С цел да се

---

⁹⁰ За застъпването на становища, несъвместими със становището на българската официална „академична“ наука няма място в българската научна и научно-популярна литература и в българските медии не само до 1990 г., но и до сега. Малцината български учени, които дръзнат да изкажат мисли и дори предположения, противоречащи на непоклатимо установените в българската държава, се елиминират от всички български медии, техните трудове изчезват по същия начин както изследванията на акад. Державин и д-р Ганчо Ценов. Особено характер е случаят с проф. д-р Димитър Крънджалов, чието име и чиито публикации изчезват както публикациите на тези двама бележити учени и на Вс. Николаев от българските библиотеки. При това проф. Крънджалов е напълно правоверен марксист и член на БРПк; като такъв емигрира (!) в ЧССР и още много години продължава да публикува своите изследвания в други страни.

сближи българският език с руския и сръбския език се предвижда премахването на буквите ю, я, ѝ и њ, а също и на пълния член, като по този начин се заличат и последните му отлики с руския език⁹¹. Под редакцията на междуременно обявения за академик Вл. Георгиев започва издаването на многотомен *Български етимологичен речник* и многотомен *Речник на българския език*, което продължава и през новото хилядолетие, а последният от поредицата на етимологичния речник том 6, излязал в 2002 г., е посветен „на светлата памет на акад. Вл. Георгиев“. В двете поредици е залегнала основната идея, че българският език представлява смесица от „славянски“ и турски думи – донесени от османските завоеватели и произхождащи от персийския език. И този произход се атестира дори за коренните думи и понятия в българския език, отнасящи се за неговия бит и семейство, за неговото общество и местожителство, включващи също всички топоними: названия на селища, реки, потоци и планински върхове, които намираме и в писмени паметници от преди хилядолетия.

---

⁹¹ Вж. документацията за споровете по въпросите за българския правопис в книгата на Н. Живкова (вж. бел. 7), с. 274–283. Там са посочени и налаганите от Вл. Георгиев принципи, които трябва да залегнат при развитието на говоримия език във всички „славянски“ езици: „... Да се дава преднина във всеки отделен език на общославянски думи, дори и когато те са от чужд произход. Да се избягват думите от локален (диалектен) произход, които са неразбираеми за повечето други славяни [...]. При създаване на нови думи, винаги да се излиза от общославянски съображения. Особено относно научната и техническа терминология трябва непременно да се установят за всички понятия общославянски думи. [...] Там, гдето в отделните славянски езици има колебание между две [синтактични] форми, да се подбира това, което е общославянско. Дори известни архаизми могат да намерят място в книжовния език, ако съответните форми са обикновени за другите славянски езици. [...] Да се въведе единство в употребата на интерпункцията и на другите помощни знания, както и на езиковите съкращения. [...] Да се насърчава изучаването на руския език, най-богатия и най-звучния славянски език, като средство за разбиране между славянските народи“ – вж. статията на Вл. Георгиев, *Езиковото сближение на славянските народи*, в *Език и литература*, 4/1948, с. 251–252. Поради неяснотите в политическото положение след смъртта на Сталин, провеждането на последния етап от правописната и езикова реформа се отлага за неопределено време и отпада от дневния ред.

Изследването е посветено на сведенията за българската история в писмените извори и на техните манипулации в българската и чуждата историография.

За пръв път в българската научна литература тук се публикуват важни сведения на антични автори за етническия произход на старото население на нашата родина и за неговите език, вероизповедание и обичаи.